

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
URZĄD STATYSTYCZNY W KRAKOWIE

Dzieci korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w Polsce w 2011 r.

Studia i analizy statystyczne

Kraków 2013

Opracowanie publikacji **Urząd Statystyczny w Krakowie**

Autorzy opracowania: Danuta Kalista
Matylda Koczwara
Marta Osuch
Antonina Setlak
Jan Szarek
Małgorzata Szopa
Monika Szwed
pod kierunkiem dr Krzysztofa Jakóbika

**Skład komputerowy,
wykresy i mapy** Agnieszka Godula
Elżbieta Niemiec

Recenzent dr hab. Paweł Ulman

Projekt okładki Mikołaj Karklisyjski

ISBN 978-83-7403-223-0

Przy publikowaniu danych prosimy o podanie źródła

Główny Urząd Statystyczny
Al. Niepodległości 208
00-925 Warszawa
<http://www.stat.gov.pl>

Urząd Statystyczny w Krakowie
ul. Kazimierza Wyki 3
31-223 Kraków
tel. 12 415 60 11 fax: 12 361 01 91
e-mail: sekretariatuskrrk@stat.gov.pl
<http://www.stat.gov.pl/krak>

Publikacja dostępna w Internecie

Przedmowa

Niniejsza publikacja przedstawia zakres i formy pomocy kierowanej przez państwo do dzieci oraz do rodziców na dzieci, które wymagają wsparcia zarówno finansowego, jak również niepieniężnego i instytucjonalnego. W opracowaniu przedstawiono zarówno świadczenia pomocy społecznej, jak również świadczenia rodzinne, którymi objęta jest duża zbiorowość rodzin i dzieci w tych rodzinach.

Publikację rozpoczyna analiza rodzin otrzymujących świadczenia rodzinne i dzieci w tych rodzinach. Kolejny fragment charakteryzuje gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej i dzieci w tych gospodarstwach. W następnej części skupiono się na dzieciach niepełnosprawnych i chorych oraz formach pomocy skierowanych do nich. Opracowanie zamyka opis działalności placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych i zakładów stacjonarnych pomocy społecznej, w których przebywają dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej.

W publikacji wykorzystano dane pochodzące z rejestrów Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz z badań Głównego Urzędu Statystycznego. Badane zjawiska zaprezentowano w skali kraju jak również w układzie wojewódzkim.

Mam nadzieję, że publikacja będzie cennym źródłem wiedzy dla wszystkich czytelników zainteresowanych pomocą kierowaną do najmłodszych beneficjentów.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Krakowie

dr Krzysztof Jakóbiak

Preface

The following publication presents the range and forms of assistance targeted to children and parents of children who require support both financial as well as non-monetary and institutional by the state. The study presents both social assistance benefits, as well as family allowances, which include a large population of families and children in these families.

The study begins with the analysis of families receiving family allowances and children in these families. The next section characterizes households benefiting from social assistance and children in these households. The next chapter focuses on children with disabilities, sick children and forms of assistance directed to them. Study ends with a description of activities of care and education centres, foster families and stationary social welfare facilities for children deprived of parental care.

The publication has been prepared on the basis of data from registers of the Ministry of Labour and Social Policy and surveys conducted by the Central Statistical Office. The surveyed phenomena have been presented for the whole country and for voivodships.

I hope that this publication will be an important source of knowledge for all readers interested in aid directed to the youngest beneficiaries.

*Director
of the Statistical Office in Kraków*

Krzysztof Jakóbik, Ph.D.

SPIS TREŚCI

	Str.
Przedmowa	3
Uwagi ogólne	16
Uwagi metodyczne	17
Wprowadzenie	24
1. Rodziny otrzymujące świadczenia rodzinne i dzieci w tych rodzinach	26
1.1 Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne	26
1.1.1. Zróżnicowanie terytorialne według stopnia urbanizacji	26
1.1.2. Rodziny według liczby dzieci.....	27
1.1.3. Rodziny z dziećmi według typów rodzin	29
1.1.4. Rodziny z dziećmi według dochodu na osobę w rodzinie	30
1.2 Dzieci w rodzinach otrzymujących zasiłki rodzinne	32
1.2.1. Częstość korzystania z zasiłku rodzinnego wśród dzieci.....	32
1.2.2. Dzieci korzystające z zasiłku rodzinnego według grup wieku.....	35
2. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej i dzieci w tych gospodarstwach	36
2.1 Gospodarstwa domowe z dziećmi	36
2.1.1. Zróżnicowanie terytorialne	36
2.1.2. Gospodarstwa domowe według liczby dzieci.....	37
2.1.3. Typy gospodarstw domowych z dziećmi.....	38
2.1.4. Gospodarstwa domowe z dziećmi według dochodu na osobę	39
2.2 Dzieci w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej	41
2.2.1. Częstość korzystania z pomocy społecznej wśród dzieci	41
2.2.2. Grupy wieku.....	42
2.3 Przyczyny korzystania z pomocy społecznej i formy tej pomocy dla gospodarstw z dziećmi.....	44
2.3.1. Problemy stanowiące podstawę przyznania pomocy	44
2.3.2. Formy pomocy społecznej dla gospodarstw domowych z dziećmi	46
3. Dzieci niepełnosprawne i chore w rodzinach oraz formy pomocy z tych powodów	48

	Str.
3.1 Świadczenia rodzinne dla dzieci niepełnosprawnych	48
3.1.1. Świadczenia opiekuńcze	48
3.1.2. Dodatki do zasiłku rodzinnego	50
3.2 Dzieci chore lub niepełnosprawne w gospodarstwach domowych, które skorzystały z pomocy społecznej	50
3.2.1. Dzieci chore przewlekłe lub dotknięte ciężką chorobą	50
3.2.2. Dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności	51
3.2.3. Pomoc z powodu chorób lub niepełnosprawności oraz jej formy	52
3.3 Realizacja specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci chorych przewlekłe lub niepełnosprawnych	53
4. Dzieci w placówkach stacjonarnych pomocy społecznej i rodzinach zastępczych	54
4.1 Dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	54
4.1.1. Dzieci w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych	54
4.1.2. Dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego	59
4.2 Dzieci w rodzinach zastępczych	61
4.3 Dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej	69
Podsumowanie	73

WYKRESY

	Nr	Str.
Struktura rodzin pobierających zasiłek rodzinny według stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.....	1	26
Struktura rodzin świadczeniobiorców zasiłku rodzinnego według liczby dzieci i stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.....	2	27
Udział rodzin niepełnych w ogólnej liczbie rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych według stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.	3	29
Struktura rodzin pełnych i niepełnych według liczby dzieci w 2011 r.	4	29
Struktura rodzin z prawem do zasiłku rodzinnego według grup dochodowych w 2011 r.	5	30
Struktura rodzin niepełnych z prawem do zasiłku rodzinnego według grup dochodowych w 2011 r.	6	31
Struktura rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym z prawem do zasiłku rodzinnego według grup dochodowych w 2011 r.	7	31
Struktura dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego według stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.	8	32
Udział dzieci korzystających z zasiłków rodzinnych w liczbie dzieci ogółem według stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.	9	32
Struktura dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego według grup wieku i województw w 2011 r.	10	35
Udział gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie gospodarstw z dziećmi w 2011 r.	11	36
Struktura gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według liczby dzieci w tych gospodarstwach w 2011 r.	12	38
Struktura gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej według typów gospodarstw w 2011 r.	13	39
Struktura gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej według dochodu na osobę w rodzinie w 2011 r.	14	40
Struktura dzieci w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej według grup wieku i miejsca zamieszkania w 2011 r.	15	42
Dzieci w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej według wieku w miastach i na wsi w 2011 r.	16	43
Struktura gospodarstw z dziećmi według grup przyczyn przyznania pomocy społecznej w 2011 r.	17	44

	Nr	Str.
Udział gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw domowych z dziećmi, które skorzystały z pomocy społecznej według form tej pomocy w 2011 r.	18	46
Udział dzieci przewlekle lub ciężko chorych albo niepełnosprawnych w ogólnej liczbie dzieci korzystających z pomocy społecznej według województw w 2011 r.	19	51
Udział wychowanków w poszczególnych rodzajach całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych według województw w 2011 r.	20	58
Wychowankowie całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, którzy powrócili do rodziny naturalnej lub zostali umieszczeni w rodzinie zastępczej według województw w 2011 r.	21	59
Dzieci w rodzinach zastępczych w 2011 r.	22	63
Struktura dzieci w niezawodowych rodzinach zastępczych w 2011 r.	23	63
Struktura dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych według województw w 2011 r.	24	64
Struktura dzieci w rodzinach zastępczych według grup wieku w 2011r.	25	65
Dziewczęta w rodzinach zastępczych na 1 tys. dziewcząt poniżej 18 lat według województw w 2011 r.	26	65
Udział sierot oraz dzieci niepełnosprawnych w ogólnej liczbie dzieci przebywających w rodzinach zastępczych według województw w 2011 r.	27	66
Struktura dzieci według powodu opuszczenia rodziny zastępczej i województw w 2011 r.	28	67
Dzieci, które opuściły rodziny zastępcze według województw w 2011 r.	29	68
Dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej według województw w 2011 r.	30	70
Struktura dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej według województw w 2011 r.	31	71
Struktura dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej według grup wieku w 2011 r.	32	72
MAPY	Nr	Str.
Udział rodzin wielodzietnych w liczbie gospodarstw z dziećmi ogółem i struktura rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych według liczby dzieci i województw w 2011 r.	1	28
Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem według województw w 2011 r.	2	33
Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem według gmin w 2011 r.	3	34

	Nr	Str.
Udział gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie gospodarstw z dziećmi oraz ich struktura według liczby dzieci i województw w 2011 r.....	4	37
Udział dzieci korzystających z pomocy społecznej w liczbie dzieci ogółem oraz w mieście i na wsi według województw w 2011 r.....	5	41
Udział dzieci niepełnosprawnych w liczbie dzieci ogółem oraz struktura dzieci niepełnosprawnych według prawa do zasiłku rodzinnego i województw w 2011 r. ...	6	49
Całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze według województw w 2011 r.	7	55
Wychowankowie w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych według województw w 2011r.....	8	57
Placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego według województw w 2011 r.....	9	60
Dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego według województw w 2011 r.	10	61
Dzieci w rodzinach zastępczych według województw w 2011 r.....	11	62
Dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej według województw w 2011 r.....	12	69

TABLICE

	Nr	Str.
Rodziny pobierające zasiłek rodzinny na dzieci oraz dzieci w tych rodzinach w 2011 r.	1	75
Udział dzieci, na które rodzice otrzymywali zasiłek rodzinny w populacji dzieci ogółem w grupach wieku w 2011 r.	2	76
Rodziny według liczby dzieci, na które pobierały zasiłek rodzinny w 2011 r.	3	77
Gospodarstwa domowe z dziećmi korzystające z pomocy społecznej i dzieci w tych gospodarstwach w 2011 r.	4	78
Udział dzieci z gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w populacji dzieci ogółem w grupach wieku w 2011 r.	5	79
Gospodarstwa domowe z dziećmi korzystające z pomocy społecznej według liczby dzieci w 2011 r.	6	80
Rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym pobierające zasiłek rodzinny oraz dzieci uprawnione do zasiłku pielęgnacyjnego w 2011 r.....	7	81
Gospodarstwa domowe z dziećmi chorymi lub niepełnosprawnymi korzystające z pomocy społecznej i liczba tych dzieci w gospodarstwach w 2011 r.	8	82
Całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze dla dzieci.....	9	83
Placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego dla dzieci.....	10	85
Wychowankowie według wieku w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2011 r.....	11	87

	Nr	Str.
Struktura wychowanków placówek całodobowych według typów placówek w 2011r...	12	88
Struktura wychowanków placówek wsparcia dziennego według typów placówek w 2011 r.....	13	89
Wychowankowie, którzy odeszli z całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych w 2011 r.....	14	90
Rodziny zastępcze	15	92
Struktura rodzin zastępczych oraz dzieci według typów rodzin w 2011 r.	16	94
Dzieci według wieku w rodzinach zastępczych w 2011 r.	17	96
Dzieci w rodzinach zastępczych według wybranych cech społeczno-demograficznych w 2011 r.....	18	97
Dzieci, które opuściły rodziny zastępcze w 2011 r.....	19	98
Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej według typów	20	100
Dzieci według wieku w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2011 r.	21	105

W wersji angielskiej przedmowa i spis treści.

CONTENTS

	Page
Preface	3
General notes	16
Methodological notes	17
Introduction	24
1. Families receiving family allowances and children in these families	26
1.1. Families receiving family benefits	26
1.1.1. Territorial differentiation by degree of urbanization.....	26
1.1.2. Families by number of children	27
1.1.3. Families with children by types families	29
1.1.4. Families with children by income per capita.....	30
1.2. Children in families receiving family benefits	32
1.2.1. Frequency of benefiting from family benefit among children	32
1.2.2. Children benefiting from family benefit by age groups.....	35
2. Households benefiting from social assistance and children in these households	36
2.1. Households with children	36
2.1.1. Territorial differentiation.....	36
2.1.2. Households by number of children.....	37
2.1.3. Types of households with children	38
2.1.4. Households with children by income per capita.....	39
2.2. Children in households benefiting from social assistance	41
2.2.1. Frequency of benefiting from social assistance among children	41
2.2.2. Age groups	42
2.3. Causes of benefiting from social assistance and forms of assistance for households with children.....	44
2.3.1. Problems presenting base admitting assistance	44
2.3.2. Forms of social assistance for households with children	46
3. Disabled or sick children in families and forms of assistance with that reason	48

	<i>Page</i>
3.1. Family allowances for disabled children.....	48
3.1.1. Care benefits	48
3.1.2. Supplements to family benefit	50
3.2. Sick or disabled children in households that benefited from social assistance ..	50
3.2.1. Chronically ill children and children affected by serious illness	50
3.2.2. Children with legal confirmation of disability	51
3.2.3. Assistance due to illness or disability and its forms	52
3.3. Realization of special educational needs of chronically ill children or disabled children.....	53
4. Children in stationary social welfare institutions and foster families.....	54
4.1. Children in care and education centres	54
4.1.1. Round-the-clock care and education centres.....	54
4.1.2. Day-support care and education centres	59
4.2. Children in foster families	61
4.3. Children in stationary social welfare facilities	69
Conclusion.....	73

GRAPHS	No.	Page
<i>The structure of families receiving family benefit by the degree of urbanization residences in 2011.</i>	1	26
<i>Families of beneficiaries of family benefit by number of children and the degree of urbanization residences in 2011</i>	2	27
<i>The share of one parent families in total number of families benefitting from family benefits by the degree of urbanization in 2011.</i>	3	29
<i>The structure of intact families and one parent families by number of children in 2011</i>	4	29
<i>The structure of families with right to family benefit by income groups in 2011.</i>	5	30
<i>The structure of families one parent families with right to family benefit by income groups in 2011.</i>	6	31
<i>The structure of families with disabled child with right to family benefit by income groups in 2011.</i>	7	31
<i>The structure of children benefitting from family benefit by the degree of urbanization residences in 2011.</i>	8	32
<i>The share of children benefitting from family benefits in the total number of children by the degree of urbanization residences in 2011</i>	9	32
<i>The structure of children benefitting from family benefit by age groups and voivodships in 2011.</i>	10	35
<i>The share of households with children benefitting from social assistance in total number of households with children in 2011.</i>	11	36
<i>The structure of households benefitting from social assistance by number of children in these households in 2011.</i>	12	38
<i>The structure of housekeeping with children using with equipment social according to types of farms in 2011</i>	13	39
<i>The structure of households with children benefitting from social assistance by income per capita in family in 2011.</i>	14	40
<i>The structure of children in households benefitting from social assistance by age groups and place of residence in 2011.</i>	15	42
<i>Children benefitting from social assistance by age in urban and rural areas in 2011.</i> ...	16	43
<i>The structure of households with children by groups of causes of social assistance granting in 2011.</i>	17	44
<i>The share of the total number of households with children that have benefited from social assistance according to the forms of assistance in 2011</i>	18	46
<i>The share of chronically or seriously sick children and disabled children in total number of children benefitting from social assistance by voivodships in 2011.</i>	19	51
<i>The share of residents in particular types of round-the-clock care and education centres by voivodships in 2011</i>	20	58

	No.	Page
<i>Residents of round-the-clock care and education centres who returned to their own family or became placed in foster family by voivodships in 2011.</i>	21	59
<i>Children in foster families in 2011.</i>	22	63
<i>The structure of children in nonprofessional foster families in 2011.</i>	23	63
<i>The structure of children in professional foster families by voivodships in 2011.</i>	24	64
<i>Children in foster families by age groups in 2011..</i>	25	65
<i>Girls in foster families per 1 thous. girls up to the age of 18 by voivodships in 2011....</i>	26	65
<i>The share of orphans and disabled children in total number of children staying in foster families by voivodships in 2011.</i>	27	66
<i>The structure of children by reason for leaving foster families by voivodships in 2011.</i>	28	67
<i>Children who left foster families by voivodships in 2011.</i>	29	68
<i>Children in stationary social welfare facilities by voivodships in 2011.</i>	30	70
<i>The structure of children in stationary social welfare facilities by voivodships in 2011.</i>	31	71
<i>Children in stationary social welfare facilities by age groups in 2011.</i>	32	72

MAPS

	No.	Page
<i>The share of families with many children in total number of households with children and the structure of families benefitting from family benefits by number of children and voivodships in 2011.</i>	1	28
<i>The share of children benefitting from family benefit in the total number of children by voivodships in 2011.</i>	2	33
<i>The share of children benefitting from family benefit in the total number of children by gminas in 2011.</i>	3	34
<i>The share of households receiving social assistance in total number of households with children and their structure by number of children and voivodships in 2011.</i>	4	37
<i>The share of children using with equipment social in number of child in general and in city and on village according and voivodships in 2011.</i>	5	41
<i>The share of disabled children in the total number of children and the structure of disabled children by the right to family benefit and voivodships in 2011.</i>	6	49
<i>Round-the-clock care and education centres by voivodships in 2011.</i>	7	55
<i>Residents in round-the-clock care and education centres by voivodships in 2011.</i>	8	57
<i>Day-support care and education centres by voivodships in 2011.</i>	9	60

	No.	Page
<i>Children in day-support care and education centres by voivodships in 2011</i>	10	61
<i>Children in foster families per 1 thous. population up to the age of 18 by voivodships in 2011.....</i>	11	62
<i>Children in stationary social welfare facilities per 10 thous. population up to the age of 18 by voivodships in 2011.....</i>	12	69

TABLES	No.	Page
<i>Families receiving family benefit on children and children in these families in 2011 ...</i>	1	75
<i>The share of children which parents receive family benefit in total child population in age groups in 2011.....</i>	2	76
<i>Families by number of children which they receive family benefit in 2011.....</i>	3	77
<i>Households with children benefitting from social assistance and children in these households by regions and voivodships in 2011</i>	4	78
<i>The share of children from households benefitting from social assistance in total child population in age groups in 2011</i>	5	79
<i>Households with children benefitting from social assistance by number of children in 2011.....</i>	6	80
<i>Families with disabled child receiving family benefit and children authorized to receive a nursing benefit in 2011</i>	7	81
<i>Households with children sick or disabled benefitting from social assistance and number of this children in households in 2011.....</i>	8	82
<i>Round-the-clock care and education centres for children.....</i>	9	83
<i>Day-support care and education centres for children</i>	10	85
<i>Residents by age in round-the-clock care and education centres in 2011</i>	11	87
<i>The share of residents in particular types of round-the-clock in 2011.....</i>	12	88
<i>The share of residents in particular types of day-support centres in 2011</i>	13	89
<i>Residents who left round-the-clock care and education centres in 2011.....</i>	14	90
<i>Foster families</i>	15	92
<i>The share of particular types of foster families in 2011.....</i>	16	94
<i>Children by age in foster families in 2011</i>	17	96
<i>Children in foster families by selected socio-demographic characteristics in 2011 . .</i>	18	97
<i>Children who left foster families in 2011</i>	19	98
<i>Children in stationary social welfare facilities by types</i>	20	100
<i>Children by age in stationary social welfare facilities in 2011</i>	21	105

In English: preface and contents

UWAGI OGÓLNE

1. Dane prezentowane dla regionów, województw, podregionów, powiatów i gmin odpowiadają poziomom 1, 2, 3, 4 i 5 Nomenklatury Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych (NTS) opracowanej na podstawie wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS). Regiony (poziom 1) grupują jednostki szczebla wojewódzkiego (poziom 2); podregiony (poziom 3) grupują jednostki szczebla powiatowego (poziom 4). Od 1 stycznia 2008 r. obowiązuje podział kraju na 66 podregionów, wynikający ze zmiany NTS na poziomie 3, wprowadzonej Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. (Dz. U. z 2007 r., nr 214 poz. 1573).
2. Informacje według regionów, województw, podregionów, powiatów i gmin oraz w podziale na miasta i wieś podano w podziale administracyjnym według stanu na dzień 31 grudnia 2011 r., a tam gdzie dane dotyczą lat wcześniejszych według stanu na dzień 31 grudnia odpowiedniego roku. Przez „miasta” rozumie się obszar położony w granicach administracyjnych tych jednostek, a przez wieś – pozostałe terytorium kraju. Niepełne kody terytorialne gmin miejsko-wiejskich stosowane w bazie danych systemu świadczeń rodzinnych nie pozwoliły dokonać podziału na miasto i wieś. Z tego powodu w części 1 „Rodziny otrzymujące świadczenia rodzinne i dzieci w tych rodzinach” przyjęto podział według stopni urbanizacji.
3. Użyte stopnie urbanizacji oznaczają: stopień wysoki – obszar cechuje się gęstością zaludnienia wynoszącą ponad 500 mieszkańców na 1 km², a ogólna liczba mieszkańców na tym terenie wynosi co najmniej 50 tys.; stopień średni – to grupa sąsiadujących lokalnych terenów nienależących do obszarów gęsto zaludnionych, dla których gęstość zaludnienia wynosi ponad 100 mieszkańców na 1 km², gdzie ogólna liczba ludności wynosi co najmniej 50 tys., lub teren ten przylega do obszaru gęsto zaludnionego; poziom niski – to grupa sąsiadujących ze sobą lokalnych obszarów nienależących do żadnego z dwóch wyżej wymienionych poziomów.¹
4. Liczby względne (wskaźniki, odsetki) obliczono na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.
5. Przeliczeń na 1 mieszkańca lub na 1 tys. ludności dokonano w zależności od cechy. Jeżeli dane dotyczyły stanu na koniec roku (np. liczba mieszkańców domów pomocy społecznej), przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 31 grudnia, a przy przeliczaniu danych charakteryzujących wielkość zjawisk w ciągu roku (np. przeciętna liczba dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego) – według stanu w dniu 30 czerwca.
6. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić od podanych wielkości „ogółem”.

¹ Wykorzystano uwagi z opracowania GUS „Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2010, Warszawa 2012, str. 38; dostępny na stronie http://www.stat.gov.pl/gus/5840_4171_PLK_HTML.htm)

UWAGI METODYCZNE

Zakres podmiotowy i przedmiotowy

W opracowaniu analizą objęto rodziny, które w 2011 r. otrzymywały zasiłek rodzinny na dzieci oraz dzieci w tych rodzinach. Oddzielnie przedstawiono gospodarstwa domowe z dziećmi, które w 2011 r. otrzymały jakąkolwiek pomoc społeczną, świadczoną z poziomu gminy w miejscu zamieszkania, oraz dzieci w tych gospodarstwach. W zbiorowości dzieci wyodrębniono dzieci niepełnosprawne i przewlekle chore oraz formy pomocy udzielanej z tego tytułu.

Ponadto przedstawiono zbiorowość dzieci korzystających z pomocy świadczonej przez wyspecjalizowane placówki, głównie w formach stacjonarnych, oraz dzieci przebywających w rodzinach zastępczych.

Przedmiotem analizy jest charakterystyka społeczno-ekonomiczna rodzin i cech demograficznych dzieci, na które rodzice pobierali zasiłek rodzinny. Zamieszczono także podstawowe dane o dzieciach otrzymujących zasiłek pielęgnacyjny i rodzicach opiekujących się dzieckiem niepełnosprawnym, którzy skorzystali ze świadczenia pielęgnacyjnego z tego tytułu. Powyższe świadczenia wynikają z ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst ujednolicony Dz. U. z 2006 r. nr 139 poz. 992 z późniejszymi zmianami).

W części dotyczącej świadczeń środowiskowej pomocy społecznej, czyli otrzymywanych za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej w miejscu zamieszkania, przedstawiono charakterystykę społeczno-ekonomiczną gospodarstw domowych i cechy demograficzne dzieci w tych gospodarstwach. Oddzielnie zaprezentowano charakterystykę rodzin zastępczych oraz wyspecjalizowanych placówek, które świadczą pomoc dzieciom w formach stacjonarnych lub w formach wsparcia dziennego i wychowanków tych placówek według cech demograficzno-społecznych. Wykazane wyżej charakterystyki dotyczą beneficjentów świadczeń otrzymywanych na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2009 r. nr 175 poz. 1362 z późniejszymi zmianami), oraz ustawy z dnia 29 grudnia 2005 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (tekst ujednolicony Dz. U. nr 267 poz. 2259 z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z ustawą o świadczeniach rodzinnych, podstawą decyzji o wypłacie zasiłku rodzinnego jest kryterium dochodowe, a w przypadku zasiłku pielęgnacyjnego dla dziecka, albo świadczenia pielęgnacyjnego dla rodzica sprawującego opiekę, dokument o niepełnosprawności dziecka. Kryterium dochodowe wynosi 504 zł² na osobę lub 583 zł na osobę, jeśli w rodzinie wychowuje się dziecko niepełnosprawne. W analizie korzystających ze świadczeń rodzinnych nie ujęto rodzin, które otrzymały tylko jednorazową zapomogę w wysokości 1 000 zł, związaną z urodzeniem dziecka, tzw. "becikowe". W 2011 r. takie świadczenie otrzymało 397,9 tys. rodzin. Powodem wyłączenia świadczenia jest jego powszechny charakter, który w analizowanym roku nie zależał od poziomu osiągniętych dochodów.

² Kryterium dochodowe według ustawy podlega weryfikacji co 3 lata, niemniej w 2011 r. w przypadku świadczeń rodzinnych nadal obowiązywała granica dochodu na poziomie ustalonym w 2004 r., a w przypadku świadczeń pomocy społecznej na poziomie ustalonym w 2006 r.

W myśl ustawy o pomocy społecznej podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w artykule 7 (wyszczególnienie w dalszej części uwag metodycznych). Dla świadczeń pieniężnych - warunkiem jest wysokość dochodu, który nie może przekraczać 351 zł² na osobę w rodzinie. W przypadku świadczeń z programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, wysokość dochodu nie może przekraczać 150% wyżej wspomnianego progu. Analiza nie obejmuje gospodarstw domowych z dziećmi, w których nie przeprowadzono wywiadu środowiskowego.

Źródła danych

W publikacji wykorzystano:

1. Dane administracyjne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej:

- a. Dane zagregowane na poziomie gmin, pochodzące z elektronicznie sporządzanych, kwartalnych sprawozdań z realizacji świadczeń rodzinnych w 2010 i 2011 r.
- b. Nieidentyfikowalne dane jednostkowe o dzieciach w 2011 r. z bazy Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych. Informacje te pochodzą z wniosków składanych w gminie w 2010 r. na okres zasiłkowy od 1 listopada 2010 r. do 31 października 2011 r. oraz z wniosków składanych na kolejny okres zasiłkowy.
- c. Nieidentyfikowalne dane jednostkowe za lata 2010 i 2011 z systemu informacyjnego pomocy społecznej, zebrane w Zbiorze Centralnym Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej. Zbiór Centralny jest zasilany informacjami uzyskanymi w wywiadzie środowiskowym, przeprowadzanym przez pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie. Informacje o rodzinie pozostającej w ewidencji są aktualizowane nie rzadziej niż co 6 miesięcy.
- d. Sprawozdania resortowe MPiPS-03 za okres I – XII 2011 r., które w wersji elektronicznej sporządzają ośrodki pomocy społecznej (OPS) i powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR), zawierające dane zbiorcze na poziomie gmin o wartości udzielonych świadczeń pomocy społecznej w 2011 r.

Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) to jednostka organizacyjna pomocy społecznej na poziomie gminy, realizująca zadania z zakresu pomocy społecznej – własne i zlecone gminie. W zależności od statusu gminy funkcjonują: gminne, miejsko – gminne i miejskie ośrodki pomocy społecznej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) to jednostka organizacyjna pomocy społecznej na poziomie powiatu, realizująca zadania z zakresu pomocy społecznej – własne i zlecone starostwu. W miastach na prawach powiatu zadania PCPR realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej.

2. Sprawozdawczość Głównego Urzędu Statystycznego za 2011 rok – sprawozdania PS-01 (Sprawozdanie placówki opiekuńczo-wychowawczej), PS-02 (Sprawozdanie rodzin zastępczych) i PS-03 (Sprawozdanie zakładu stacjonarnej pomocy społecznej), które są źródłem informacji o placówkach opiekuńczo-wychowawczych, rodzinach zastępczych oraz zakładach stacjonarnej pomocy społecznej.

3. Pozostałe dane pochodzące z bazy informacyjnej GUS, głównie z publikacji tematycznych dostępnych na stronie www.stat.gov.pl i zaznaczonych w notkach.

Objaśnienia podstawowych pojęć.

1. Ilekroć w niniejszej publikacji jest mowa o **dzieciach** oznacza to osoby w wieku przedprodukcyjnym, czyli w wieku poniżej 18 lat, pozostające na utrzymaniu. W przypadkach, gdzie wyodrębnienie tej grupy nie było możliwe i dane obejmują także młodzież w wieku 18-24 lata pozostającą na utrzymaniu rodziców, jest to każdorazowo zaznaczone.

2. Dziecko niepełnosprawne, zgodnie z ustawą o świadczeniach rodzinnych, to dziecko w wieku do ukończenia 16 roku życia, które posiada orzeczenie o niepełnosprawności określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (*definicja związana z uprawnieniem do zasiłku pielęgnacyjnego*). Dla potrzeb niniejszej publikacji grupę tę poszerzono o osoby niepełnosprawne z przedziału wieku 16-17 lat.

3. Gospodarstwo domowe, zgodnie z metodologią GUS³, jest to zespół osób spokrewnionych lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. W ustawie o pomocy społecznej – osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące oznaczają rodzinę. Ze względu na niemal pełną zgodność definicji, przyjęto określenie „gospodarstwa domowe” i dzieci w tych gospodarstwach w analizie dotyczącej korzystających z pomocy społecznej. Takie rozwiązanie zastosowano także z tego powodu, że w metodologii GUS funkcjonuje definicja rodziny, jako zespołu osób wyodrębnionych w ramach gospodarstwa domowego na podstawie kryteriów biologicznych.

4. Gospodarstwo domowe z dziećmi oznacza gospodarstwo z dziećmi na utrzymaniu. Według metodologii GUS⁴ do dzieci na utrzymaniu zalicza się, będące w składzie gospodarstwa domowego, dzieci własne (rodzone i przysposobione) w wieku 0-14 lat (włącznie) oraz dzieci do ukończenia 25 lat, jeżeli nie posiadają własnego źródła utrzymania i nie pozostają w związku małżeńskim. Dla potrzeb niniejszej publikacji przyjęto ograniczenie wiekowe, biorąc pod uwagę tylko gospodarstwa, w składzie których występuje co najmniej 1 dziecko w wieku poniżej 18 lat.

5. Rodzina, zgodnie z ustawą o świadczeniach rodzinnych, to następujący jej członkowie: małżonkowie, rodzice dzieci, opiekun faktyczny oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25 roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25 rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne. Do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego, dziecka pozostającego w związku małżeńskim, a także pełnoletniego dziecka posiadającego własne dziecko.

6. Rodzina wielodzietna to rodzina wychowująca troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego. Tak sprecyzowana definicja jest tylko w ustawie o świadczeniach rodzinnych. Dla ujednoczenia opisów tę definicję przyjęto także w analizie gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej, określając w ten sposób gospodarstwa domowe z trojgiem i więcej dzieci na utrzymaniu.

7. Korzystający/beneficjenci zasiłków rodzinnych to: po pierwsze, rodziny pobierające zasiłki rodzinne na dzieci; po drugie – zbiorowość dzieci, na które były wypłacane te zasiłki.

³ <http://www.stat.gov.pl/gus/definicje>

⁴ Metodologia Badania Budżetów Gospodarstw Domowych, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11722_PLK_HTML.htm

8. Korzystający/beneficjenci pomocy społecznej. Na potrzeby publikacji wyodrębniono:

- a. **Korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej** rozumianych po pierwsze, jako populację gospodarstw domowych, które w 2011 roku otrzymały pomoc materialną lub rzeczową za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej, w tym przypadku są to gospodarstwa z dziećmi; po drugie, jako zbiorowość dzieci, członków tych gospodarstw, chociaż dzieci nie są bezpośrednim adresatem tej pomocy, gdyż świadczenie jest przyznawane imiennie na osobę dorosłą. Uzasadnieniem dla takiego ujęcia jest fakt, że przy rozpatrywaniu wniosków o pomoc społeczną analizowana jest sytuacja materialna wszystkich członków gospodarstwa domowego osoby składającej wniosek, a każda forma pomocy wywiera pośredni wpływ na sytuację bytową wszystkich osób pozostających we wspólnym gospodarstwie.
- b. **Korzystających ze stacjonarnych form pomocy społecznej** rozumianych jako osoby, które w 2011 r. były mieszkańcami placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz zakładów stacjonarnych pomocy społecznej zapewniających opiekę całodobową.

9. Dochód rodziny w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych stanowi przeciętny miesięczny dochód netto członków rodziny (faktycznie mieszkających stale) uzyskany w roku kalendarzowym poprzedzającym okres zasiłkowy.

10. Dochód w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej oznacza sumę miesięcznych dochodów netto, czyli po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności oraz składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. Do dochodu nie wlicza się jednorazowego pieniężnego świadczenia socjalnego oraz wartości świadczeń w naturze. Dochód pomniejsza się o kwotę alimentów świadczonych na rzecz innych osób. Dochód rodziny stanowi sumę miesięcznych dochodów osób w rodzinie.

11. Dochód na osobę w rodzinie oznacza w rozumieniu obu ustaw, dochód rodziny podzielony przez liczbę osób w rodzinie.

12. Dochód do dyspozycji⁵ to suma dochodów netto (czyli po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności, składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne) wszystkich członków gospodarstwa domowego pomniejszona o: podatki od nieruchomości, transfery pieniężne przekazane innym gospodarstwom domowym oraz rozliczenia z Urzędem Skarbowym. Do analiz zastosowano zmodyfikowaną skalę ekwiwalentności OECD. Według tej skali pierwszej osobie dorosłej w gospodarstwie, przypisuje się wagę 1; wagę 0,5 – dla każdego kolejnego członka gospodarstwa w wieku 15 lat i więcej, 0,3 – dla każdego dziecka w wieku poniżej 15 lat.

13. Próg interwencji socjalnej jest ustalany w związku z art. 9 ustawy o pomocy społecznej, w oparciu o koszyk dóbr i usług opracowany na podstawie minimalnych norm spożycia, minimalnych okresów użytkowania dóbr oraz minimalnego zakresu korzystania z usług, wyrażony wartościami cen rynkowych w przyjętym okresie badawczym, a następnie korygowany o rzeczywiste zachowania konsumpcyjne wybranych typów gospodarstw domowych o niskich dochodach (Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 7 października 2005 r. w sprawie progu interwencji socjalnej – Dz. U. z 2005 r. nr 211 poz. 1762).

⁵ Za notatką informacyjną „Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU-SILC) w 2010 r.” – http://www.stat.gov.pl/gus/5840_7556_PLK_HTML.htm

14. Minimum egzystencji⁶ zwane także minimum biologicznym, wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia i rozwoju psychofizycznego człowieka. Zaspakajanie potrzeb na tym poziomie i zakresie rzeczowym umożliwia jedynie przeżycie. W 2011 r. zmodyfikowane minimum egzystencji dla 4-osobowej rodziny pracowniczej z dwojgiem dzieci wynosiło 1703 zł miesięcznie.

15. Ustawowa granica ubóstwa to wysokość dochodu na osobę w rodzinie uprawniająca do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej – art. 8 ustawy o pomocy społecznej. W 2011 r. obowiązywała granica dochodu 351 zł na osobę ustalona w 2006 r.

UWAGA. W związku z tym, że według nowych kryteriów (obowiązujących od 1 X 2012 r.) podwyższono dotychczasowy próg dochodowy o ok. 30%, do kwoty 456 zł na osobę w rodzinie, a w 2011 r. ok. 90% omawianej zbiorowości dzieci żyło w gospodarstwach, w których dochód na osobę nie przekraczał 400 zł, przyjęto umownie, że wszystkie dzieci w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej w 2011 r. żyły w gospodarstwach ubogich lub „na granicy” ubóstwa. Zatem analiza przyczyn korzystania z pomocy społecznej w niniejszym opracowaniu opisuje de facto przyczyny ubóstwa gospodarstw domowych z dziećmi.

16. Rodzaj problemu według ustawy o pomocy społecznej jest to przyczyna udzielenia pomocy społecznej. Wymienione w art. 7 ustawy problemy, z wyłączeniem ubóstwa (uzasadnienie wyłączenia w uwadze obj. 15), pogrupowano następująco:

- **ekonomiczne** – bezrobocie,
- **zdrowotne** – niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba,
- **rodzinne** – potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, sieroctwo, przemoc w rodzinie,
- **społeczne** – bezdomność, alkoholizm lub narkomania, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całonocne placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- **pozostałe** – zdarzenie losowe lub sytuacja kryzysowa, trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi.

17. Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Prawo do zasiłku rodzinnego i dodatków do tego zasiłku przysługuje: rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka; opiekunowi faktycznemu dziecka; osobie uczącej się, jeżeli nie pozostaje na utrzymaniu rodziców. Zasiłek przysługuje na dziecko do ukończenia 18 lat. Jeżeli dziecko nie kontynuuje nauki, to z dniem osiągnięcia 18 lat, rodzic traci prawo do zasiłku rodzinnego na to dziecko. Wysokość zasiłku rodzinnego w 2011 r. wynosiła miesięcznie 68 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 lat, oraz 91 zł na dziecko w wieku do ukończenia 18 lat.

Stosowane w ustawie o świadczeniach rodzinnych określenie „do ukończenia 18 lat” odpowiada – w sporządzanym przez GUS bilansie ludności – grupie wieku przedprodukcyjnego, obejmującej dzieci

⁶ <http://www.ipiss.com.pl>

i młodzież w wieku poniżej 18 lat. W niniejszym opracowaniu określenia: w wieku przedprodukcyjnym, w wieku poniżej 18 lat, stosuje się zamiennie.

18. Dodatki do zasiłku rodzinnego przysługują z następujących tytułów:

- urodzenia dziecka – świadczenie jednorazowe,
- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego,
- samotnego wychowywania dziecka,
- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej,
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego,
- rozpoczęcia roku szkolnego,
- podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania.

19. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje niezależnie od dochodu rodziny i osoby, dlatego przyznawany jest nie na okres zasiłkowy, lecz na okres ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności. Przeznaczony jest dla niepełnosprawnych dzieci i niepełnosprawnych osób dorosłych oraz dla osób, które ukończyły 75 lat. Do zasiłku pielęgnacyjnego nie mają prawa osoby, które nabyły uprawnienie do dodatku pielęgnacyjnego wypłacanego przy emeryturze lub rencie z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

20. Świadczenie pielęgnacyjne może otrzymywać rodzic, który rezygnuje z pracy zawodowej, by opiekować się dzieckiem niepełnosprawnym wymagającym szczególnej opieki.

21. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej to głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe, ale także pomoc dla rodzin zastępczych i formy pomocy finansowej dla osób opuszczających rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze i inne.

22. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej to pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, a także w formie pobytu w ośrodkach wsparcia.

23. Placówka opiekuńczo-wychowawcza (całodobowa) zapewnia dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby bytowe, rozwojowe, w tym emocjonalne, społeczne, religijne, a także gwarantuje korzystanie z przysługujących na podstawie odrębnych przepisów świadczeń zdrowotnych i kształcenia.

24. Placówka interwencyjna zapewnia na czas trwania sytuacji kryzysowej doraźną opiekę i wychowanie, kształcenie dostosowane do wieku i możliwości rozwojowych, przygotowuje diagnozę dziecka i jego sytuacji rodzinnej oraz ustala wskazania do dalszej pracy z dzieckiem.

25. Placówka rodzinna tworzy wielodzietną rodzinę, umożliwia całodobową opiekę i wychowanie, np. licznemu rodzeństwu, zapewnia kształcenie, wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych.

26. Placówka socjalizacyjna zapewnia całodobową opiekę, wychowanie i kształcenie oraz zaspokojenie niezbędnych potrzeb dziecka, zapewnia zajęcia korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne rekompensujące brak wychowania w rodzinie i przygotowuje do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym – odpowiednią rehabilitację i zajęcia specjalistyczne.

27. Placówka wielofunkcyjna zapewnia dzienną i całodobową opiekę oraz wychowanie poprzez realizację zadań przewidzianych dla placówki: wsparcia dziennego, interwencyjnej i socjalizacyjnej, a także łączyienne i całodobowe działania terapeutyczne, interwencyjne i socjalizacyjne skierowane na dziecko i jego rodzinę.

28. Placówka wsparcia dziennego działa w najbliższym środowisku dziecka, wspiera funkcje opiekuńczo-wychowawcze rodziny, świadcząc opiekę dzienną i zapewniając dziecku: pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, rozwój zainteresowań, organizację zabaw i zajęć sportowych. Wśród placówek wsparcia dziennego wyróżnia się placówki:

- opiekuńcze – prowadzone w formie kół zainteresowań, świetlic, klubów, ognisk wychowawczych, które pomagają dzieciom w pokonywaniu trudności szkolnych i organizowaniu czasu wolnego,
- specjalistyczne – realizujące program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w tym terapię pedagogiczną, psychologiczną, rehabilitację, resocjalizację.

29. Rodzina zastępcza zapewnia opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej; może też być ustanowiona dla dziecka niedostosowanego społecznie.

30. Rodzina zastępcza spokrewniona i niespokrewniona z dzieckiem sprawuje opiekę nad nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa).

31. Rodzina zastępcza zawodowa niespokrewniona z dzieckiem:

- wielodzietna – może w niej przebywać nie mniej niż 3 i nie więcej niż 6 dzieci,
- specjalistyczna – umieszcza się w niej dzieci niedostosowane społecznie, z dysfunkcjami, problemami zdrowotnymi wymagającymi szczególnej opieki i pielęgnacji,
- o charakterze pogotowia rodzinnego – umieszcza się w niej nie więcej niż 3 dzieci na czas unormowania się ich sytuacji życiowej.

32. Praca socjalna to działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom, bez względu na posiadany dochód, we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

33. Świadczenie z funduszu alimentacyjnego, na mocy ustawy z dnia 7 IX 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tekst jednolity Dz. U. z 2009 r. Nr 1, poz. 7 z późn. zm.) przysługuje dziecku, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli ich egzekucja jest bezskuteczna. Świadczenie przysługuje na dziecko, jeżeli dochód w przeliczeniu na osobę w jego rodzinie nie przekracza kwoty 725 zł netto. Kryteria wiekowe dziecka są identyczne jak przy uprawnieniach do zasiłku rodzinnego.

34. Mediana, czyli wartość środkowa, to wartość cechy w szeregu uporządkowanym, powyżej i poniżej której znajduje się jednakowa liczba obserwacji.

Pozostałe wyjaśnienia metodyczne i definicje innych sygnalizowanych w publikacji pojęć Czytelnik znajdzie w Roczniku Statystycznym Rzeczypospolitej Polskiej, a bardziej szczegółowe uwagi — dotyczące poszczególnych dziedzin statystyki — w publikacjach tematycznych oraz w serii „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje”

WPROWADZENIE

Systemy świadczeń rodzinnych i pomocy społecznej są elementami polityki społecznej naszego kraju. Wykorzystanie administracyjnych baz danych tych systemów pozwala ustalić poziom pomocy państwa dla określonych grup społeczeństwa. Niniejsza publikacja jest próbą ustalenia w jakim zakresie i w jakich formach ta pomoc jest kierowana do dzieci, czyli ludności w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 lat). Sformułowanie „pomoc kierowana do dzieci” oznacza pomoc kierowaną do dzieci, poprzez rodziców, jako wsparcie państwa w ich utrzymaniu.

Zakres i formy pomocy omówione w niniejszym opracowaniu uporządkowano według wielkości zbiorowości, która korzysta ze świadczeń, stąd w pierwszej kolejności objęto analizą populację rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne i dzieci w tych rodzinach.

W 2011 r. zasiłek rodzinny otrzymywało przeciętnie w miesiącu ponad 1,4 mln rodzin na ok. 2,5 mln dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat, czyli niemal 35% ogółu ludności w wieku przedprodukcyjnym. Prawie 60% rodzin oraz blisko połowa dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego to mieszkańcy wsi i małych miast, czyli obszarów o niskim stopniu urbanizacji. W przypadku rodzin pełnych i dzieci w tych rodzinach udział mieszkających na wsi i w małych miastach jest jeszcze wyższy, gdyż rodziny niepełne, które w łącznej liczbie rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych stanowiły ok. 25% w zdecydowanej większości żyją w większych miastach. Ten stosunkowo wysoki udział rodzin niepełnych, w których przeważa samotny rodzic z jednym dzieckiem, wywiera istotny wpływ na strukturę rodzin według liczby dzieci, na które pobierały zasiłek rodzinny i jej zróżnicowanie terytorialne.

Ponad 538 tys. gospodarstw domowych z dziećmi, które w 2011 r. skorzystały ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej, czyli za pośrednictwem gmin, stanowiło niemal 12% ogółu gospodarstw z dziećmi. W miastach udział ten wynosił niespełna 9%, a na wsi niemal 16%. Zróżnicowanie wskaźników częstości korzystania z pomocy społecznej przez gospodarstwa domowe między miastem i wsią nieznacznie zmniejszają rodziny niepełne, które w zbiorowości gospodarstw korzystających z pomocy społecznej stanowiły ponad 31%, a które, jak zaznaczono wcześniej, częściej występują w miastach. Stąd także w tej zbiorowości rodziny niepełne wywierają istotny wpływ na strukturę gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według liczby dzieci i jej zróżnicowanie terytorialne.

Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej w analizowanym roku miały na utrzymaniu 1136 tys. dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat, czyli blisko 16% ogółu populacji w wieku przedprodukcyjnym. Zróżnicowanie między miastem i wsią tego udziału wśród dzieci było jeszcze wyższe niż wśród gospodarstw, gdyż wynosiło ono poniżej 12% w miastach wobec ok. 21% na wsi.

W trzeciej części publikacji omówiono formy pomocy, które są kierowane tylko do dzieci niepełnosprawnych i chorych przewlekle oraz świadczenia dla tych rodziców, którzy rezygnują z pracy aby opiekować się dzieckiem wymagającym szczególnej troski.

Zasadniczą formą pomocy dla dziecka niepełnosprawnego, gwarantowaną w ustawie o świadczeniach rodzinnych jest zasiłek pielęgnacyjny. W 2011 r. ten zasiłek był wypłacany średnio w miesiącu dla niemal 272 tys. dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat, czyli dla ok. 3,8% ogółu populacji w tym wieku. Natężenie zjawiska niepełnosprawności wśród dzieci – mierzone liczbą wypłaconych zasiłków pielęgnacyjnych na 100 dzieci ogółem – wykazuje relatywnie bardzo duże zróżnicowanie w układzie według województw, od poniżej 3 dzieci na 100 w województwach małopolskim i podlaskim, do niemal 6 na 100 dzieci ogółem w województwie świętokrzyskim.

Dla dzieci niepełnosprawnych z dochodem na osobę w rodzinie uprawniającym do zasiłku rodzinnego przysługuje dodatek do tego zasiłku z tytułu niepełnosprawności. Takie dodatki były wypłacane w 2011 r. dla ok. 160 tys. dzieci i młodzieży (łącznie z młodzieżą w wieku 18 lat i więcej).

W analizowanym roku średnio miesięcznie niemal 160 tys. osób otrzymywało świadczenie pielęgnacyjne w związku z rezygnacją z pracy w celu sprawowania opieki nad chorym członkiem rodziny. W tej liczbie prawie 70% stanowili rodzice dzieci niepełnosprawnych w wieku poniżej 18 lat.

W gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej w 2011 r. żyło ponad 62 tys. dzieci dotkniętych ciężką lub długotrwałą chorobą. Równocześnie ok. 34 tys. dzieci w tych gospodarstwach posiadało orzeczenie o niepełnosprawności. Zasadniczą formą finansowego wsparcia z ustawy o pomocy społecznej, gospodarstw domowych z osobą długotrwale lub ciężko chorą, albo niepełnosprawną, jest wypłacany z tego tytułu zasiłek okresowy. W analizowanym okresie ponad 45 tys. gospodarstw z dzieckiem niepełnosprawnym albo dotkniętym ciężką lub przewlekłą chorobą pobierało zasiłek okresowy z powodu niepełnosprawności lub ciężkiej albo długotrwałej choroby.

W ostatniej części zaprezentowano instytucjonalne formy pomocy społecznej dla dzieci, a także zbiorowość dzieci, które „znalazły nową rodzinę”, czyli żyjących w rodzinach zastępczych. W wyspecjalizowanych placówkach zapewniających pobyt całodobowy przebywało według stanu na koniec 2011 r. blisko 22 tys. dzieci, z tego ponad 18 tys. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz ponad 3 tys. w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej.

Zróżnicowanie częstości korzystania z placówek opiekuńczo-wychowawczych w układzie regionalnym wyznaczono wskaźnikiem liczby wychowanków w tych placówkach na 10 tys. dzieci ogółem. Statystycznie na każde 10 tys. dzieci w Polsce przypadało 25 wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych. Rozpiętość w poziomie tego wskaźnika między województwami była relatywnie bardzo duża, gdyż wahała się od niespełna 17 w województwie wielkopolskim do ponad 39 w województwie dolnośląskim. Na tak duże zróżnicowanie w tym zakresie między województwami mogła wywierać wpływ dostępność miejsc w poszczególnych placówkach według ich specjalizacji.

Oprócz dzieci przebywających w placówkach zapewniających pobyt całodobowy, blisko 80 tys. dzieci korzystało z pomocy świadczonej przez placówki wsparcia dziennego.

Według stanu w końcu 2011 r. w kraju funkcjonowało ponad 37 tys. rodzin zastępczych, które miały pod opieką ponad 54 tys. wychowanków. W zbiorowości tych dzieci, najwięcej, ponad 14% mieszkało w województwie śląskim, a najmniej, poniżej 3% w województwach podlaskim i świętokrzyskim.

1. RODZINY OTRZYMUJĄCE ŚWIADCZENIA RODZINNE I DZIECI W TYCH RODZINACH

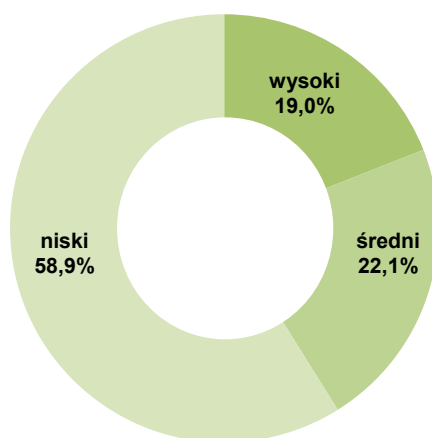
Rodziny z dziećmi na utrzymaniu otrzymały w 2011 r. świadczenia rodzinne dla ponad 2,6 mln dzieci w wieku poniżej 18 lat. W porównaniu z poprzednim rokiem zbiorowość ta zmniejszyła się o ponad 200 tys. dzieci. Udział dzieci korzystających ze świadczeń rodzinnych w zbiorowości dzieci ogółem w 2011 r. wynosił ponad 35%, a rok wcześniej ok. 38%. W omawianej zbiorowości ponad 2,5 mln dzieci żyło w rodzinach, w których dochód na osobę uprawniał do zasiłku rodzinnego. Pozostałe ok. 100 tys. dzieci otrzymywało tylko zasiłek pielęgnacyjny, wypłacany niezależnie od dochodu.

1.1. Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne

1.1.1. Zróżnicowanie terytorialne według stopnia urbanizacji

W 2011 r. zasiłki rodzinne na dzieci otrzymywało średnio 1416 tys. rodzin i w porównaniu z poprzednim rokiem ich liczba zmniejszyła się o 8,1%. Z powodu niepełnych kodów terytorialnych stosowanych w bazie danych systemu świadczeń rodzinnych nie można wydzielić części miast i wsi w gminach miejsko-wiejskich, dlatego w opisie miejsca zamieszkania beneficjentów świadczeń rodzinnych zastosowano podział według 3 stopni urbanizacji⁷.

Wykres 1. Struktura rodzin pobierających zasiłek rodzinny według stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Prawie 60% rodzin korzystających z zasiłku rodzinnego to mieszkańcy wsi i małych miasteczek, czyli obszarów o niskim stopniu urbanizacji (wykres 1). Pozostałe rodziny to niemal w równym stopniu mieszkańcy obszarów o średnim stopniu urbanizacji, czyli średnich miast i otaczających je dużych gmin, oraz o wysokim stopniu urbanizacji. Ta ostatnia grupa to głównie rodziny żyjące w metropoliach i w większych miastach.

⁷ Patrz uwagi ogólne str. 16

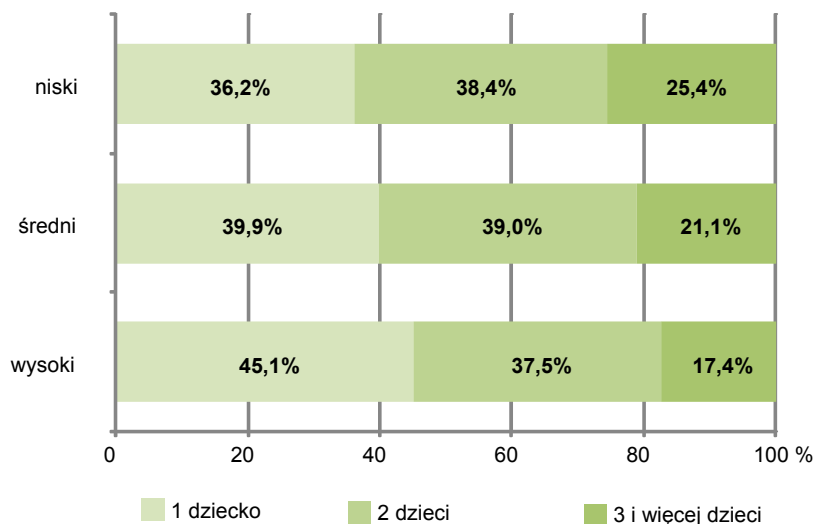
1.1.2. Rodziny według liczby dzieci

Struktura rodzin według liczby dzieci, na które pobierany jest zasiłek rodzinny, w dużej mierze odzwierciedla podobną strukturę gospodarstw domowych z dziećmi ogółem⁸.

W obu zbiorowościach przeważają rodziny z jednym lub dwojgiem dzieci. To co istotnie odróżnia rodziny pobierające zasiłek rodzinny, to relatywnie mniejsza w porównaniu do gospodarstw z dziećmi ogółem reprezentacja rodzin z jednym i dwojgiem dzieci – 77%, (w zbiorowości wszystkich gospodarstw z dziećmi w Polsce – około 90%), a odpowiednio większy udział rodzin wielodzietnych – 23%, przy około 10% w zbiorowości ogółem.

Cechą charakterystyczną rodzin w Polsce jest to, że ich przeciętna wielkość, w tym przypadku wyrażana liczbą dzieci w rodzinie, jest mniejsza w miastach niż na wsi. Także wyraźnie jest to obserwowane wśród rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych. Na terenach o wysokim stopniu urbanizacji, czyli ze znaczną przewagą ludności większych miast, największy udział – ponad 45% – stanowią rodziny z jednym dzieckiem.

Wykres 2. Struktura rodzin świadczeniobiorców zasiłku rodzinnego według liczby dzieci i stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

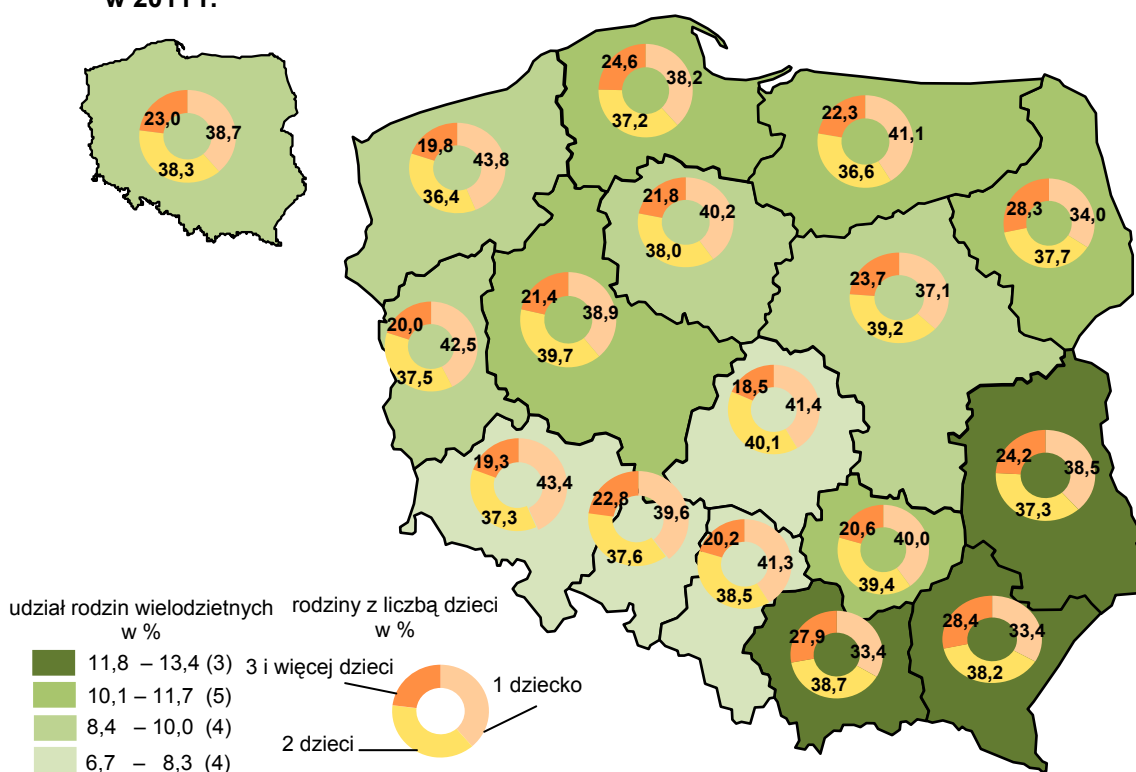
Z kolei rodziny wielodzietne w obszarze wysokiego stopnia urbanizacji stanowią ponad 17% badanej zbiorowości. Udział ten rośnie do ponad 21% na terenach o średnim stopniu urbanizacji, natomiast na obszarach słabo zurbanizowanych, czyli na wsi i w małych miastach, udział rodzin wielodzietnych w zbiorowości ogółu rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne, przekracza 25%.

Wyżej opisana różnica struktury rodzin według wielkości i stopnia urbanizacji, jest dość wyraźnie zarysowana w podziale terytorialnym według województw. Województwa z najwyższym udziałem rodzin wielodzietnych, powyżej 11%, wśród gospodarstw ogółem (tło mapy 1) są, poza województwem małopolskim położone we wschodniej, relatywnie słabiej zurbanizowanej części kraju. Z kolei województwa ze stosunkowo niską częstością występowania rodzin wielodzietnych, poniżej 8%, zajmują bardziej zurbanizowaną południowo-zachodnią część Polski wraz z województwem łódzkim.

⁸ Według prognozy gospodarstw domowych na lata 2008-2035, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_8640_PLK_HTML.htm

Rodziny wielodzietne są najczęstszymi beneficjentami zasiłku rodzinnego. W 2011 r. ich udział w zbiorowości rodzin z trojgiem i więcej dzieci ogółem⁹ wyniósł 75%, czyli na każde 4 rodziny, trzy pobierały zasiłek rodzinny. Niemniej w województwach wschodniej części kraju ten odsetek był zdecydowanie wyższy i w województwie podkarpackim oraz podlaskim sięgał 90%, a w lubelskim 85%. Z drugiej strony w województwie śląskim tylko 60% rodzin wielodzietnych pobierało zasiłki rodzinne, także w dolnośląskim i mazowieckim ich udział był niewiele wyższy i wynosił 66%. Zatem częstość korzystania z zasiłków rodzinnych także przez rodziny wielodzietne jest odzwierciedleniem poziomu rozwoju gospodarczego województw i zamożności rodzin w tych województwach.

Mapa 1. Udział rodzin wielodzietnych w liczbie gospodarstw z dziećmi ogółem i struktura rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych według liczby dzieci i województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS i GUS.

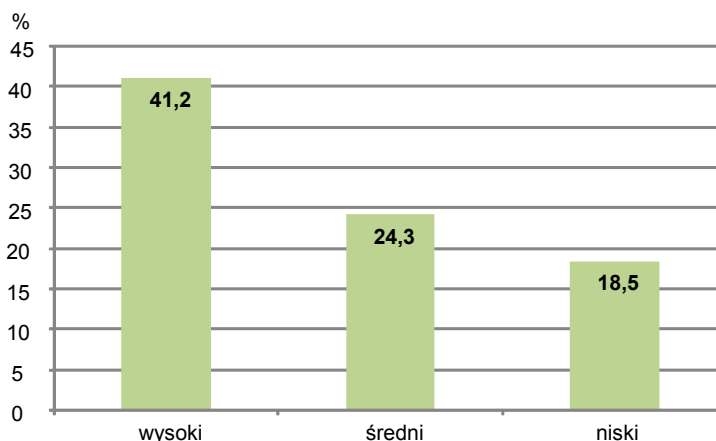
Zróżnicowanie terytorialne częstości występowania rodzin wielodzietnych znajduje odzwierciedlenie w strukturze rodzin korzystających z zasiłku rodzinnego według wielkości (diagramy na mapie). Stąd w województwach podkarpackim, podlaskim oraz małopolskim wśród pobierających zasiłek rodzinny, udział rodzin z co najmniej trojgiem dzieci był najwyższy i wynosił ok. 28%. Z kolei w województwach południowo-zachodniej części kraju udział tych rodzin wynosił ok. 20%, a najmniej w województwie łódzkim – poniżej 19%. W tych województwach oraz w lubuskim i zachodniopomorskim zwraca uwagę stosunkowo wysoki udział rodzin z jednym dzieckiem pobierających zasiłek rodzinny. Wynika to ze znacznie częstszego występowania rodzin niepełnych w tych województwach.

⁹ Na podstawie jak w przypisie 8

1.1.3. Rodziny z dziećmi według typów rodzin

W populacji rodzin pobierających zasiłki rodzinne w 2011 r., rodziny pełne w liczbie 1075 tys. stanowiły ponad 3/4 zbiorowości, a pozostałe to rodziny niepełne w liczbie 341 tys. Rodziny niepełne szczególnie licznie występują w większych miastach, gdzie ich udział przekraczał 41% (wykres 3). Na terenach o średnim stopniu urbanizacji występują one znacznie rzadziej, a w małych miastach i na wsi rodziny niepełne stanowiły mniej niż 19% ogółu rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne.

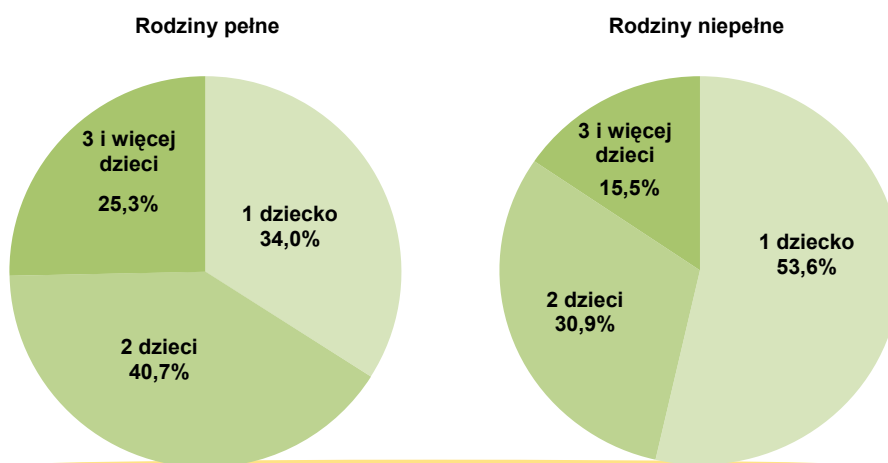
Wykres 3. Udział rodzin niepełnych w ogólnej liczbie rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych według stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Cechą najbardziej odróżniającą zbiorowość rodzin niepełnych od rodzin pełnych jest liczba dzieci w rodzinie. Wśród rodzin niepełnych grupa rodzin z jednym dzieckiem, stanowi prawie 54% wszystkich rodzin tego typu (wykres 4). Wśród rodzin pełnych ok. 34% pobierało zasiłek rodzinny na jedno dziecko. Rodziny wielodzietne wśród rodzin niepełnych występują zdecydowanie rzadziej niż wśród rodzin pełnych – wciąż jednak stanowią znaczący odsetek wynoszący prawie 16% ogółu rodzin niepełnych pobierających zasiłek rodzinny, a w liczbach bezwzględnych było to ponad 50 tys. rodzin.

Wykres 4. Struktura rodzin pełnych i niepełnych według liczby dzieci w 2011 r.

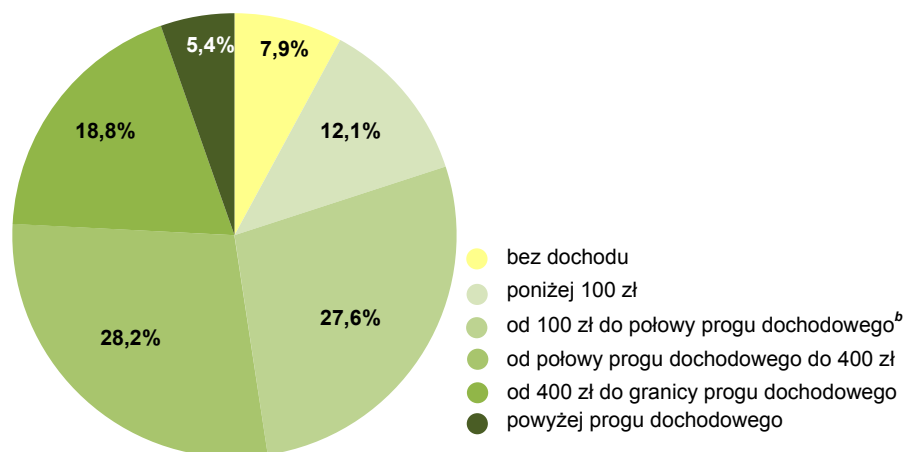
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

W układzie według województw, rodziny niepełne najczęściej występują w południowo-zachodniej i zachodniej części kraju. Ponad 1/3 omawianej zbiorowości stanowią w województwach śląskim, dolnośląskim i lubuskim. Stosunkowo licznie występują też w województwach opolskim, łódzkim i pomorskim, gdzie ich udział wyniósł ok. 28%. Najmniej licznie występują w województwach, gdzie większość mieszkańców stanowi ludność mieszkająca na wsi. W podkarpackim i małopolskim rodziny niepełne stanowią poniżej 20% wszystkich rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne.

1.1.4. Rodziny z dziećmi według dochodu na osobę w rodzinie

Przeciętny miesięczny dochód na osobę w rodzinach otrzymujących zasiłek rodzinny w 2011 r. nie mógł przekraczać 504 zł i 583 zł w rodzinie z dzieckiem niepełnosprawnym. Tymczasem ok. 675 tys. rodzin, czyli niemal 48%, osiągało przeciętny dochód nie wyższy niż połowa proggu dochodowego (252 zł i 292 zł w rodzinie z dzieckiem niepełnosprawnym), co czyni je potencjalnymi beneficjentami świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej.

Wykres 5. Struktura rodzin z prawem do zasiłku rodzinnego według grup dochodowych w 2011 r. ^a

^a Przedziały w legendzie są domknięte lewostronnie.

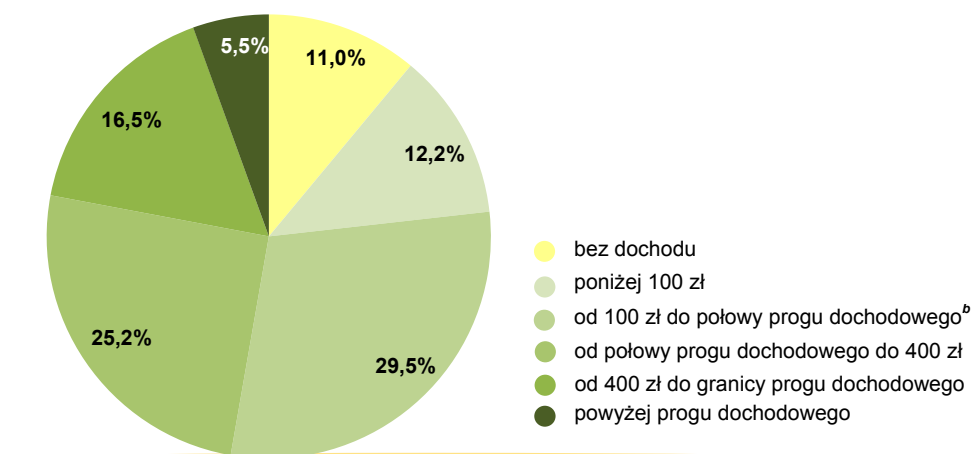
^b Granice proggu dochodowego – patrz uwagi metodyczne str. 17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Ponad 280 tys., czyli 20%, rodzin nie ma żadnych dochodów lub osiąga bardzo niewielkie przeciętne dochody – nie wyższe niż 100 zł na osobę. Zdecydowana większość rodzin, ok. 3/4 uprawnionych do zasiłku rodzinnego, ma dochód nie wyższy niż 400 zł na osobę. Na wykresie 5 zwraca uwagę stanowiąca ponad 5% grupa rodzin z dochodem wyższym od proggu dochodowego. Są to rodziny, które skorzystały z możliwości przekroczenia kryterium o kwotę najniższego zasiłku rodzinnego, jeżeli świadczenia rodzinne przysługiwały w poprzednim okresie zasiłkowym (art.5 ust. 3 ustawy o świadczeniach rodzinnych).

W jeszcze gorszej sytuacji finansowej zdają się być rodziny niepełne. Odsetek rodzin bez dochodu wynosił 11%, a ponad 12% uzyskiwało dochód na poziomie poniżej 100 zł na osobę. Udział rodzin z dochodami nieprzekraczającymi połowy wysokości proggu uprawniającego do zasiłku rodzinnego wynosił łącznie ponad 53% wszystkich rodzin niepełnych korzystających z zasiłku rodzinnego (wykres 6).

Wykres 6. Struktura rodzin niepełnych z prawem do zasiłku rodzinnego według grup dochodowych w 2011 r.^a

a Przedziały w legendzie są domknięte lewostronnie.

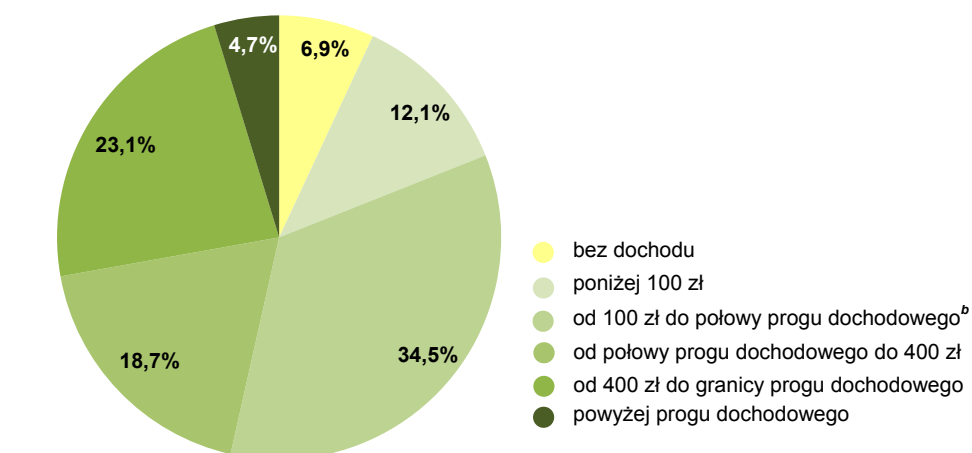
b Granice progu dochodowego – patrz uwagi metodyczne str. 17

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych MPIPS.

W 2011 r. zasiłek rodzinny pobierało średnio w miesiącu blisko 156 tys. rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym i ta zbiorowość stanowiła ok. 11% ogółu rodzin pobierających zasiłek rodzinny.

W omawianej grupie udział rodzin bez dochodu wyniósł 6,9%, a prawie 60% rodzin osiągnęło dochody na poziomie nie więcej niż 50% progu dochodowego uprawniającego do świadczenia.

Wykres 7. Struktura rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym z prawem do zasiłku rodzinnego według grup dochodowych w 2011 r.^a

a Przedziały w legendzie są domknięte lewostronnie.

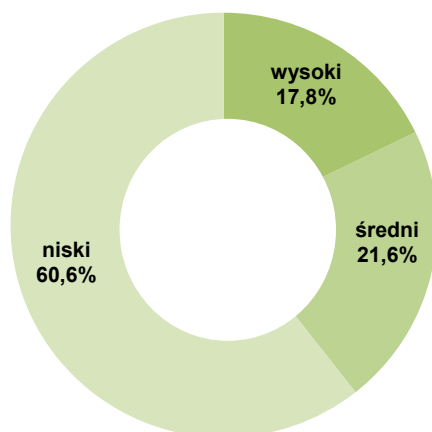
b Granice progu dochodowego – patrz uwagi metodyczne str. 17

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych MPIPS.

1.2. Dzieci w rodzinach otrzymujących zasiłki rodzinne

W 2011 r. przeciętna miesięczna liczba dzieci w wieku poniżej 18 lat korzystających z zasiłku rodzinnego wyniosła ponad 2,5 mln osób. Analiza nie obejmuje ok. 260 tys. uczniów i studentów w wieku 18-24 lata, pozostających na utrzymaniu, na których rodzice pobierali zasiłek rodzinny.

Wykres 8. Struktura dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego według stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.

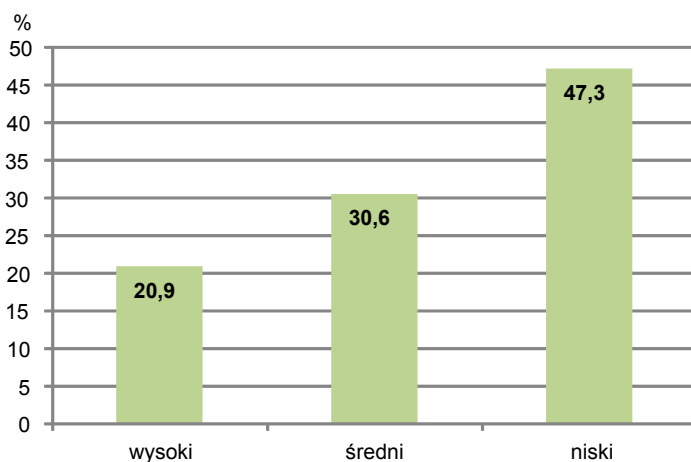
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Ponad 60% dzieci korzystających z zasiłków rodzinnych mieszka na terenach o niskim stopniu urbanizacji, a na obszarach wysoko zurbanizowanych niespełna 18%.

1.2.1. Częstość korzystania z zasiłku rodzinnego wśród dzieci

Dzieci korzystające z zasiłku rodzinnego w 2011 r. stanowiły ponad 35% wszystkich osób w wieku poniżej 18 lat w Polsce.

Wykres 9. Udział dzieci korzystających z zasiłków rodzinnych w liczbie dzieci ogółem według stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania w 2011 r.

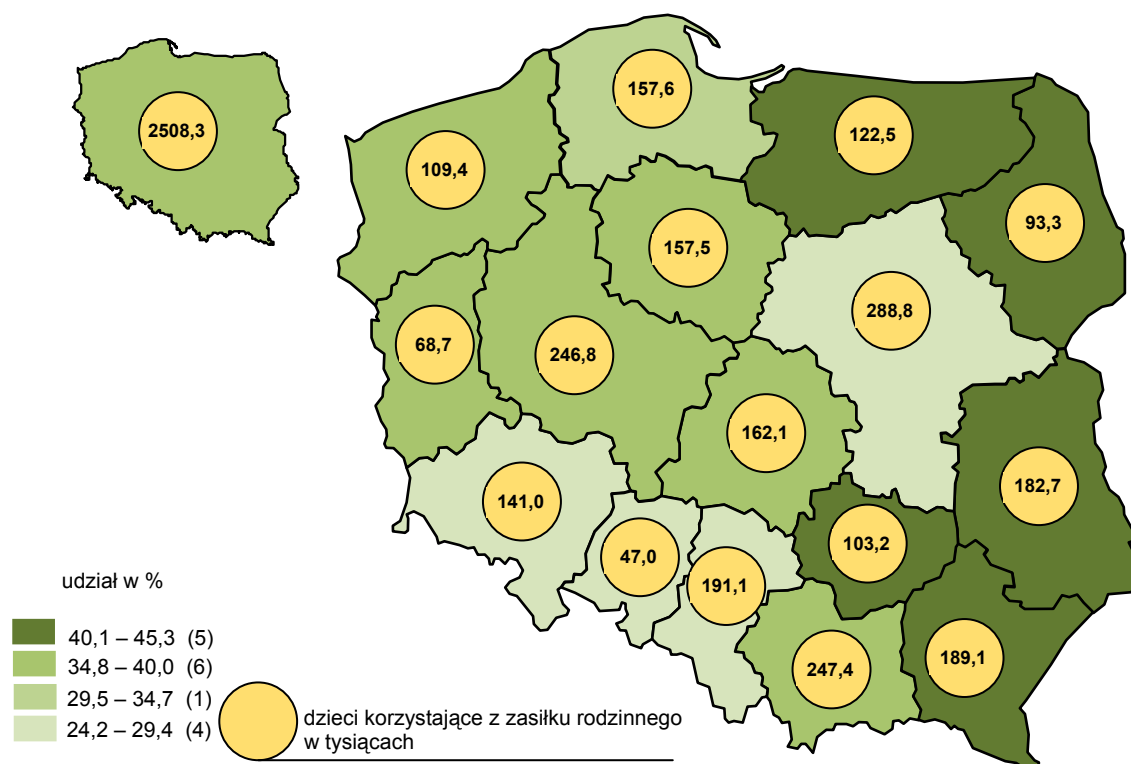

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Oznacza to, że ponad 1/3 dzieci wychowywało się w rodzinach o dochodzie nie przekraczającym 504 zł na osobę, przy czym niemal 17% wszystkich dzieci wychowywało się w rodzinach z dochodami kształtującymi się na poziomie nie przekraczającym połowy tej kwoty. Dzieci niepełnosprawne i ich rodzeństwo, z dochodem uprawniającym do zasiłku rodzinnego, czyli poniżej 583 zł na osobę w rodzinie stanowiły minimalny odsetek ogółu dzieci w Polsce. Względna liczebność dzieci korzystających z zasiłków rodzinnych na tle ogółu ludności w wieku przedprodukcyjnym obrazuje pośrednio sytuację dochodową gospodarstw domowych na danym obszarze kraju. Najwyższy udział beneficjentów zasiłków rodzinnych w liczbie ludności w wieku przedprodukcyjnym notuje się na obszarach wsi i małych miast, a najniższy na obszarach o wysokim stopniu zurbanizowania (wykres 9).

Odzwierciedlenie powyższej reguły obserwuje się także w układzie terytorialnym według województw. Najwyższe wskaźniki częstości korzystania z zasiłków rodzinnych wśród dzieci występują w województwach z przewagą obszarów o niskim i średnim stopniu urbanizacji.

Mapa 2. Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem według województw w 2011 r.

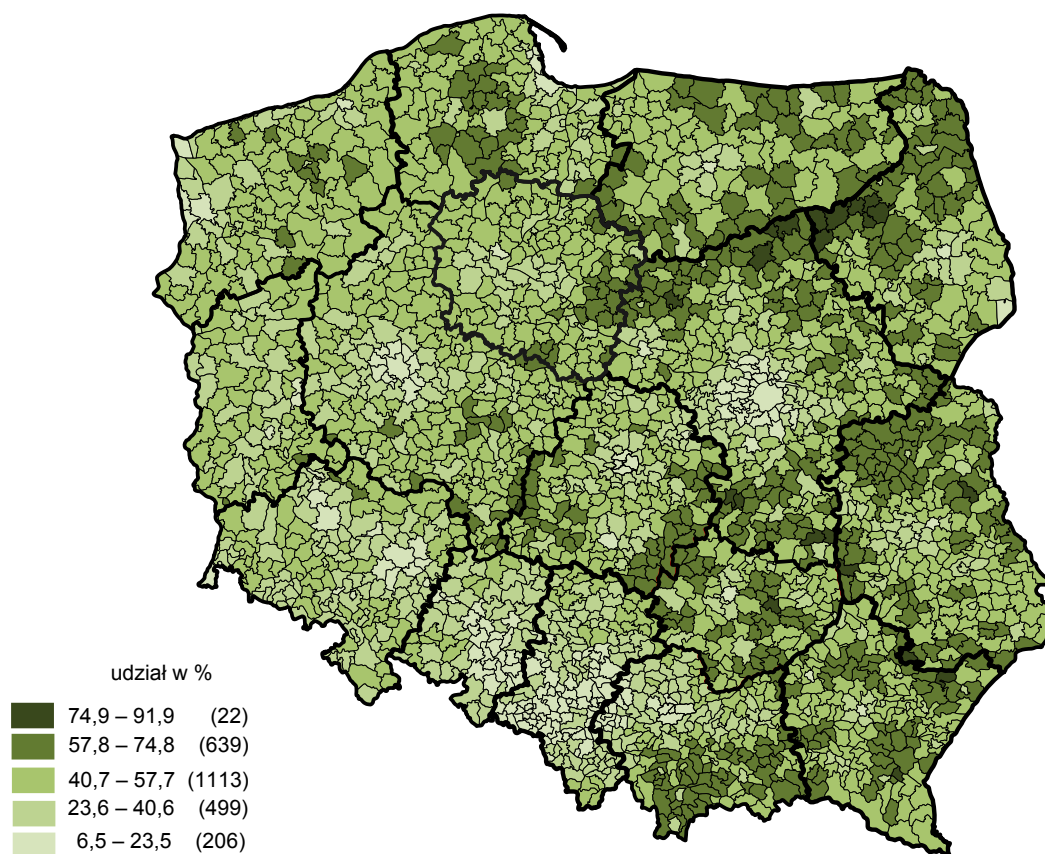
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS i GUS.

W województwach: świętokrzyskim, podkarpackim i lubelskim, udział dzieci korzystających z zasiłków rodzinnych w liczbie dzieci ogółem wyniósł ok. 44%. Do tej grupy należy dodać także województwa: warmińsko-mazurskie z równie wysokim wskaźnikiem sięgającym 43% oraz podlaskie, w którym omawiany wskaźnik przekroczył 41%. Z kolei w grupie województw o najniższych wskaźnikach, na poziomie poniżej 30%, znajdują się województwa południowo-zachodniej części Polski: dolnośląskie, opolskie i śląskie, a także województwo mazowieckie.

Należy jednak pamiętać, że niskie wskaźniki udziału rodzin o niskich dochodach w części województw kształtowane są najczęściej przez nieliczne grupy gmin-centrów względnej zamożności. Są to zespoły dużych miast i otaczających je gmin. Do takich województw należą: śląskie, mazowieckie, opolskie oraz małopolskie – we wszystkich tych województwach, współczynnik zmienności dla gminnych wskaźników udziału beneficjentów zasiłków rodzinnych w liczbie ludności w wieku poniżej 18 lat przekracza 30%. W województwach najbardziej pod tym względem jednorodnych współczynnik ten kształtuje się na poziomie 20% i są to z reguły województwa o wysokim udziale rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych.

Zróżnicowanie częstości korzystania z zasiłków rodzinnych przez dzieci według gmin przedstawia poniższa mapa. W takim układzie dokładniej widać zarówno obszary skupienia gmin o najwyższym stopniu korzystania z zasiłków rodzinnych oraz obszary o względnie niskich wskaźnikach – pokrywające się z obszarami największych w Polsce centrów urbanizacyjnych.

Mapa 3. Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem według gmin w 2011 r.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS i GUS.

Istotną grupę beneficjentów zasiłku rodzinnego stanowią dzieci wychowywane w rodzinach wielodzietnych, czyli w rodzinach z 3 i więcej dzieci. W roku 2011 ich liczba wyniosła ok. 1 mln, co stanowiło 40% ogółu dzieci, na które rodzice pobierali zasiłek rodzinny. Największy ich udział odnotowano w województwach wschodniej Polski: podlaskim, podkarpackim i małopolskim.

1.2.2. Dzieci korzystające z zasiłku rodzinnego według grup wieku

Największy udział wśród ok. 2,5 mln dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego miały dzieci najmłodsze w wieku poniżej 6 lat, stanowiąc ponad 36% ogółu, oraz niewiele mniejszy – ponad 35%, dzieci w wieku 6-12 lat. Relatywnie znacznie mniejszy, niespełna 17%-owy udział miały dzieci w wieku 13-15 lat, a najmniejszy ok.12% – 16-17-latkowie. Stosunkowo największa rozpiętość wskaźnika udziału poszczególnych grup wieku w badanej zbiorowości dotyczy grupy dzieci najmłodszych i wynosi prawie 6 p. proc. pomiędzy najmniejszym udziałem w woj. podlaskim – 33,4% i największym w województwie śląskim 39,3%. W pozostałych grupach wiekowych różnice pomiędzy najmniejszym i największym udziałem dzieci nie przekraczają 3 p. proc.

Wykres 10. Struktura dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego według grup wieku i województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Zwracają jednak uwagę pewne różnice między regionami w wielkości udziałów dwóch skrajnych grup wieku dzieci: najmłodszych – w wieku poniżej 6 lat i najstarszych – w wieku 16-17 lat. Stosunkowo wysokie udziały dzieci w wieku poniżej 6 lat odnotowują województwa zachodniej części kraju: pomorskie, lubuskie, wielkopolskie i dolnośląskie, w których ten wskaźnik wynosił ponad 37%.

Z kolei największe udziały dzieci najstarszych odnotowują województwa Polski wschodniej, takie jak: podlaskie, świętokrzyskie i podkarpackie, gdzie ten wskaźnik ukształtował się na poziomie około 13%.

2. GOSPODARSTWA DOMOWE KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ I DZIECI W TYCH GOSPODARSTWACH

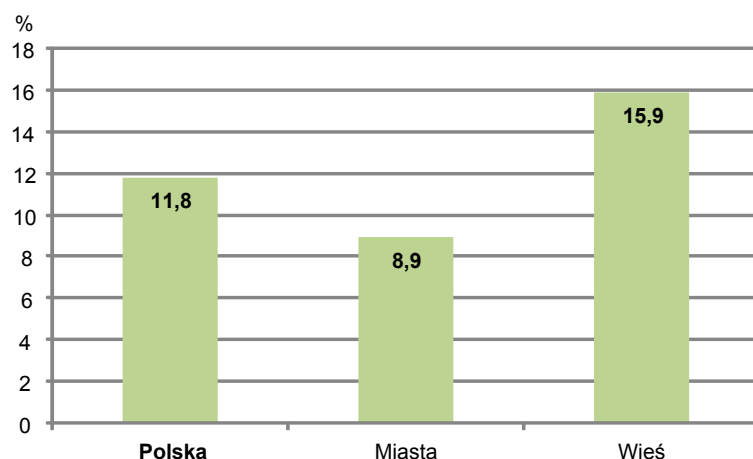
Gospodarstwa domowe z dziećmi to niemal połowa wszystkich gospodarstw domowych zarejestrowanych w ośrodkach pomocy społecznej. W 2011 roku ze świadczeń pomocy społecznej skorzystało 538,2 tys. gospodarstw domowych z dziećmi w wieku poniżej 18 lat i w odniesieniu do ogółu gospodarstw z dziećmi¹⁰ ich udział wynosił ok. 12%. Wskaźnik ten jest miarą częstości korzystania z pomocy społecznej przez te gospodarstwa. W porównaniu z 2010 r. liczba gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o 3%.

2.1. Gospodarstwa domowe z dziećmi

2.1.1. Zróżnicowanie terytorialne

W omawianej zbiorowości gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej gospodarstwa na wsi stanowią prawie 56%. Częstość korzystania z pomocy społecznej jest znacznie wyższa na wsi niż w mieście. Analizowane gospodarstwa stanowiły blisko 16% ogólnej liczby gospodarstw z dziećmi na wsi, natomiast w miastach ten udział nie osiągnął 9%.

Wykres 11. Udział gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie gospodarstw z dziećmi w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS i GUS.

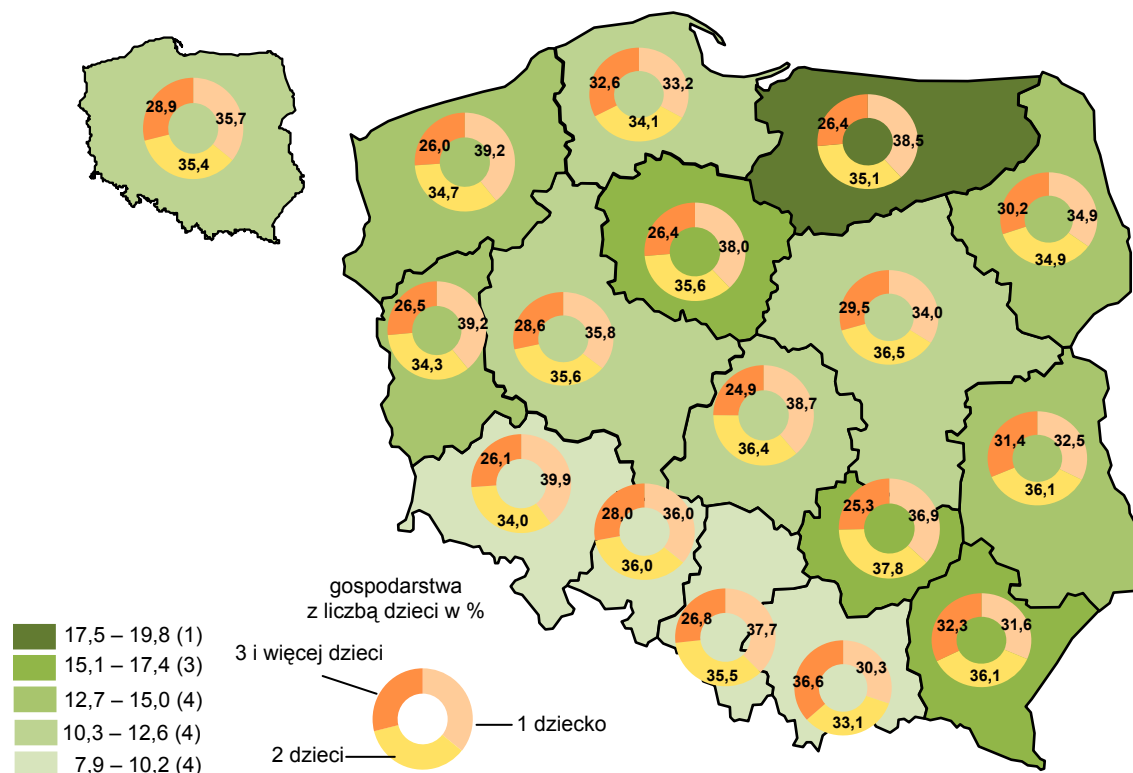
Poziom korzystania z pomocy społecznej jest zróżnicowany terytorialnie. Z pomocy społecznej częściej korzystają mieszkańcy wsi i małych miast, w tym ludność obszarów tzw. „peryferyjnych”, czyli bardziej oddalonych od aglomeracji, z dodatkowymi utrudnieniami w zakresie dostępu do rynku pracy i mniejszymi szansami na rozwój własnej działalności gospodarczej. W takich warunkach trudniej jest funkcjonować gospodarstwom z dziećmi na utrzymaniu. Tak scharakteryzowane obszary przeważają w województwach wschodniej i północnej części kraju.

W 2011 r. relatywnie najwięcej gospodarstw z dziećmi korzystało z pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim, ponad 19% (tło mapy 4), czyli prawie co piąte gospodarstwo z dziećmi w tym województwie. Udział ten był wyraźnie wyższy, niż w województwach:

¹⁰ Według prognozy gospodarstw domowych na lata 2008-2035 http://www.stat.gov.pl/gus/5840_8640_PLK_HTML.htm

świętokrzyskim, podkarpackim i kujawsko-pomorskim, w których również był bardzo wysoki i wynosił ok. 16%. Także stosunkowo wysoki, (ponad 14%) udział omawianej zbiorowości w populacji gospodarstw z dziećmi wystąpił w województwach podlaskim, lubelskim i zachodniopomorskim.

Mapa 4. Udział gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie gospodarstw z dziećmi oraz ich struktura według liczby dzieci i województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS i GUS.

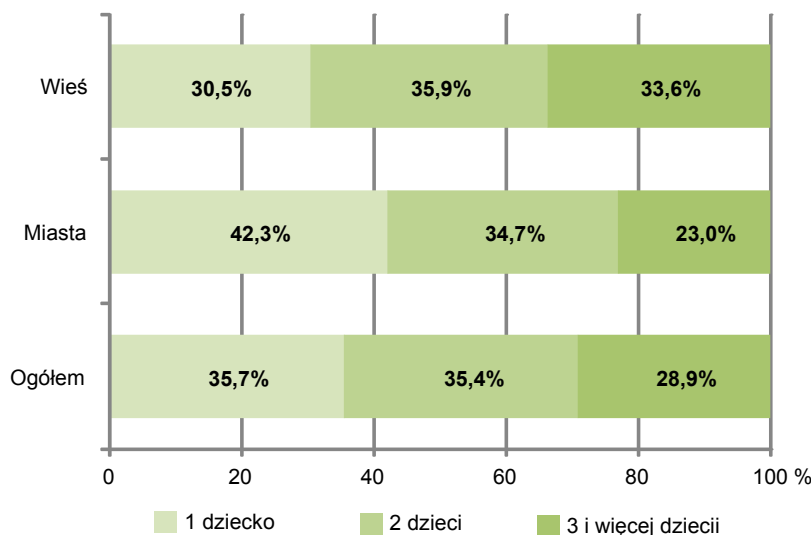
Nieco mniejszy wskaźnik na poziomie ok. 11%, odnotowano w województwach centralnej części kraju oraz w województwie pomorskim. Najniższy odsetek omawiane gospodarstwa stanowiły w województwach śląskim i opolskim, odpowiednio – 7,9% oraz 8,4% ogółu gospodarstw domowych z dziećmi.

2.1.2. Gospodarstwa domowe według liczby dzieci.

W analizowanej zbiorowości gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej najliczniej reprezentowane były gospodarstwa z jednym dzieckiem. W 2011 r. stanowiły one blisko 36% omawianej grupy. Tak wysoki udział gospodarstw z jednym dzieckiem sugeruje, że z tej pomocy relatywnie często korzystają rodziny niepełne, a potwierdza to przedstawiona w dalszej analizie charakterystyka gospodarstw z dziećmi według typów gospodarstw. Na wsi odsetek gospodarstw z jednym dzieckiem był znacznie niższy i wynosił ok. 31%, natomiast w mieście był zdecydowanie wyższy i wyniósł ponad 42%. W połowie województw gospodarstwa z jednym dzieckiem miały największy udział w strukturze gospodarstw według liczby dzieci. Są to głównie województwa w zachodniej części kraju, przy czym w województwie dolnośląskim udział ten wynosił niemal 40%. Prawie taki sam udział jak gospodarstwa z jednym dzieckiem, miały gospodarstwa z dwojgiem dzieci, – ponad 35% ogółu gospodarstw z dziećmi, które otrzymały pomoc społeczną w 2011 r. W tej grupie

gospodarstw nie odnotowano znaczącej różnicy między miastem i wsią, a wśród województw wyróżnia się świętokrzyskie z blisko 38% udziałem gospodarstw z dwojgiem dzieci w łącznej liczbie korzystających z pomocy gospodarstw z dziećmi.

Wykres 12. Struktura gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według liczby dzieci w tych gospodarstwach w 2011 r.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Grupa gospodarstw domowych z trojgiem i więcej dzieci na utrzymaniu, która w przybliżeniu odpowiada liczebności rodzin wielodzietnych¹¹ korzystających z pomocy społecznej, stanowiła 29% łącznej liczby omawianych gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej. Udział tych gospodarstw na wsi wynosił prawie 34% i był o niemal 11 p. proc. wyższy niż w mieście.

Największy odsetek, powyżej 30%, gospodarstw z co najmniej trojgiem dzieci w populacji gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej, odnotowano w 2011 r. w województwach: małopolskim, pomorskim, podkarpackim, lubelskim i podlaskim. Warto wspomnieć, że wymienione województwa (oprócz pomorskiego) charakteryzuje najwyższa częstość występowania rodzin wielodzietnych w populacji rodzin z dziećmi ogółem¹².

2.1.3. Typy gospodarstw domowych z dziećmi

W populacji gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej, zdecydowanie największy udział mają gospodarstwa jednorodzinne małżeństw z dziećmi, ok. 56% omawianej zbiorowości w 2011 r. Udział ten wykazuje głębokie zróżnicowanie między miastem i wsią. O ile na wsi jednorodzinne gospodarstwa małżeństw z dziećmi stanowiły blisko 70% wszystkich gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej, to w mieście udział tych gospodarstw nie sięgał 40%.

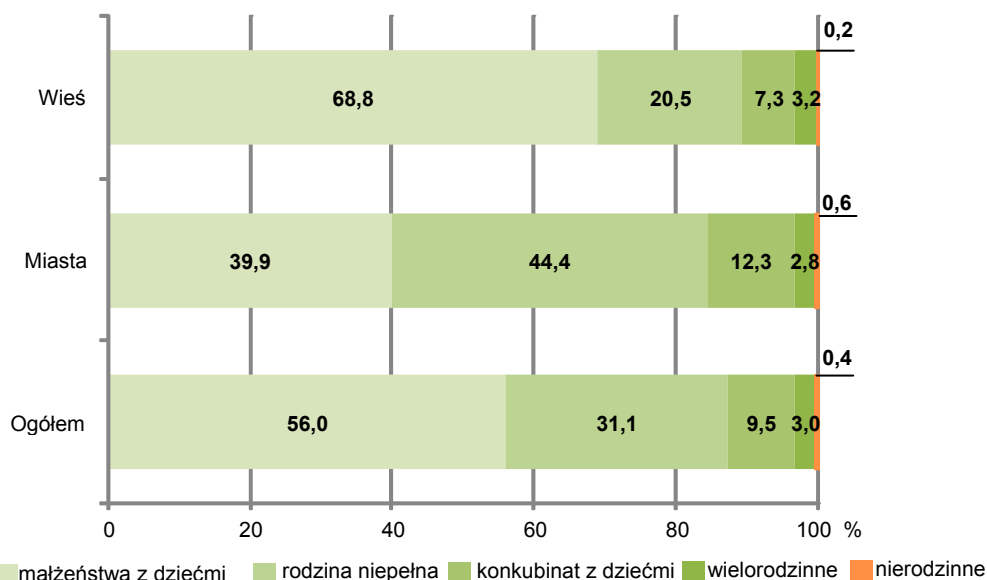
W omawianej zbiorowości w miastach gospodarstwa jednorodzinne małżeństw z dziećmi stanowiły mniej liczną grupę niż gospodarstwa jednorodzinne rodzin niepełnych, których udział wynosił ponad

¹¹ Patrz uwagi metodyczne str. 19

¹² Patrz publikacja „Beneficjenci pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych w 2008 r.” str.30. - http://www.stat.gov.pl/gus/5840_12384_PLK_HTML.htm

44%. Z kolei w analizowanej populacji na wsi odsetek rodzin niepełnych był ponad 2-krotnie mniejszy niż w miastach i nieznacznie przekraczał 20% ogółu gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej. W omawianej zbiorowości ogółem udział gospodarstw jednorodzinnych rodzin niepełnych wynosił ok. 31%.

Wykres 13. Struktura gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej według typów gospodarstw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS i GUS.

Zdecydowanie mniejsze liczebnie są grupy gospodarstw domowych związków partnerskich, gospodarstw wielorodzinnych (głównie dwurodzinne spokrewnione w linii prostej z osobami starszego pokolenia) oraz marginalnie występujące gospodarstwa nierodzinne z dziećmi.

2.1.4. Gospodarstwa domowe z dziećmi według dochodu na osobę

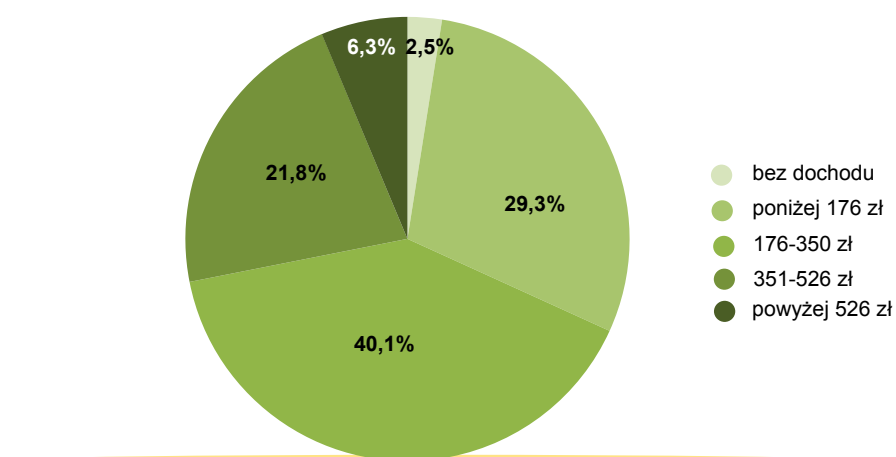
Podstawowym źródłem dochodu gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej są źródła niezarobkowe, do których należą przede wszystkim świadczenia rodzinne, alimenty i świadczenia socjalne, a w mniejszym stopniu renty z tytułu niezdolności do pracy i inne świadczenia z ubezpieczenia społecznego. W 2011 r. dochody ze źródeł niezarobkowych były podstawą utrzymania ponad 53% omawianej zbiorowości, przy czym wśród rodzin niepełnych odsetek utrzymujących się z niezarobkowych źródeł sięgał 80%. W mniejszości są gospodarstwa utrzymujące się głównie z pracy i w 2011 r. stanowiły one ok. 45% ogółu gospodarstw z dziećmi - beneficjentów pomocy społecznej. W tej grupie dominują gospodarstwa utrzymujące się ze stałej pracy najemnej. Gospodarstwa bez dochodu stanowiły ok. 2% wszystkich korzystających z pomocy społecznej gospodarstw domowych z dziećmi.

Charakterystyczną cechą analizowanej zbiorowości jest fakt osiągania dochodu przez jedną osobę w gospodarstwie domowym. Ta specyfika, poza problemami ze znalezieniem pracy, może być także skutkiem relatywnie silniejszego w tym środowisku wpływu tradycyjnego modelu funkcjonowania rodziny, w którym „matka zajmuje się domem i wychowaniem dzieci, a ojciec zdobywa środki na

utrzymanie rodziny”. W omawianym roku w ok. 53% gospodarstw z dziećmi środki na utrzymanie zapewniała jedna osoba. Wskaźnik ten istotnie zawyżają rodziny niepełne, niemniej ten odsetek wśród rodzin z obojgiem rodziców, czyli gospodarstw małżeństw i konkubinatów z dziećmi, był także stosunkowo wysoki. W rodzinach z jednym dzieckiem wynosił ok. 50%, z dwojgiem dzieci - niemal 40%, a w rodzinach wielodzietnych, czyli z trojgiem i więcej dzieci, wynosił prawie 33%.

Z opisanych wyżej powodów przeciętny miesięczny dochód¹³ analizowanych gospodarstw domowych z dziećmi jest w przeliczeniu na gospodarstwo relatywnie niski, a wyraźnie spada po przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym. W 2011 r. mediana przeciętnych miesięcznych dochodów na osobę w gospodarstwach z dziećmi korzystających z pomocy społecznej wyniosła niespełna 264 zł, ale w niemal 30% gospodarstw ten dochód nie sięgał 176 zł, czyli kwoty stanowiącej połowę kryterium ustawowego uprawniającego do świadczeń pieniężnych. Dochód miesięczny w przedziale 50-100% kryterium dochodowego, czyli od 176 do 351 zł na osobę, osiągnęło ok. 40% gospodarstw.

Wykres 14. Struktura gospodarstw domowych z dziećmi korzystających z pomocy społecznej według dochodu na osobę w rodzinie w 2011 r.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Gospodarstwa o dochodzie wyższym niż kryterium dochodowe – ponad 28% omawianej zbiorowości – to bardzo liczna grupa beneficjentów świadczeń realizowanych w ramach programu rządowego „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”, gdzie kryterium dochodowe jest podwyższone o 50% w stosunku do progu ustawowego. W tej grupie ujęte są również bardzo nieliczne przypadki gospodarstw z dziećmi otrzymujących pomoc pod warunkiem zwrotu części świadczeń (w określonym terminie) z powodu przekroczenia kryterium dochodowego.

¹³ Patrz uwagi metodyczne str. 20

2.2. Dzieci w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej

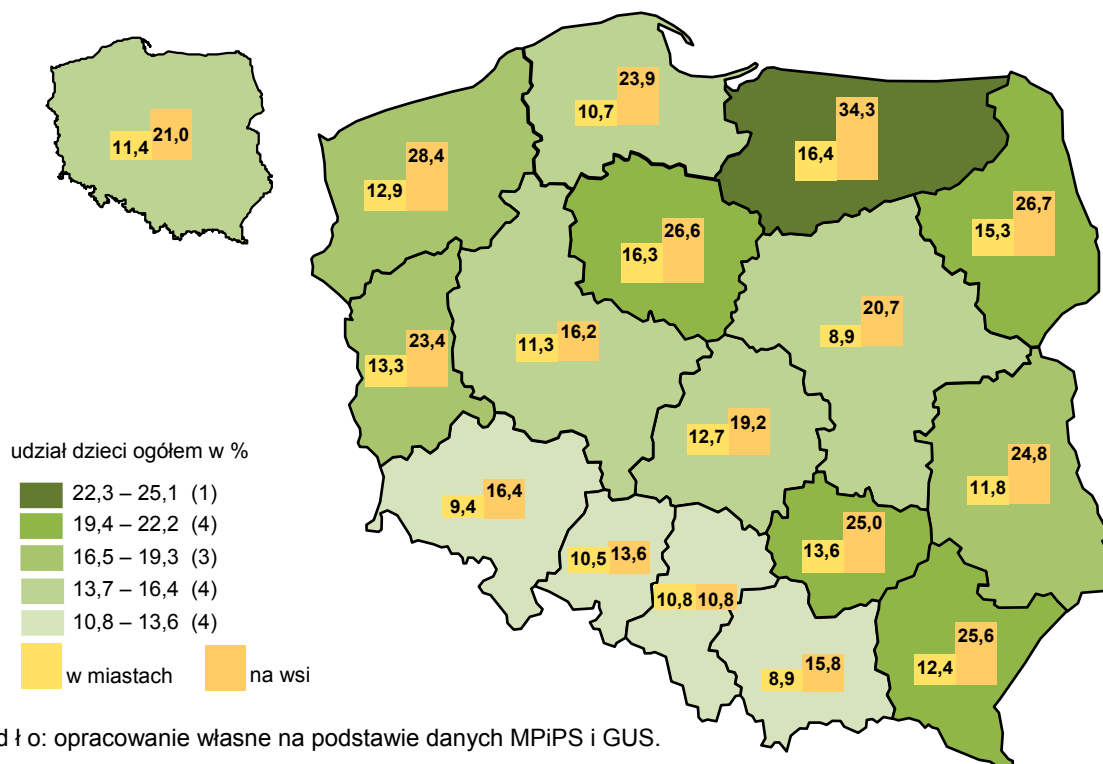
2.2.1. Częstość korzystania z pomocy społecznej wśród dzieci

W 2011 r. gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej miały na utrzymaniu 1136 tys. dzieci w wieku poniżej 18 lat. Zbiorowość ta stanowiła blisko 16% ludności Polski w wieku przedprodukcyjnym i udział ten wyraża częstość korzystania z pomocy społecznej wśród dzieci. W 2010 r. w populacji beneficjentów pomocy społecznej było 1235 tys. dzieci, a ich udział w zbiorowości ogółem w wieku przedprodukcyjnym wynosił prawie 17%.

Szczególnie narażone na ubóstwo są dzieci mieszkające na terenach wiejskich, gdzie częstość korzystania z pomocy społecznej w 2011 r. wynosiła ok. 21%. W miastach wskaźnik ten był mniejszy o prawie 10 p. proc.

W układzie terytorialnym występuje silne zróżnicowanie częstości korzystania z pomocy społecznej przez dzieci (tło mapy 5). Ekstremalne wartości tego wskaźnika występują w tych samych województwach, jak w przypadku gospodarstw przedstawionych na mapie 4, czyli w warmińsko-mazurskim i śląskim, ale rozpiętość w poziomie korzystania z pomocy społecznej wśród dzieci w tych województwach wynosiła niemal 14 p. proc. i była znacznie wyższa niż wśród gospodarstw.

Mapa 5. Udział dzieci korzystających z pomocy społecznej w liczbie dzieci ogółem oraz w mieście i na wsi według województw w 2011 r.

W województwie warmińsko-mazurskim prawie 25% dzieci korzystało bezpośrednio lub pośrednio z pomocy społecznej, natomiast w województwie śląskim wskaźnik ten nie sięgał 11%.

Jeszcze większa rozpiętość w poziomie omawianego wskaźnika w tych województwach dotyczy dzieci na wsi (diagramy na mapie 5). W województwie warmińsko-mazurskim co trzecie dziecko mieszkające

na wsi korzystało bezpośrednio lub pośrednio z pomocy społecznej, natomiast w województwie śląskim – co dziesiąte.

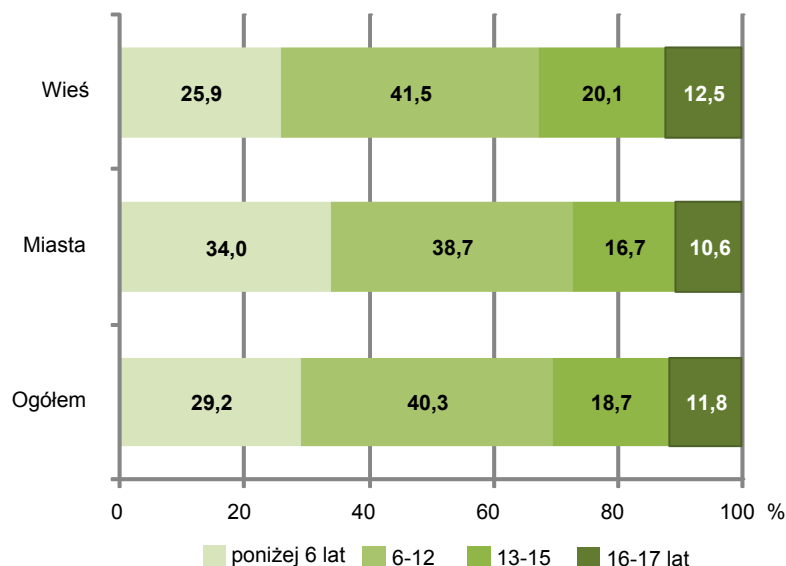
Stosunkowo wysoka, wynosząca ok. 20% (czyli o prawie 5 p. proc. mniej niż w warmińsko-mazurskim), częstość korzystania z pomocy społecznej wśród dzieci ogółem, wystąpiła w województwach: kujawsko-pomorskim, podkarpackim, świętokrzyskim oraz podlaskim. W tej grupie województw bardzo wysoki wskaźnik dotyczący dzieci na wsi kształtował się także na zbliżonym poziomie – ok. 26%, czyli co czwarte dziecko mieszkające w tych województwach na terenach wiejskich korzystało bezpośrednio lub pośrednio z pomocy społecznej.

W tej charakterystyce zwraca uwagę województwo zachodniopomorskie, w którym częstość korzystania z pomocy społecznej wśród dzieci ogółem wynosiła poniżej 19%, ale na wsi omawiany wskaźnik przekraczał 28% i był to najwyższy, po województwie warmińsko-mazurskim, poziom korzystania z pomocy społecznej wśród dzieci na wsi.

2.2.2. Grupy wieku

W 2011 r. w strukturze dzieci korzystających z pomocy społecznej według wieku największy, wynoszący ponad 40% udział (457,9 tys.) miała zbiorowość dzieci w wieku 6-12 lat. Znacznie mniejszą liczebnie grupę – 331,5 tys. – stanowiły dzieci w wieku poniżej 6 lat, a ich udział w ogólnej liczbie dzieci korzystających z pomocy społecznej był bliski 30%. Zbiorowość gimnazjalistów, czyli dzieci w wieku 13-15 lat, stanowiła niemal 19% ogółu dzieci w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej, a udział młodzieży w wieku 16-17 lat wynosił blisko 12%.

Wykres 15. Struktura dzieci w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej według grup wieku i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

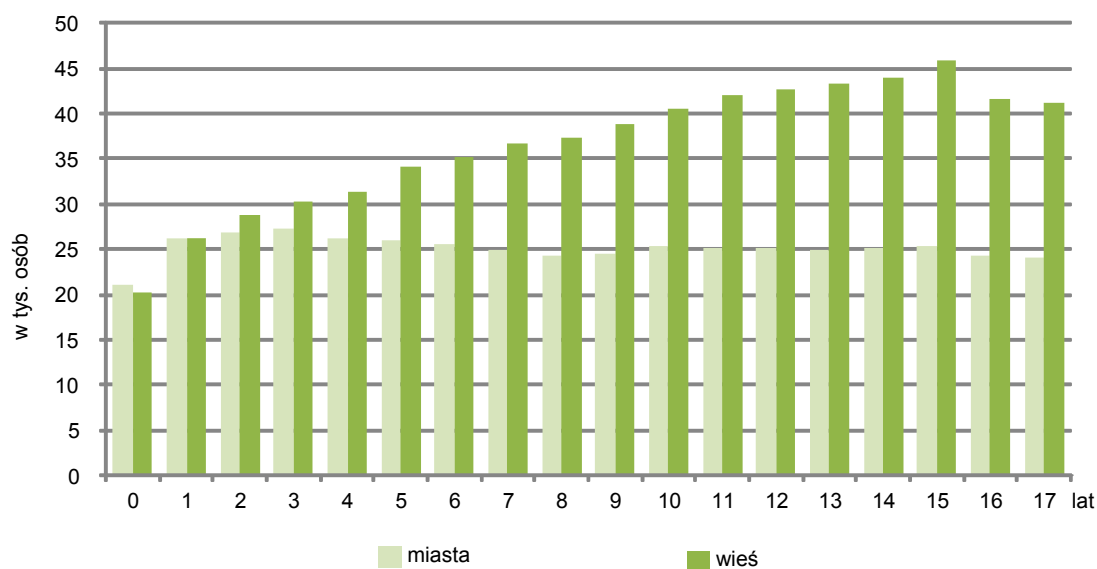
W miastach, w omawianej zbiorowości dzieci, w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej zwraca uwagę (wykres 15) znaczny udział dzieci w wieku poniżej 6 lat, wynoszący ok. 34%, czyli o 8 p. proc. większy niż na wsi.

Relatywnie najczęściej z pomocy społecznej korzystają dzieci w wieku 6-12 lat, a ich udział w populacji ogółem w tym wieku wyniósł niespełna 18%. Dzieci w tym wieku są też najczęściej bezpośrednim adresatem pomocy w formie bezpłatnych posiłków realizowanych w szkole. Udział korzystających z pomocy dzieci w wieku gimnazjalnym, czyli 13-15-latków, w zbiorowości ogółem w tym wieku wyniósł ok. 17%; dzieci najstarszych, w wieku 16-17 lat – ponad 14%, a udział dzieci najmłodszych, czyli w wieku poniżej 6 lat, stanowił blisko 14% populacji ogółem w tym wieku.

Zbiorowość dzieci, beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wieku jest mocno rozproszona. Mediana wieku wyniosła 9 lat, ale największą zbiorowość stanowią dzieci w wieku 15 lat. Przeciętnie nieco starsze są dzieci mieszkające na wsi, gdzie mediana wieku wyniosła 10 lat, a największe zbiorowości stanowią 12-15-latkowie, z przewagą 15-latków. Generalnie są to więc dzieci ostatnich klas szkół podstawowych oraz uczniowie gimnazjów.

Inaczej jest w mieście, gdzie w zbiorowości dzieci w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej relatywnie najliczniejszą grupę stanowią dzieci najmłodsze, w przedziale wieku 1 – 4 lata, z przewagą 3-latków. Podobnie jak na wsi zbiorowość dzieci według wieku i tu jest silnie rozproszona, jednakże mediana wieku jest niższa niż na wsi i wynosi 8 lat.

Wykres 16. Dzieci w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej według wieku w miastach i na wsi w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Takie zróżnicowanie mediana wieku omawianej zbiorowości między miastem a wsią może być skutkiem częstszego korzystania przez beneficjentów pomocy na wsi ze świadczeń adresowanych do dzieci, a więc głównie z bezpłatnych posiłków w szkole. W dalszej analizie wykazano, że ta forma pomocy jest znacznie częściej stosowana przez ośrodki pomocy społecznej w gminach wiejskich.

2. 3. Przyczyny korzystania z pomocy społecznej i formy tej pomocy dla gospodarstw z dziećmi

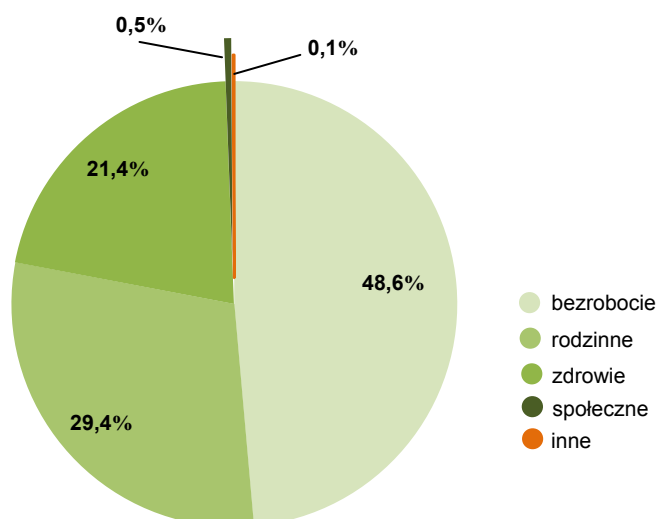
2.3.1. Problemy stanowiące podstawę przyznania pomocy

Pełną listę problemów, których występowanie decyduje o przyznaniu świadczenia, zawiera art. 7 ustawy o pomocy społecznej. Dla przejrzystości problemy te zebrano w 5 grup¹⁴ przyczyn. W rzeczywistości, w trakcie wywiadów środowiskowych, najczęściej rejestrowano 3-5 różnych problemów, przy czym problem wpisany na pierwszym miejscu przyjęto jako główny.

Analizowana grupa gospodarstw domowych to najuboższa część naszego społeczeństwa, bardzo często długotrwale uzależniona od pomocy społecznej. Jak wynika z wcześniejszej analizy w ponad 70% omawianej zbiorowości (ok. 380 tys. gospodarstw z dziećmi) w 2011 r. dochód na osobę w rodzinie nie przekraczał poziomu uprawniającego do złożenia wniosku o zasiłek z pomocy społecznej, czyli kwoty 351 zł. Ta kwota została ustalona w 2006 r., z wykorzystaniem wyników przeprowadzonego rok wcześniej badania progu interwencji socjalnej¹⁵. W latach 2006-2010 wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, powszechnie stosowany jako miernik dynamiki kosztów utrzymania, wzrósł o 13,8%. W tym kontekście należy uznać, że ludność w wykazanych wyżej gospodarstwach w 2011 r. faktycznie żyła w ubóstwie, czyli w warunkach, gdzie wiele elementarnych potrzeb pozostało niezaspokojonych z powodu problemów finansowych. Z prowadzonych w Polsce i innych krajach europejskich zintegrowanych badań warunków życia (EU-SILC) w 2011 r. wynika, że dzieci są bardziej narażone na ubóstwo (ok. 22% ogółu dzieci w Polsce), niż dorośli (poniżej 17% populacji w wieku 18 lat i więcej w Polsce).

W dalszej analizie przyczyn korzystania z pomocy społecznej przyjęto, że wszystkie omawiane gospodarstwa żyją w ubóstwie¹⁶ lub są nim realnie zagrożone.

Wykres 17. Struktura gospodarstw z dziećmi według grup przyczyn przyznania pomocy społecznej w 2011 r.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

¹⁴ Patrz uwagi metodyczne str. 21

¹⁵ Patrz uwagi metodyczne str. 20

¹⁶ Patrz uwagi metodyczne str. 21

To zagrożenie dotyczy ok. 30% gospodarstw z dziećmi, które korzystają z pomocy w ramach Programu Rządowego „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”. Dla świadczeń z tego programu ustalony jest nieco wyższy próg dochodowy, wynoszący do 150% kwoty wymaganej dla wniosków o zasiłek na podstawie art. 8 ustawy o pomocy społecznej, niemniej większość tej grupy gospodarstw osiągała dochód nie wyższy niż 400 zł miesięcznie na osobę.

Głównym powodem problemów finansowych zmuszających rodziny z dziećmi do korzystania z pomocy społecznej, jest bezrobocie. Ten problem dotyczył niemal 61% omawianej zbiorowości, a jako problem główny wystąpił w prawie połowie gospodarstw z dziećmi. Problemy ze znalezieniem pracy jawią się więc tutaj jako pierwsza przyczyna niskiego statusu materialnego rodziny, a co za tym idzie - wystąpienia o pomoc społeczną.

Bardzo częstą przyczyną w uzasadnieniu wniosku o pomoc dla gospodarstw domowych z dziećmi były problemy z grupy „rodzinne”, przede wszystkim związane z trudnościami w prowadzeniu gospodarstwa domowego w warunkach wielodzietności lub rodziny niepełnej. Wystąpiły one w blisko co drugim gospodarstwie domowym, chociaż problemy z tej grupy są wymieniane jako główne znacznie rzadziej niż bezrobocie. W analizowanym roku ta grupa przyczyn była wykazana jako podstawowa w niemal 30% gospodarstw z dziećmi, którym przyznano pomoc. W miejskich ośrodkach pomocy społecznej nieco częściej występowały trudności dotyczące rodziny niepełnej, natomiast gminy wiejskie częściej rejestrowały problemy związane z trudnościami w prowadzeniu gospodarstwa domowego w warunkach wielodzietności.

Problemy ujęte w grupie „zdrowotne”, a więc związane z długotrwałą lub ciężką chorobą albo niepełnosprawnością członka gospodarstwa domowego, występowały we wnioskach o przyznanie świadczenia w 1/3 gospodarstw domowych z dziećmi. Niemniej jako przyczyna główna problemy z tej grupy wystąpiły w ponad 1/5 ogółu analizowanych gospodarstw z dziećmi.

W gospodarstwach domowych według typów, problem bezrobocia w największym stopniu dotyczył związki partnerskie oraz gospodarstwa wielorodzinne. Problemy zdrowotne występowały relatywnie najczęściej w gospodarstwach małżeństw z dziećmi, w których oprócz rodzin są osoby starsze (gospodarstwa jednorodzinne z osobą spoza rodziny spokrewnioną w linii prostej), a problemy rodzinne najczęściej w rodzinach niepełnych.

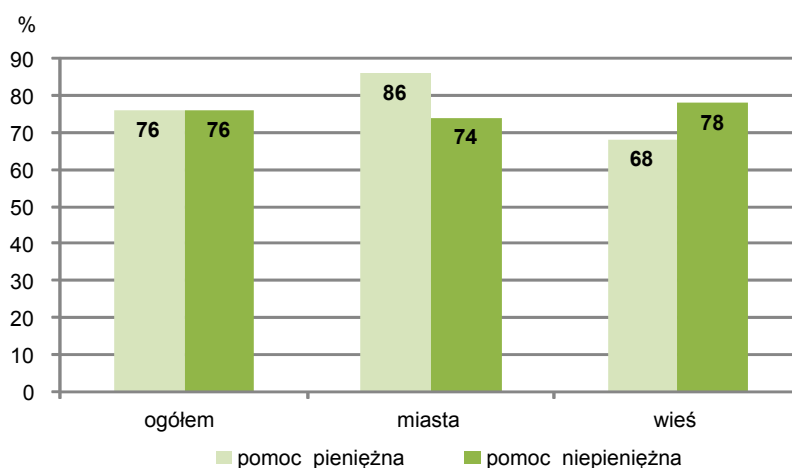
Wspomnieć należy także o grupie problemów określonych jako „społeczne”. Problemy tej grupy występują stosunkowo rzadko, ale mają głęboko destrukcyjny wpływ na rodziny, które dotykają, a niekiedy także negatywny wpływ na ich najbliższe otoczenie. Są to przede wszystkim (w kolejności według częstości występowania): przemoc w rodzinie, alkoholizm, bezdomność oraz najrzadziej, narkomania. Problemy te wystąpiły w ponad 4% gospodarstw z dziećmi, a jako problem podstawowy – dotyczyły mniej niż 1% omawianej populacji gospodarstw. Przy niewielkiej liczbie grupie gospodarstw z problemami „patologicznymi”, udział w nich gospodarstw domowych najbardziej typowych, to jest rodzin pełnych i niepełnych, jest znacznie mniejszy niż udział gospodarstw tworzonych przez osoby pozostające w związkach partnerskich.

2.3.2. Formy pomocy społecznej dla gospodarstw domowych z dziećmi

Opisywane gospodarstwa domowe otrzymały w 2011 r. za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej pomoc zarówno w formie pieniężnej jak i w formie rzeczowej. Zbiorowości ogółem dla Polski beneficjentów obu grup świadczeń są podobne: nieco liczniejsza jest grupa gospodarstw, które otrzymały świadczenia pieniężne – 410 tys., wobec 409 tys. gospodarstw, które skorzystały ze świadczeń niepieniężnych. Oznacza to, że zarówno jedna jak i druga forma pomocy była kierowana do ok. 76% gospodarstw domowych z dziećmi, zatem większość gospodarstw domowych korzystała w ciągu roku z więcej niż jednej formy pomocy.

Pewne zróżnicowanie w formach pomocy występuje w zależności od miejsca zamieszkania beneficjentów pomocy społecznej. Mieszkańcy miast znacznie częściej korzystali z pomocy pieniężnej niż rzeczowej (różnica o 12 p. proc.), a udział gospodarstw korzystających z zasiłków w mieście był o 18 p. proc. większy niż na wsi. Z kolei gminne ośrodki pomocy społecznej znacznie częściej udzielały pomocy rzeczowej niż w formie zasiłków pieniężnych. Zwraca jednocześnie uwagę fakt, że udział gospodarstw korzystających z pomocy rzeczowej na wsi jest tylko o 4 p. proc. większy niż w mieście.

Wykres 18. Udział gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw domowych z dziećmi, które skorzystały z pomocy społecznej według form tej pomocy w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

Najbardziej powszechnie stosowanym świadczeniem pieniężnym, a jednocześnie o relatywnie bardzo niskich kwotach, na poziomie 60-100 zł są zasiłki celowe, wypłacane jednorazowo na konkretny cel. Wsparcie w tej formie otrzymało w analizowanym roku 68% gospodarstw domowych z dziećmi – 81% w mieście i 60% na wsi.

Relatywnie najczęściej zasiłki celowe w 2011 r. trafiały do gospodarstw w województwach: śląskim, opolskim oraz lubuskim. We wszystkich tych województwach otrzymało tego rodzaju wsparcie ponad 75% ogółu gospodarstw domowych z dziećmi, które skorzystały z pomocy społecznej. Natomiast najmniejszy odsetek beneficjentów tej formy pomocy – poniżej 60% ogółu gospodarstw z dziećmi, odnotowano w województwach: lubelskim – 52%, podlaskim – 56% i podkarpackim – 57%.

Stosunkowo często w gospodarstwach z dziećmi występowała pomoc w formie zasiłku okresowego, przede wszystkim z powodu bezrobocia. Otrzymało go 40% wszystkich gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej. Podobnie jak w przypadku innych świadczeń pieniężnych, częściej przyznawano je w mieście – 50%, niż na wsi – 34% ogółu beneficjentów. Do województw, gdzie ponad 50% rodzin skorzystało w 2011 r. z zasiłku okresowego należały województwa: opolskie, kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie, dolnośląskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie. Relatywnie najmniejsze udziały beneficjentów tego świadczenia, na poziomie 26-30% ogółu beneficjentów zarejestrowano w województwach: świętokrzyskim, małopolskim i mazowieckim.

Najrzadziej przyznawaną formą pomocy pieniężnej w ogóle, a zwłaszcza w grupie gospodarstw domowych z dziećmi, jest zasiłek stały. W omawianym okresie zrealizowano go w niewielkiej grupie 3% gospodarstw z dziećmi. W mieście odsetek ten wyniósł 4%, a na wsi niespełna 3%. Podsumowując temat pieniężnych form pomocy społecznej widać wyraźnie, że częściej realizowane były one w miejskich ośrodkach pomocy społecznej, co nie pozostaje bez wpływu na zróżnicowanie ich występowania również w układzie terytorialnym według województw.

W wyniku działania ustawy o programie rządowym „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania” poszerzono krąg beneficjentów pomocy społecznej o gospodarstwa domowe z dziećmi o dochodzie do poziomu 561,50 zł na osobę, to jest 150% ustawowego progu dochodowego uprawniającego do świadczeń pieniężnych w gospodarstwie wieloosobowym. Świadczenia z tego programu, a zwłaszcza posiłek, są zasadniczym wsparciem gospodarstw domowych z dziećmi w formach niepieniężnych. Jest to jedna z niewielu form pomocy społecznej, z której dzieci korzystają bezpośrednio.

W 2011 r. ze świadczeń w ramach programu rządowego skorzystało prawie 373 tys. gospodarstw, czyli niemal 70% omawianej populacji gospodarstw z dziećmi, korzystających z wszystkich form pomocy społecznej. Na terenach wiejskich odnotowano niemal 222 tys. gospodarstw tj. 3/5 ogółu gospodarstw korzystających z pomocy w ramach programu w zakresie dożywiania. Relatywnie najwyższe udziały, powyżej 75% ogółu gospodarstw z dziećmi, korzystających z pomocy społecznej, odnotowano w województwach: podkarpackim, podlaskim i lubelskim. Najrzadziej realizowano finansowanie posiłków w województwach: wielkopolskim, lubuskim oraz opolskim, w których odsetek gospodarstw – beneficjentów tych świadczeń kształtował się na poziomie 60-62%. Według zbiorczych danych resortu pracy, w analizowanym roku przeciętnie co 10 dziecko w wieku poniżej 18 lat korzystało z posiłków finansowanych z pomocy społecznej.

Pozostałe formy świadczeń niepieniężnych stosowane były znacznie rzadziej. Spośród nich należy wspomnieć pracę socjalną,¹⁷ którą objęto 23% gospodarstw z dziećmi, przy czym w miastach – ponad 30%, oraz pomoc polegającą na opłaceniu składki na ubezpieczenie społeczne lub zdrowotne, z której to formy skorzystało około 5% omawianej populacji gospodarstw domowych. Usługi opiekuńcze oraz pomoc rzeczowa w innych formach niż posiłki, występuje wśród gospodarstw z dziećmi bardzo rzadko. W 2011 r. z innych form pomocy rzeczowej skorzystało 1,5%, a z usług opiekuńczych 0,5% ogółu gospodarstw domowych z dziećmi, które w analizowanym roku skorzystały z jakiegokolwiek formy pomocy społecznej.

¹⁷ Patrz uwagi metodyczne str. 23

3. DZIECI NIEPEŁNOSPRAWNE I CHOROBY W RODZINACH ORAZ FORMY POMOCY Z TYCH POWODÓW

Na podstawie wyników ostatniego badania stanu zdrowia ludności Polski przeprowadzonego przez GUS w ramach EHIS¹⁸ w IV kwartale 2009 r.¹⁹ oszacowano, że orzeczenie o niepełnosprawności posiadało 3,1% populacji w wieku przedprodukcyjnym. W liczbach bezwzględnych było to ok. 217 tys. dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat, w tym ok. 185 tys. dzieci w wieku poniżej 16 lat, z orzeczeniem bez określenia stopnia niepełnosprawności. Równocześnie wyniki badania wykazały, że ok. 17% ogółu ludności w wieku przedprodukcyjnym miało długotrwałe problemy zdrowotne, a choroby przewlekłe dotyczyły co czwartą osobę w tym wieku.

Wyżej wykazana zbiorowość niepełnosprawnych nie obejmuje ok. 20 tys. osób, które w subiektywnej ocenie miały poważne ograniczenia w wykonywaniu czynności, ale nie posiadały orzeczenia o niepełnosprawności. Takie osoby są określane w badaniach statystycznych (NSP, EHIS) jako niepełnosprawne tylko biologicznie.

Należy zwrócić uwagę, że badanie EHIS było przeprowadzone w gospodarstwach domowych w mieszkaniach, zatem dane nie uwzględniają dzieci przebywających w wyspecjalizowanych placówkach stacjonarnych i innych obiektach zbiorowego zakwaterowania.

W ciągu dwóch lat liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym uległa zmniejszeniu o około 0,4%. Niemniej liczba orzeczeń o niepełnosprawności w tej grupie wieku może relatywnie wzrastać wraz ze wzrostem świadomości społecznej oraz postępowaniem medycyny w zakresie wykrywania wielu dysfunkcji u dzieci we wczesnym okresie ich życia.

3.1 Świadczenia rodzinne dla dzieci niepełnosprawnych

3.1.1. Świadczenia opiekuńcze

Główną formą wsparcia dla dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności są świadczenia opiekuńcze. Podstawowym świadczeniem jest zasiłek pielęgnacyjny. To świadczenie przysługuje na mocy ustawy o świadczeniach rodzinnych i jest niezależne od dochodu na osobę w rodzinie. Zasiłek pielęgnacyjny ma na celu częściowe pokrycie wydatków związanych z zapewnieniem opieki i pomocy dziecku w związku z jego niepełnosprawnością. To świadczenie pod pewnymi warunkami otrzymują także osoby w wieku 18 lat i więcej, niemniej zdecydowaną większość beneficjentów tego zasiłku stanowią dzieci i młodzież w wieku przedprodukcyjnym.

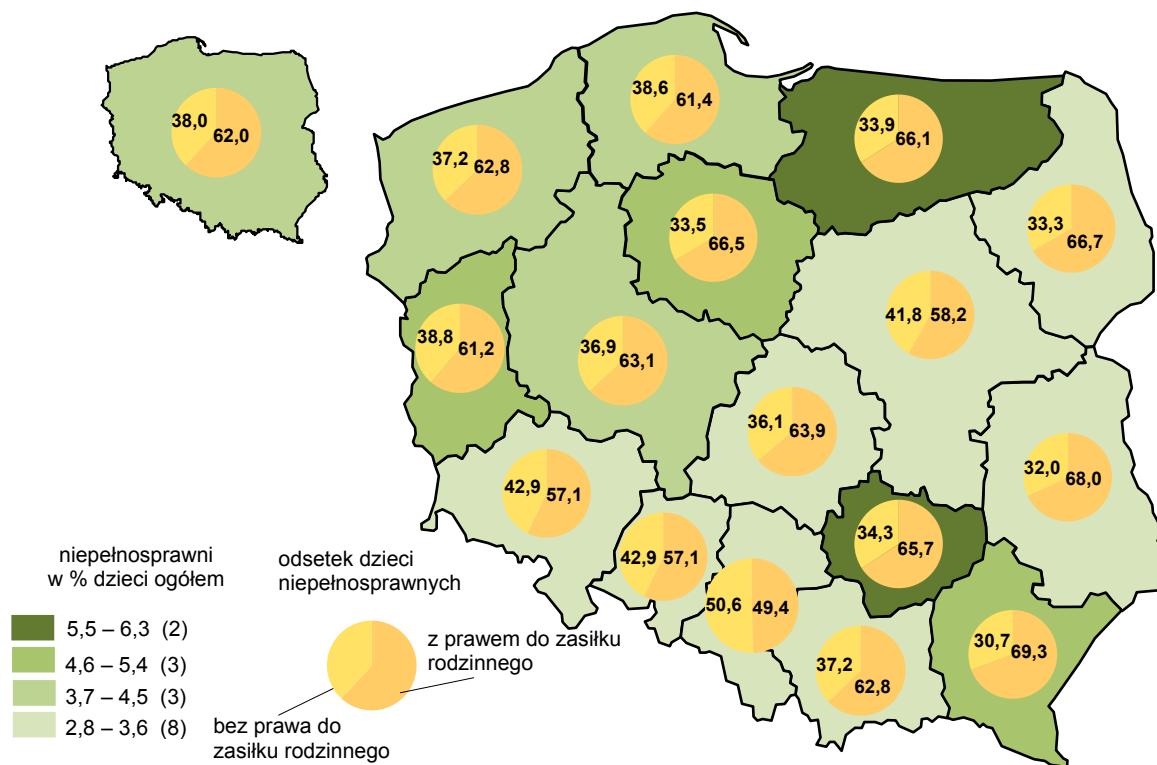
W 2011 r. zasiłek pielęgnacyjny wynosił 153 zł i był wypłacany przeciętnie w miesiącu dla niemal 272 tys. dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat.

Udział dzieci z zasiłkiem pielęgnacyjnym w populacji dzieci ogółem można przyjąć za przybliżony wskaźnik częstości występowania niepełnosprawności wśród dzieci. W skali kraju wskaźnik ten wynosił 3,8%, a w układzie według województw wykazywał w omawianym roku wyraźne zróżnicowanie.

¹⁸ European Health Interview Survey

¹⁹ Patrz publikacja „Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.” dostępna na stronie http://www.stat.gov.pl/gus/5840_658_PLK_HTML.htm

Mapa 6. Udział dzieci niepełnosprawnych w liczbie dzieci ogółem oraz struktura dzieci niepełnosprawnych według prawa do zasiłku rodzinnego i województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS i GUS.

Relatywnie najczęściej niepełnosprawność wśród dzieci występowała w województwie świętokrzyskim, gdzie na każde 100 dzieci przypadało niemal sześcioro, na które rodzice otrzymywali zasiłek pielęgnacyjny. Także na stosunkowo wysokim poziomie ukształtował się omawiany wskaźnik w województwach warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim oraz lubuskim i wynosił odpowiednio 5,7%, 5,3% i 5,0%. W sześciu województwach wskaźnik niepełnosprawności dzieci kształtował się na średnim poziomie od 3,9% w województwie wielkopolskim do 3,3% w województwach śląskim i opolskim. Relatywnie najniższy wskaźnik 2,8% dzieci niepełnosprawnych w zbiorowości dzieci ogółem wystąpił w województwach małopolskim oraz podlaskim, a stosunkowo niski 3,0% w województwie mazowieckim.

W analizowanej zbiorowości niemal 272 tys. dzieci niepełnosprawnych (prawie 62%) żyło w rodzinach, w których dochód na osobę uprawniał do zasiłku rodzinnego. Wysokość tego udziału w poszczególnych województwach jest odzwierciedleniem poziomu rozwoju gospodarczego województw i zamożności ich rodzin. Stąd relatywnie najmniej dzieci niepełnosprawnych z prawem do zasiłku rodzinnego jest w województwie śląskim – poniżej 50%, a relatywnie najwięcej, niemal 70%, w województwie podkarpackim.

Opisany wyżej zasiłek pielęgnacyjny jest przyznawany dla dziecka. Drugi rodzaj pomocy z grupy świadczeń opiekuńczych stanowi świadczenie pielęgnacyjne. To świadczenie jest przyznawane dla jednego z rodziców, który rezygnuje z pracy, aby opiekować się dzieckiem niepełnosprawnym wymagającym szczególnej opieki. W 2011 r. to świadczenie wynosiło 520 zł i korzystało z niego średnio w miesiącu ok. 160 tys. osób, a rok wcześniej ok. 130 tys. Z tej formy

wsparcia korzystają osoby podejmujące opiekę także nad niepełnosprawnym rodzicem lub małżonkiem, niemniej ok. 70% tych świadczeń jest pobieranych przez rodziców w związku z opieką nad dzieckiem niepełnosprawnym.

3.1.2. Dodatki do zasiłku rodzinnego

Dla dzieci niepełnosprawnych w rodzinach, w których w 2011 r. dochód na osobę nie przekraczał 583 zł netto, oprócz zasiłku rodzinnego przysługiwał dodatek do tego zasiłku z tytułu rehabilitacji i kształcenia dziecka niepełnosprawnego. W omawianym roku ten dodatek był wypłacany na ok. 160 tys. dzieci i młodzieży ogółem (łącznie z niepełnosprawnymi dziećmi w wieku 18-24 lata), w tym ok. 30 tys. to dzieci w wieku do 5 lat. W zbiorowości ogółu dzieci, na które rodzice pobierali zasiłek rodzinny, udział dzieci otrzymujących omawiany dodatek wynosił 5,8%.

Wysokość dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego wynosiła miesięcznie w analizowanym roku 60 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia, a na starsze 80 zł miesięcznie.

W 2011 r. niemal 156 tys. rodzin z prawem do zasiłku rodzinnego wychowywało dziecko niepełnosprawne. W odniesieniu do ogółu rodzin pobierających zasiłek rodzinny, co dziesiąta z nich to rodzina z dzieckiem niepełnosprawnym.

Jak wynika z powyższego opisu, system świadczeń rodzinnych zapewnia specjalną pomoc tylko dzieciom niepełnosprawnym, które niepełnosprawność mają udokumentowaną odpowiednim orzeczeniem. Rodzice dzieci niepełnosprawnych tylko biologicznie, a także dzieci ciężko chorych lub chorych przewlekłe, mogą ubiegać się o pomoc z ustawy o pomocy społecznej w lokalnym ośrodku pomocy społecznej.

W opisaney wyżej zbiorowości blisko 156 tys. rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym pobierających zasiłek rodzinny ponad 60% z nich nie przekraczało dochodu 351 zł na osobę, czyli progu uprawniającego do ubiegania się o świadczenia pieniężne w ośrodku pomocy społecznej.

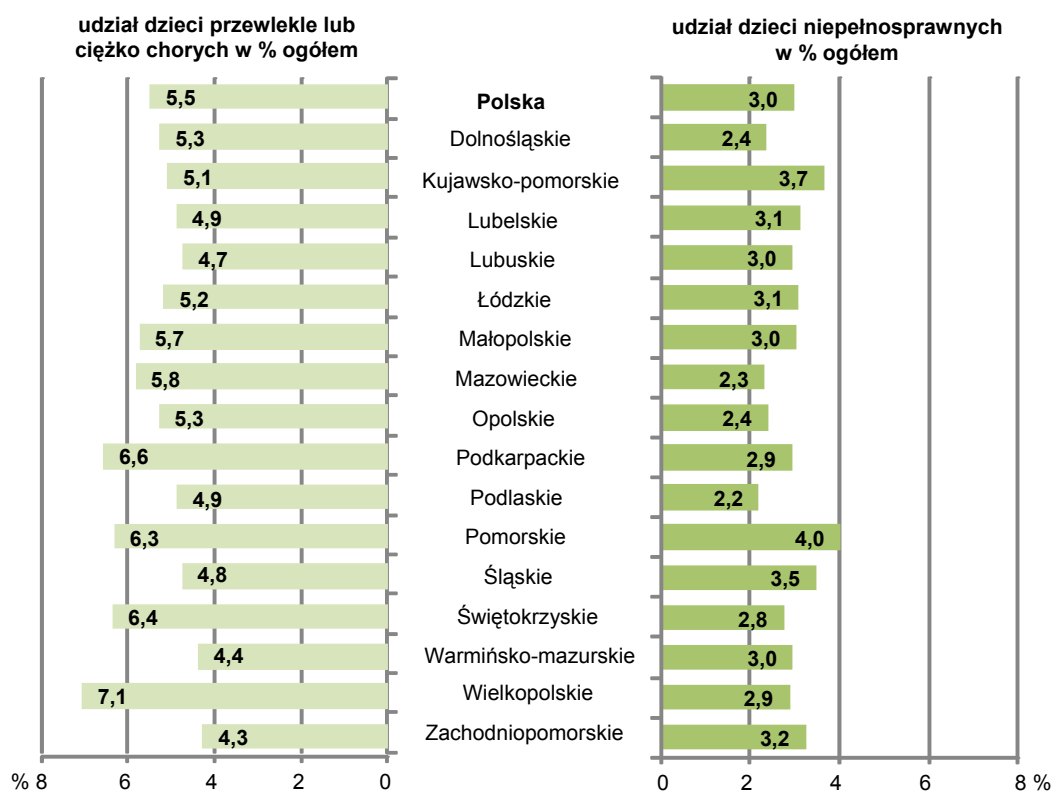
3.2 Dzieci chore lub niepełnosprawne w gospodarstwach domowych, które skorzystały z pomocy społecznej

3.2.1. Dzieci chore przewlekłe lub dotknięte ciężką chorobą

W gospodarstwach domowych, które w 2011 r. otrzymały jakąkolwiek pomoc z gminnego ośrodka pomocy społecznej, żyło ok. 210 tys. dzieci chorych, w tym ponad 62 tys. dzieci chorych przewlekłe lub dotkniętych ciężką chorobą. W zbiorowości ponad 1,1 mln ogółu dzieci w tych gospodarstwach, dzieci z przewlekłą lub ciężką chorobą stanowiły 5,5%. W porównaniu do częstości występowania chorób przewlekłych w całej populacji w wieku przedprodukcyjnym (w przywołanych na początku tej części wynikach badania EHIS – ok. 25%), udział dzieci przewlekłe chorych w zbiorowości dzieci – beneficjentów pomocy społecznej jest niemal 5-krotnie niższy. Należy zatem wyjaśnić, że pracownicy socjalni prowadzący wywiad środowiskowy wymagają udokumentowania informacji, w tym przypadku – długotrwałej lub ciężkiej choroby dziecka i związanych z tą chorobą wydatków i potrzeb uzasadniających przyznanie konkretnej pomocy. Natomiast w badaniu EHIS były rejestrowane subiektywne opinie ankietowanych rodziców o przewlekłych chorobach swoich dzieci (głównie alergiach), niezależnie od stopnia dolegliwości tych chorób.

Częstość występowania chorób ciężkich lub przewlekłych wśród dzieci w gospodarstwach korzystających z pomocy społecznej jest nieco wyższa w miastach – 6,1% niż na wsi – 5,1%. W układzie według województw, dzieci dotknięte przewlekłą lub ciężką chorobą relatywnie najczęściej występują w województwie wielkopolskim – 7,1% ogółu, a stosunkowo często w województwach podkarpackim i świętokrzyskim – po ok. 6,5% omawianej populacji. Najmniejszy udział wśród dzieci korzystających z pomocy społecznej mają dzieci przewlekle chore w województwach zachodniopomorskim – 4,3% oraz warmińsko-mazurskim – 4,4%.

Wykres 19. Udział dzieci przewlekle lub ciężko chorych albo niepełnosprawnych w ogólnej liczbie dzieci korzystających z pomocy społecznej według województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS.

3.2.2. Dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności

W systemie pomocy społecznej podstawą uznania osoby za niepełnosprawną jest posiadanie odpowiedniego orzeczenia. W 2011 r. w łącznej liczbie 1,1 mln dzieci w gospodarstwach domowych, które skorzystały z pomocy społecznej, było 33,9 tys. dzieci niepełnosprawnych, czyli 3,0% omawianej zbiorowości. Udział ten jest o prawie jeden p. proc. mniejszy, niż w całej populacji w wieku przedprodukcyjnym.

Dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności, podobnie jak w przypadku dzieci przewlekłe lub ciężko chorych, relatywnie częściej występują w miastach – 3,5% ogółu dzieci żyjących w gospodarstwach, które skorzystały z pomocy społecznej w miastach. Na wsi odsetek dzieci niepełnosprawnych w analizowanej zbiorowości wynosił 2,5%. Z porównań międzywojewódzkich wynika, że stosunkowo najwięcej dzieci posiada orzeczenie o niepełnosprawności w województwie pomorskim – 4,0% ogółu dzieci w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej. Relatywnie najmniej dzieci posiada orzeczenie o niepełnosprawności w województwie podlaskim, w którym udział tych dzieci wśród ogółu dzieci w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej był o prawie połowę mniejszy niż w województwie pomorskim.

3.2.3. Pomoc z powodu chorób lub niepełnosprawności oraz jej formy

W zbiorowości niemal 1,2 mln gospodarstw domowych, które w 2011 r. otrzymały jakąkolwiek pomoc w swoim ośrodku pomocy społecznej, blisko 410 tys., czyli 34,9%, w uzasadnieniu wniosku o pomoc wykazało przewlekłą lub ciężką chorobę członka gospodarstwa domowego. Równocześnie w tej samej zbiorowości niemal 398 tys. (33,9%) w uzasadnieniu wniosku wykazało niepełnosprawność członka gospodarstwa domowego. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że w arkuszu wywiadu środowiskowego rodzina może podać do pięciu przyczyn uzasadniających pomoc, więc w wielu gospodarstwach mogą występować zarówno niepełnosprawność jak i długotrwała lub ciężka choroba. W analizowanym roku niemal 122 tys. gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej wychowywało dziecko niepełnosprawne albo dotknięte ciężką lub przewlekłą chorobą. Gospodarstwa te stanowiły 22,6% ogółu gospodarstw z dziećmi, które otrzymały pomoc.

Główną formą pieniężnego wsparcia gospodarstw domowych, w których występują problemy ekonomiczne z powodu ciężkiej lub przewlekłej choroby, albo niepełnosprawności jest zasiłek okresowy. Okres, na jaki przyznawane jest to świadczenie, ustala ośrodek pomocy społecznej po rozpatrzeniu sytuacji osoby, dla której zasiłek jest przyznawany i jej rodziny. Wysokość tego zasiłku jest zależna od wielkości różnicy między kryterium dochodowym, a faktycznym dochodem na 1 osobę w gospodarstwie domowym. W 2011 r. kwota zasiłku nie mogła przekraczać 418 zł miesięcznie i nie mogła być mniejsza niż 20 zł. Decyzją rady gminy, minimalna kwota tego zasiłku może być podwyższona. W analizowanym okresie ponad 45 tys. gospodarstw z dzieckiem niepełnosprawnym albo dotkniętym ciężką lub przewlekłą chorobą (to jest 37,0% omawianej grupy gospodarstw), pobierało zasiłek okresowy.

Oprócz zasiłku okresowego, gospodarstwa domowe z osobami ciężko lub przewlekłe chorymi albo niepełnosprawnymi, znajdujące się w potrzebie, mogą uzyskać zasiłek celowy jednorazowy lub kilkurazowy ze wskazaniem na pokrycie części lub całości kosztów zakupu leków i leczenia²⁰. To świadczenie jest dosyć częstą formą pomocy i w 2011 r. otrzymało go ponad 88 tys., czyli 72,2%, populacji gospodarstw korzystających z pomocy społecznej i wychowujących dziecko niepełnosprawne albo dotknięte ciężką lub przewlekłą chorobą.

²⁰ Na podstawie art. 39 ustawy o pomocy społecznej.

Istotną formą pomocy dla osób niepełnosprawnych lub ciężko albo przewlekle chorych wymagających pomocy innych osób, jest zapewnienie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Gmina jest zobowiązana²¹ zorganizować usługi opiekuńcze w przypadku, gdy nie mogą zapewnić ich członkowie gospodarstwa domowego osoby potrzebującej. Usługi tego typu świadczone są odpłatnie, niemniej jeżeli sytuacja materialna rodziny z osobą wymagającą opieki jest trudna, może ona być częściowo lub całkowicie zwolniona z tych opłat. W 2011 r. z usług opiekuńczych korzystało 1,1 tys. gospodarstw domowych z dzieckiem niepełnosprawnym albo dotkniętym ciężką lub przewlekłą chorobą.

Odrębnym zadaniem gmin jest organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Ten rodzaj usług jest zadaniem zleconym dla gmin, w całości finansowanym przez państwo. W analizowanym roku osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym świadczyły tego typu usługi dla 1,7 tys. gospodarstw domowych z dzieckiem niepełnosprawnym.

3.3 Realizacja specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci chorych przewlekle lub niepełnosprawnych²²

Dzieci niepełnosprawne w niewielkim stopniu uczestniczą w zajęciach wychowania przedszkolnego. W roku szkolnym 2011/2012 do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało 11,3 tys. dzieci z niepełnosprawnością. Stanowiły one 1,0% wszystkich przedszkolaków. Poza placówkami ogólnodostępnymi funkcjonowało dla tych dzieci 118 przedszkoli specjalnych. Ponadto 0,9 tys. dzieci uczestniczyło w zajęciach przedszkolnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej.

W roku szkolnym 2011/2012 uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszczający do szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży stanowili 2,7% ogółu uczniów tych szkół. W liczbach bezwzględnych było to 58,5 tys. dzieci. W tej zbiorowości ok. 40% to uczniowie szkół specjalnych, a pozostali uczęszczali do szkół ogólnodostępnych. Z nauczania indywidualnego na poziomie szkoły podstawowej korzystało 4,2 tys. dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W omawianym okresie funkcjonowało 786 szkół podstawowych specjalnych, w tym 81% w miastach.

W roku szkolnym 2011/2012 w gimnazjach uczyło się 51,6 tys. uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W tej zbiorowości 55% uczniów uczęszczało do gimnazjów specjalnych, a pozostali do gimnazjów ogólnodostępnych. Na poziomie gimnazjum nauczaniem indywidualnym było objęte 2,9 tys. młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W omawianym roku szkolnym działało 830 gimnazjów specjalnych, z których podobnie jak w przypadku szkół podstawowych specjalnych, 80% było zlokalizowane w miastach.

Edukację ponadgimnazjalną dla młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w roku szkolnym 2011/2012 realizowało 989 szkół specjalnych. Z ogólnej liczby tych szkół ok. 84% miało lokalizację w miastach. W szkołach ponadgimnazjalnych realizowało kształcenie niemal 24,2 tys.

²¹ Na podstawie art. 17 i art. 50 ustawy o pomocy społecznej.

²² Na podstawie publikacji „Oświata i wychowanie w roku szk. 2011/2012” dostępnej na stronie http://www.stat.gov.pl/gus/5840_3430_PLK_HTML.htm

uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym zdecydowana większość, prawie 73% to uczniowie szkół specjalnych.

Najwięcej uczniów uczęszczało do specjalnych zasadniczych szkół zawodowych oraz specjalnych szkół przysposabiających do pracy – odpowiednio 14,1 tys. oraz 10,4 tys. Ponadto 1,9 tys. młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi kształciło się w ogólnodostępnych zasadniczych szkołach zawodowych.

W liceach profilowanych kształciło się 0,7 tys. młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym prawie połowa w szkołach specjalnych.

Do liceów ogólnokształcących (łącznie z LO uzupełniającymi) uczęszczało 5,3 tys. młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W tej zbiorowości niemal 2,3 tys. osób, czyli 43% ogółu to uczniowie szkół specjalnych, a pozostali pobierali naukę w szkołach ogólnodostępnych.

Do techników uczęszczało blisko 2,2 tys. młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym ok.38% kształciło się w szkołach specjalnych.

4. DZIECI W PLACÓWKACH STACJONARNYCH POMOCY SPOŁECZNEJ I RODZINACH ZASTĘPCZYCH²³

W sytuacji, gdy dzieci pozbawione są wsparcia ze strony rodziny naturalnej zapewnia się im opiekę w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, rodzinach zastępczych lub zakładach stacjonarnych pomocy społecznej.

4.1 Dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych

4.1.1. Dzieci w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych

Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej (całkowicie lub częściowo) może być umieszczane w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej. Następuje to, gdy pomoc udzielana rodzinie naturalnej okazuje się być niewystarczająca oraz nie ma możliwości zaopiekowania się dzieckiem przez rodzinę zastępczą. Pobyt w takiej placówce wiąże się z zapewnieniem opieki i wychowania, zaspokojeniem niezbędnych potrzeb, a także z udostępnieniem świadczeń zdrowotnych i kształcenia. Powinien być on jak najkrótszy i zakończyć się powrotem dziecka do rodziny naturalnej lub przeniesieniem go do rodziny zastępczej.²⁴

W Polsce funkcjonują – w zależności od realizowanej misji – placówki całodobowe typu interwencyjnego, socjalizacyjnego i rodzinnego. Czwartą grupę stanowią placówki wielofunkcyjne, które realizują zadania interwencyjne, socjalizacyjne oraz inne działania na rzecz pomocy dziecku i rodzinie.²⁵

W końcu 2011 r. działało 807 placówek całodobowych. Ich rozmieszczenie w województwach było zróżnicowane, od 17 jednostek w województwie podlaskim do 91 jednostek w województwie mazowieckim.

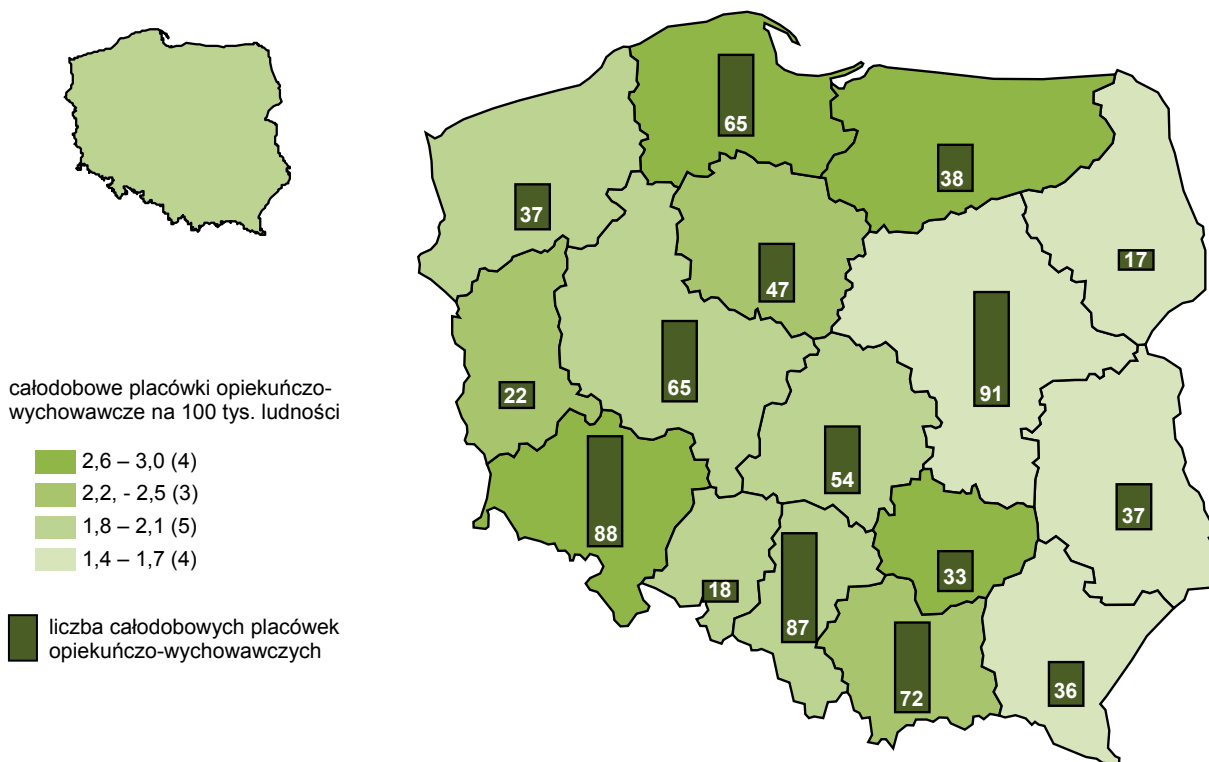
²³ Wszystkie dane i analizy przedstawione w tym rozdziale dotyczą stanu w dniu 31 XII 2011 r.

²⁴ Na podstawie art. 80 ustawy o pomocy społecznej

²⁵ Charakterystykę typów placówek zawiera Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. Nr 201, poz. 1455)

Wskaźnik liczby placówek na 100 tys. ludności w Polsce wyniósł 2,1. Najniższą jego wartość odnotowano we wschodnich województwach: podlaskim (1,4) oraz lubelskim, mazowieckim i podkarpackim (1,7), a najwyższy – w województwie dolnośląskim (3,0) i pomorskim (2,8).

Mapa 7. Całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze według województw w 2011 r.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. Nr 201, poz. 1455) w jednej placówce całodobowej typu interwencyjnego, socjalizacyjnego lub wielofunkcyjnego nie powinno jednocześnie przebywać więcej niż 30 dzieci. W placówkach rodzinnych z kolei może mieszkać od 4 do 8 dzieci, ale liczba ta może ulec zmniejszeniu lub zwiększeniu w wyjątkowych sytuacjach. Aby sprawdzić, czy powyższe standardy były przestrzegane, obliczono średnie obłożenie placówek w województwach w dniu 31 grudnia 2011 r. Osiągnięte wyniki zostały przedstawione w poniższej tabelicy. Jak można zauważyć, niedostosowanie się do cytowanej zasady dotyczyło przede wszystkim placówek wielofunkcyjnych. Limity zostały przekroczone prawie we wszystkich województwach, z wyjątkiem małopolskiego, świętokrzyskiego i wielkopolskiego. Oprócz tego średnio więcej niż 30 dzieci przebywało w placówkach socjalizacyjnych w siedmiu województwach: dolnośląskim, lubelskim, łódzkim, mazowieckim, śląskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim. Zanotowano także wyższe niż zalecane średnie obłożenie placówek interwencyjnych w województwie dolnośląskim.

**Średnia liczba wychowanków w jednej całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej
według typów placówek i województw w 2011 r.**

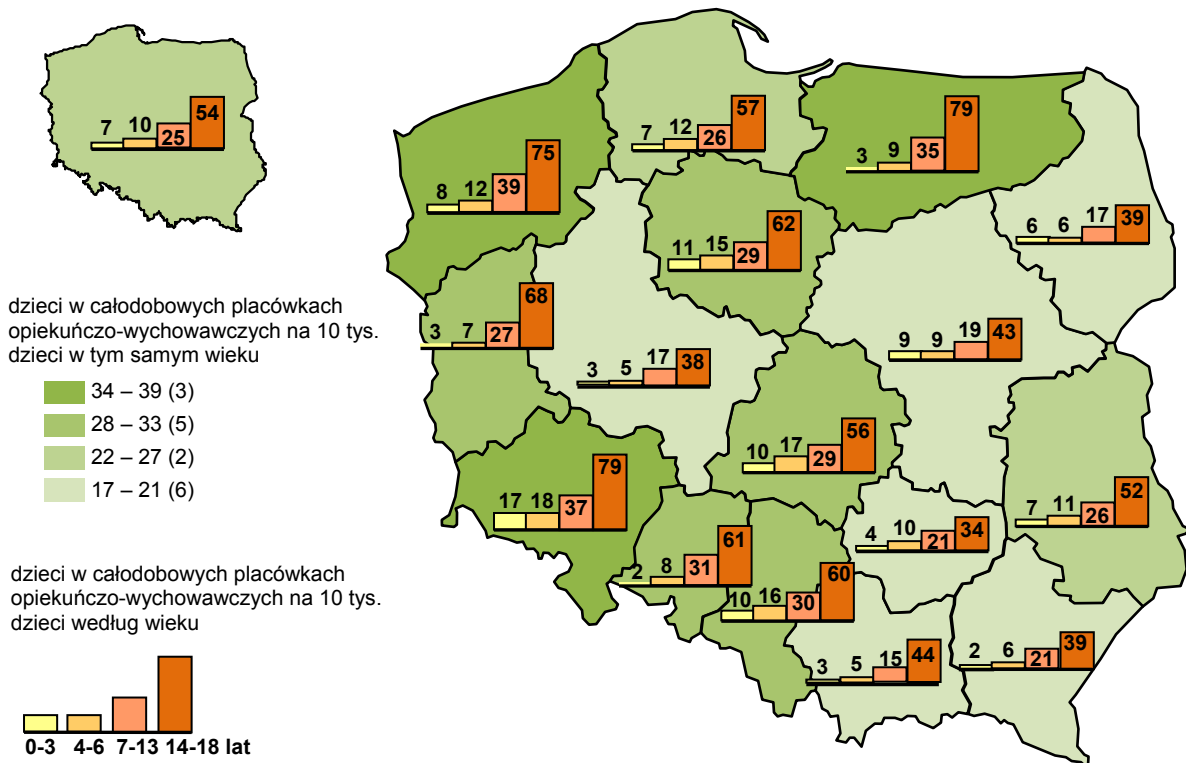
WYSZCZEGÓLNIENIE	Całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze			
	socjalizacyjne	rodzinne	interwencyjne	wielofunkcyjne
P O L S K A	29	8	18	40
Dolnośląskie	30	6	38	48
Kujawsko-pomorskie	30	7	-	54
Lubelskie.....	32	25	10	35
Lubuskie	24	7	-	36
Łódzkie	32	8	15	35
Małopolskie	23	7	20	29
Mazowieckie	33	8	27	49
Opolskie.....	29	2	11	38
Podkarpackie.....	26	7	10	44
Podlaskie	29	6	10	36
Pomorskie.....	28	8	6	35
Śląskie	35	7	16	41
Świętokrzyskie.....	26	6	-	23
Warmińsko-mazurskie	31	7	-	40
Wielkopolskie.....	25	7	20	22
Zachodniopomorskie	32	11	-	71

U w a g a. Dane dotyczą wszystkich wychowanków, również pełnoletnich.

Całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze zapewniają opiekę nad dziećmi, czyli osobami w wieku poniżej 18 lat. Wyjątki stanowią osoby, które rozpoczęły naukę przed ukończeniem pełnoletniości, wówczas mogą one pozostać w placówce do czasu ukończenia szkoły. W 2011 r. wychowankowie w wieku powyżej 18 lat stanowili 4,2% ogólnej liczby osób przebywających w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych (803 osoby). Ze względu na tematykę niniejszej publikacji w dalszej części rozdziału będą analizowane dane dotyczące tylko wychowanków poniżej 18 lat.

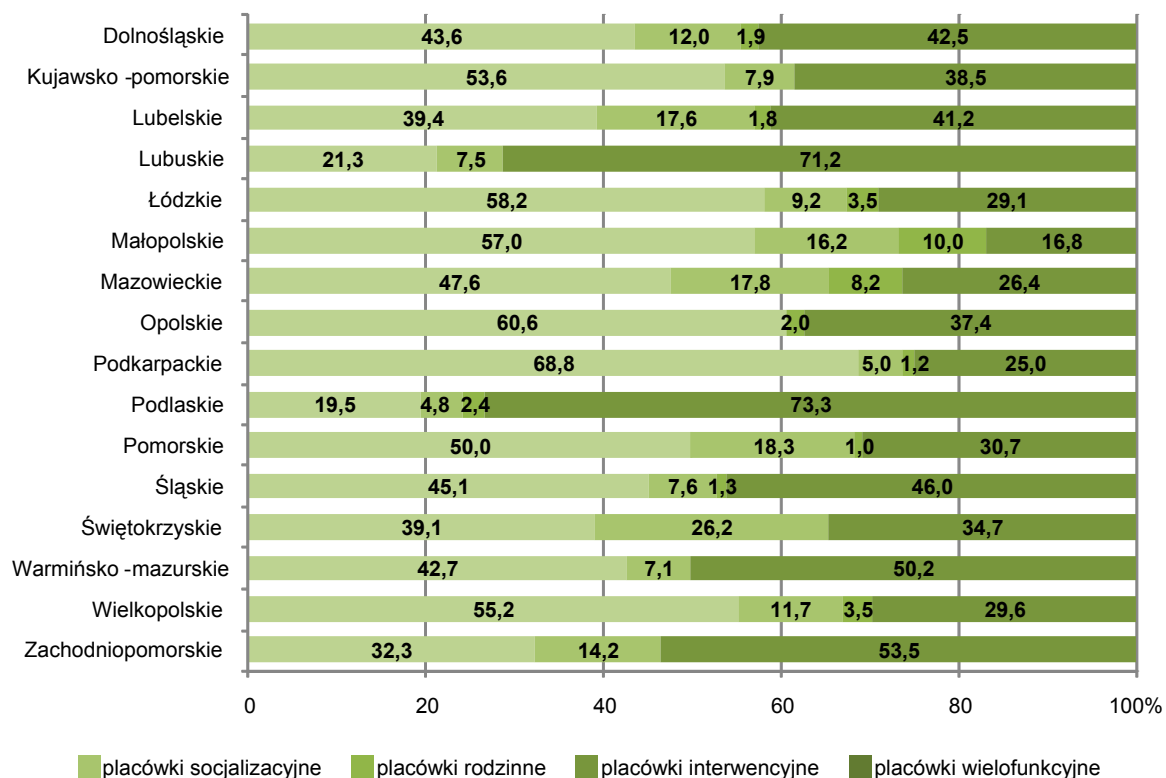
Według stanu w dniu 31 XII 2011 r. w omawianych placówkach przebywało 18,2 tys. dzieci. Statystycznie na każde 10 tys. dzieci w Polsce przypadało 25 wychowanków. Wskaźnik liczby dzieci objętych tą formą pomocy społecznej na 10 tys. dzieci, wzrastał dla kolejnych grup wiekowych. W ostatniej wyodrębnionej grupie wiekowej, obejmującej osoby od 14 do 18 lat, omawiany współczynnik wyniósł 54. Dla porównania pozostałe grupy wiekowe charakteryzowały się następującymi wartościami współczynnika: 7-13 lat – 25, 4-6 lat – 10, 0-3 lata – 7. Ta tendencja utrzymywała się we wszystkich województwach. Analiza porównawcza między województwami wykazała, że generalnie dzieci mieszkające w zachodniej części Polski częściej znajdowały się pod opieką całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych od tych, mieszkających na wschodzie.

Mapa 8. Wychowankowie w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych według województw w 2011r.

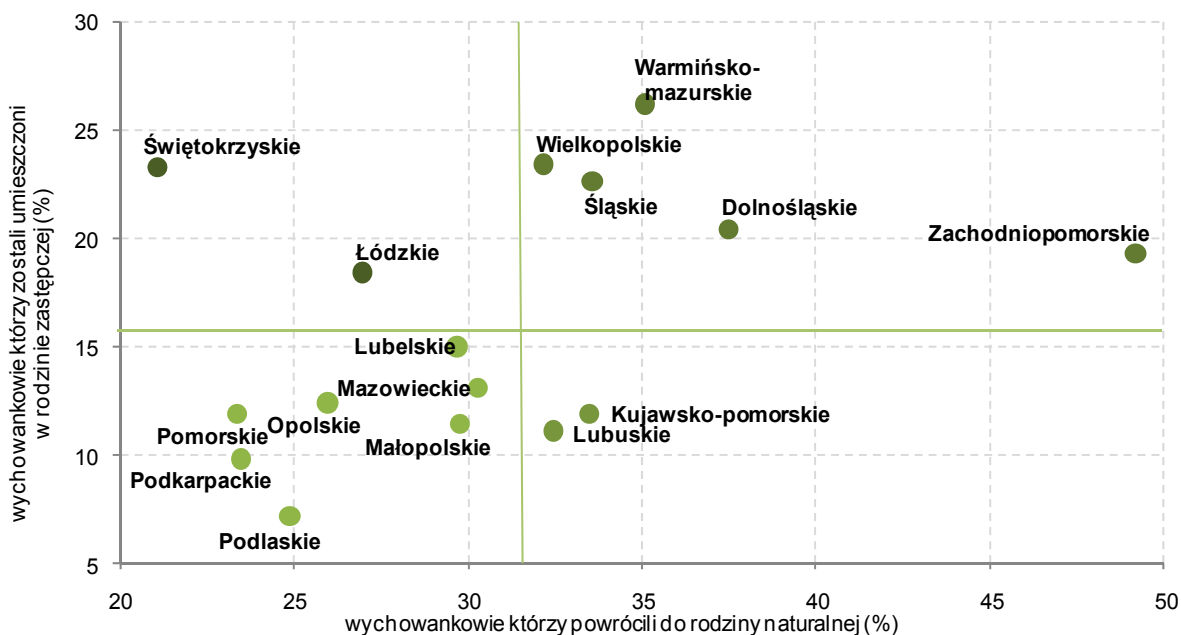
Spośród wspomnianych 18,2 tys. wychowanków najwięcej przebywało w placówkach socjalizacyjnych (47,2%) i wielofunkcyjnych (38,2%). Statystycznie co dziesiąte dziecko było otoczone opieką przez placówki rodzinne (11,9%). Najmniej, bo 2,7% wychowanków, mieszkało w placówkach interwencyjnych. Analiza międzywojewódzka pozwoliła na stwierdzenie, że struktura występująca w skali kraju była charakterystyczna również dla większości województw. Wyjątek stanowiły województwa: lubelskie, lubuskie, podlaskie, śląskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie, w których najwięcej dzieci było w placówkach wielofunkcyjnych. W województwie świętokrzyskim zaobserwowano najwyższy odsetek dzieci, umieszczonych w placówkach rodzinnych (26,2%). Z kolei w województwach: małopolskim i mazowieckim obliczono najwyższe udziały wychowanków placówek interwencyjnych w ogólnej ich liczbie. Wyniosły one odpowiednio 10,0% i 8,2%.

Wykres 20. Udział wychowanków w poszczególnych rodzajach całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych według województw w 2011 r.

Jak wspomniano na początku rozdziału, pobyt dziecka w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej powinien być przejściowy i zakończyć się powrotem do rodziny naturalnej lub – jeśli jest to niemożliwe – umieszczeniem w rodzinie zastępczej. W 2011 r. wśród wszystkich wychowanków w wieku poniżej 18 lat, którzy opuścili omawiane placówki, co trzeci powrócił do rodziny naturalnej – średnia krajowa równa 31,3% (wykresie 21 oznaczona linią pionową), a co szósty został umieszczony w rodzinie zastępczej – średnia krajowa równa 16,3% (wykresie oznaczona linią poziomą). Na wykresie poniżej podzielono województwa na cztery grupy (na mapie oznaczone różnymi kolorami) w zależności od wysokości odsetka dzieci, które odeszły z placówek z wyżej wymienionych powodów. W pierwszej grupie znalazły się województwa, w których wartości przekroczyły średnie krajowe. Były to: dolnośląskie, śląskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. Drugą grupę charakteryzowały wyniki niższe niż średnia dla Polski. Należały do niej województwa: lubelskie, małopolskie, mazowieckie, opolskie, podkarpackie, podlaskie i pomorskie. Trzecią grupę utworzyły województwa kujawsko-pomorskie i lubuskie, w których nieletni wychowankowie częściej powracali do rodzin naturalnych niż średnia dla Polski, ale rzadziej byli umieszczani w rodzinach zastępczych. Województwa należące do czwartej grupy (łódzkie i świętokrzyskie) odznaczały się sytuacją odwrotną. Innymi słowy – dzieci relatywnie rzadko wracały do rodzin naturalnych, ale często były umieszczane w rodzinach zastępczych. Wśród innych powodów opuszczania placówek należy wymienić: przeniesienie do innej jednostki (dotyczył on 26,3% wychowanków, odchodzących z placówki) lub do domu pomocy społecznej (1,2%). Poza tym 13,6% nieletnich zostało przekazanych do adopcji.

Wykres 21. Wychowankowie całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, którzy powrócili do rodziny naturalnej lub zostali umieszczeni w rodzinie zastępczej według województw w 2011 r.

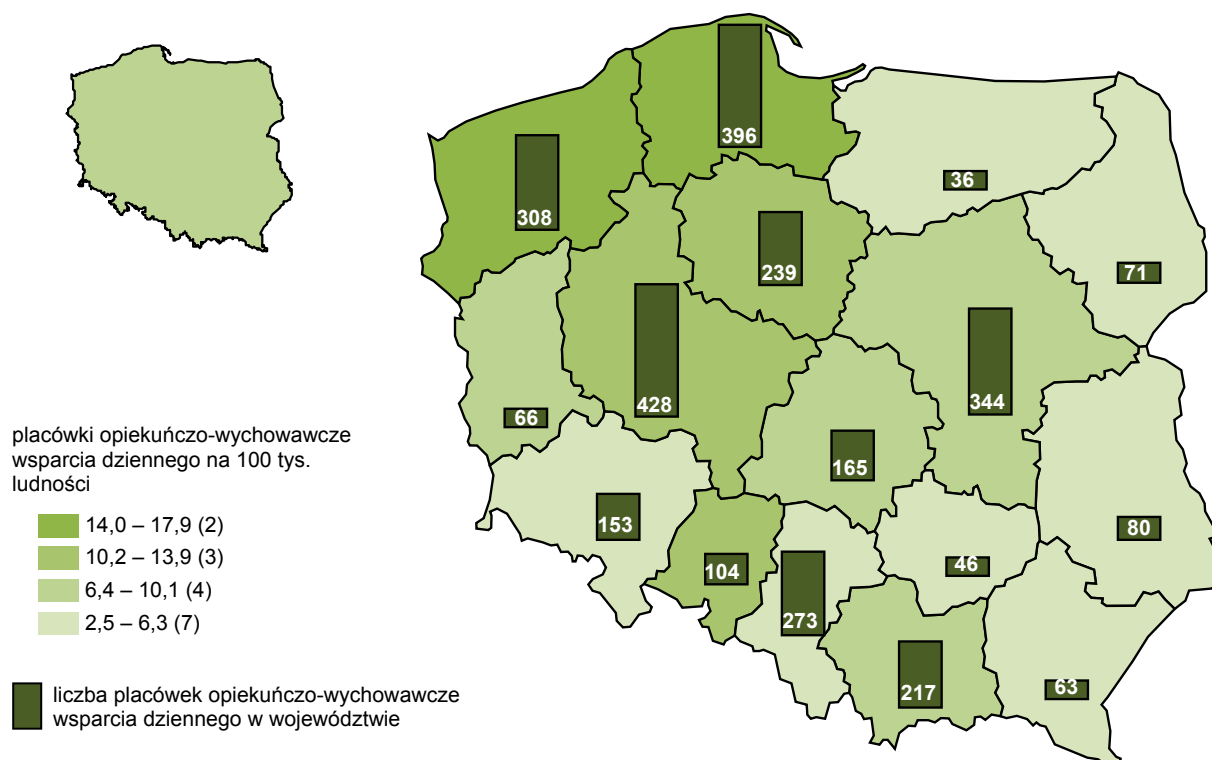
4.1.2. Dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego

W celu wsparcia funkcji rodziny dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w placówce opiekuńczo-wychowawczej wsparcia dziennego (opiekuńczej lub specjalistycznej). Pobyt w niej jest dobrowolny i bezpłatny.

W 2011 r. funkcjonowało 2 989 placówek wsparcia dziennego. Analiza ich rozmieszczenia terytorialnego prowadzi do następujących wniosków: najwięcej placówek znajdowało się w województwach wielkopolskim i pomorskim (odpowiednio 428 i 396 jednostek); odmiennie przedstawiała się sytuacja w województwach warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim, w których funkcjonowało najmniej, bo 36 i 46, takich placówek.

W skali kraju przypadało blisko 8 placówek wsparcia dziennego (dokładnie 7,8) na każde 100 tys. ludności. Największe zagęszczenie jednostek wystąpiło w województwach zachodniopomorskim (17,9 placówki na 100 tys. ludności) oraz pomorskim (17,3). Najmniejsze wartości wskaźnik osiągnął w województwach warmińsko-mazurskim i podkarpackim (odpowiednio 2,5 oraz 3,0 placówki na 100 tys. ludności).

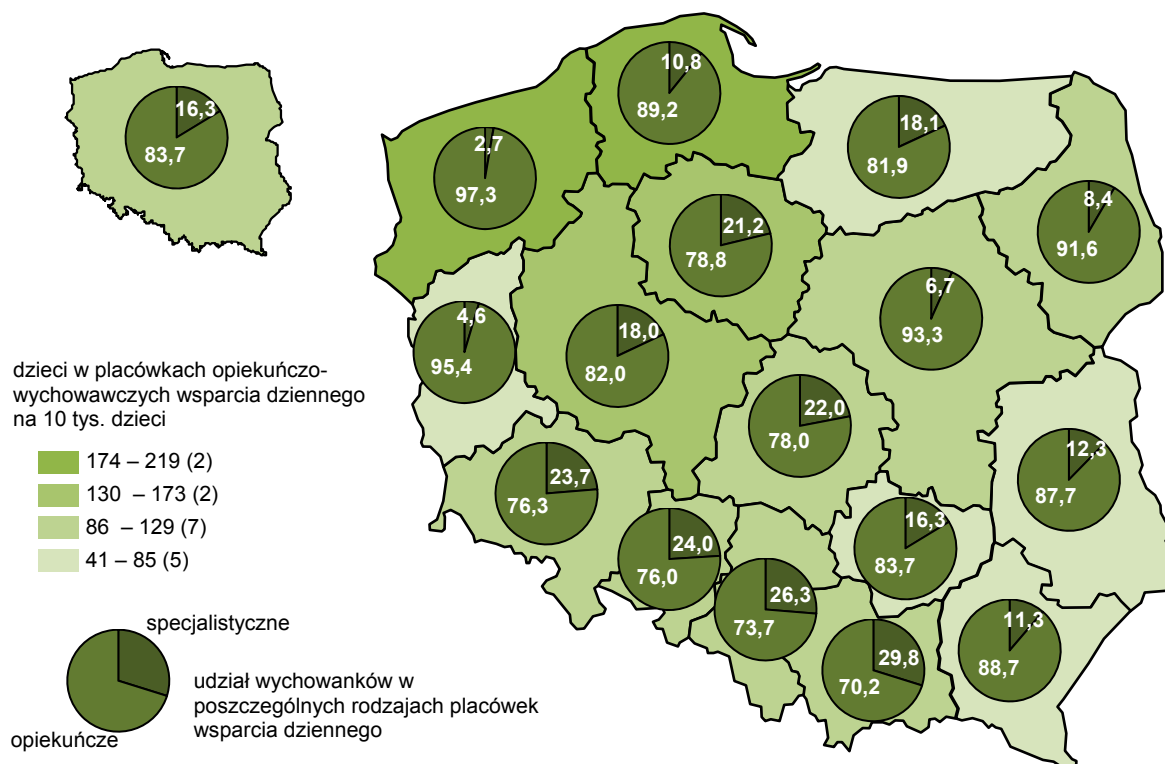
Mapa 9. Placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego według województw w 2011 r.

Na koniec 2011 r. z placówek wsparcia dziennego korzystało blisko 80 tys. dzieci. Średnio na każde 10 tys. dzieci przypadało 112 wychowanków. Wartość tego wskaźnika była zróżnicowana w poszczególnych województwach. Najwyższą wartość wskaźnika obserwujemy w województwach pomorskim i zachodniopomorskim (odpowiednio 219 i 218 wychowanków na 10 tys. dzieci), a najniższą w województwach warmińsko-mazurskim (41) oraz lubelskim i podkarpackim (57 i 59).

Większość wychowanków przebywała w placówkach opiekuńczych (83,7%), a pozostałe osoby w placówkach specjalistycznych (16,3%). Udziały podopiecznych w poszczególnych rodzajach placówek wsparcia dziennego wahały się w województwach od 70,2% do 97,3% w przypadku placówek opiekuńczych oraz od 2,7% do 29,8% w przypadku placówek specjalistycznych.

Mapa 10. Dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego według województw w 2011 r.

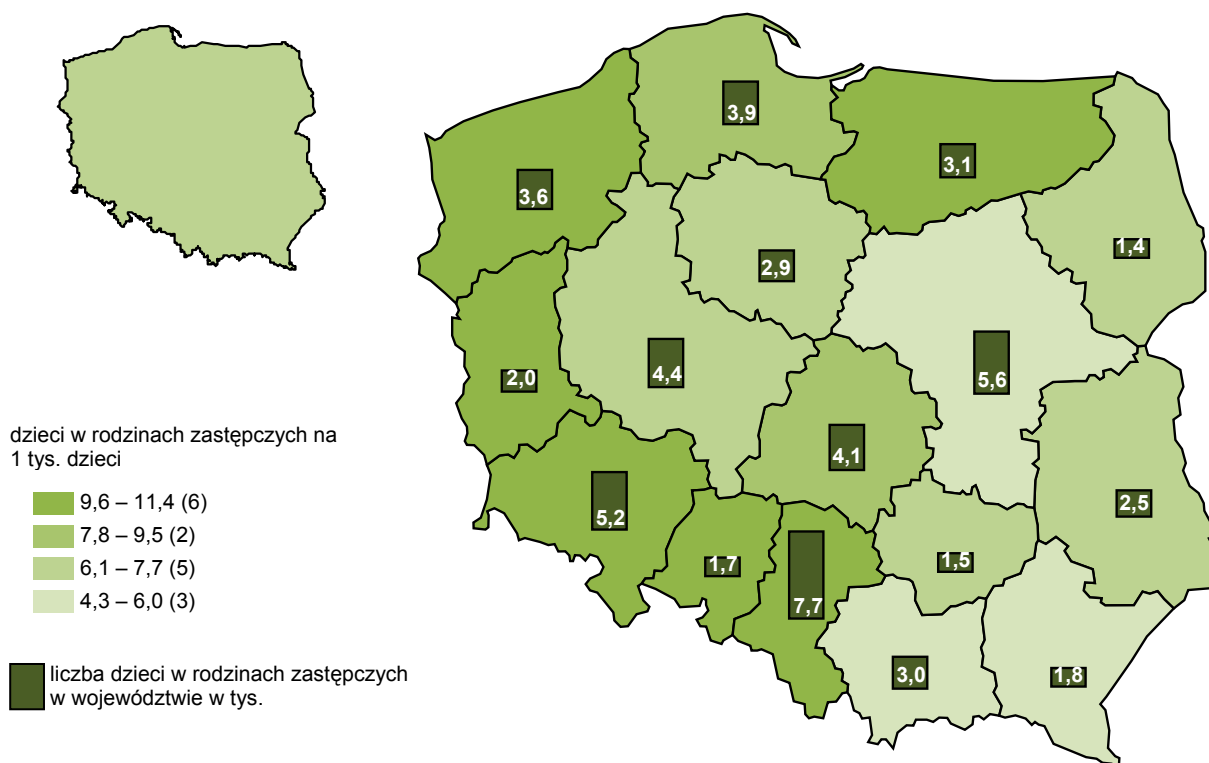

4.2 Dzieci w rodzinach zastępczych

W dniu 31 XII 2011 r. liczba rodzin zastępczych wyniosła 37,3 tys., przy czym większość z nich (82,0%) stanowiły rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem. Opieka zastępcza w formie rodzin zastępczych sprawowana była ogółem nad 54,2 tys. dzieci. Najwięcej z nich zamieszkiwało województwo śląskie (14,3 %), a najmniej województwa: podlaskie (2,5%), świętokrzyskie (2,8%), opolskie (3,1%) oraz podkarpackie (3,3%).

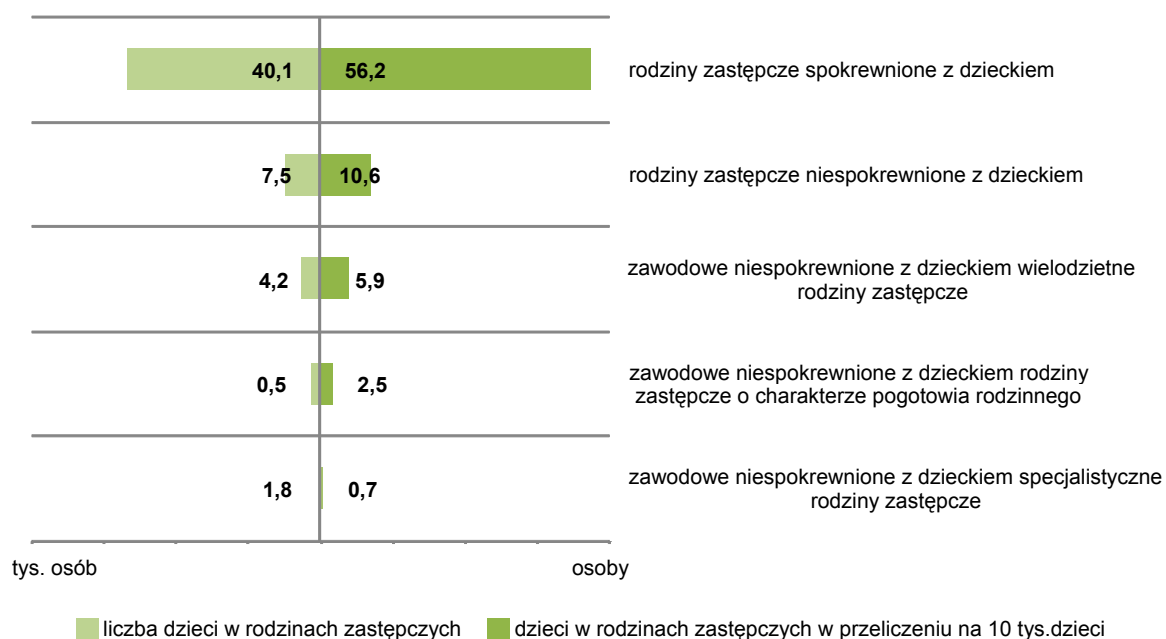
W skali kraju na 1 tys. dzieci przypadało średnio 7,6 wychowanków rodzin zastępczych będących dziećmi. Porównanie międzywojewódzkie pozwoliło na wyodrębnienie grupy województw Polski południowo-wschodniej, które charakteryzowały się najniższymi wartościami wskaźnika liczby wychowanków. Z kolei najwyższe wartości wystąpiły w województwach zachodniej części kraju.

Mapa 11. Dzieci w rodzinach zastępczych według województw w 2011 r.

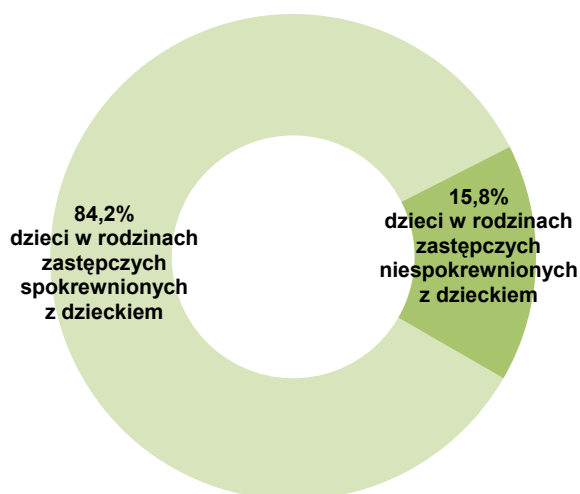
Największa liczba dzieci – 40,1 tys. – znajdowała się pod opieką rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem. Kategoria ta stanowiła 74,1% ogółu dzieci przebywających w rodzinach zastępczych. Znacznie mniejszą liczebnością charakteryzowały się grupy wychowanków rodzin zastępczych niespokrewnionych z dzieckiem. Najmniej dzieci znajdowało się w zawodowych niespokrewnionych rodzinach zastępczych w charakterze pogotowia wychowawczego – 0,5 tys. osób stanowiących 0,9% ogółu wychowanków.

Wykres 22. Dzieci w rodzinach zastępczych w 2011 r.

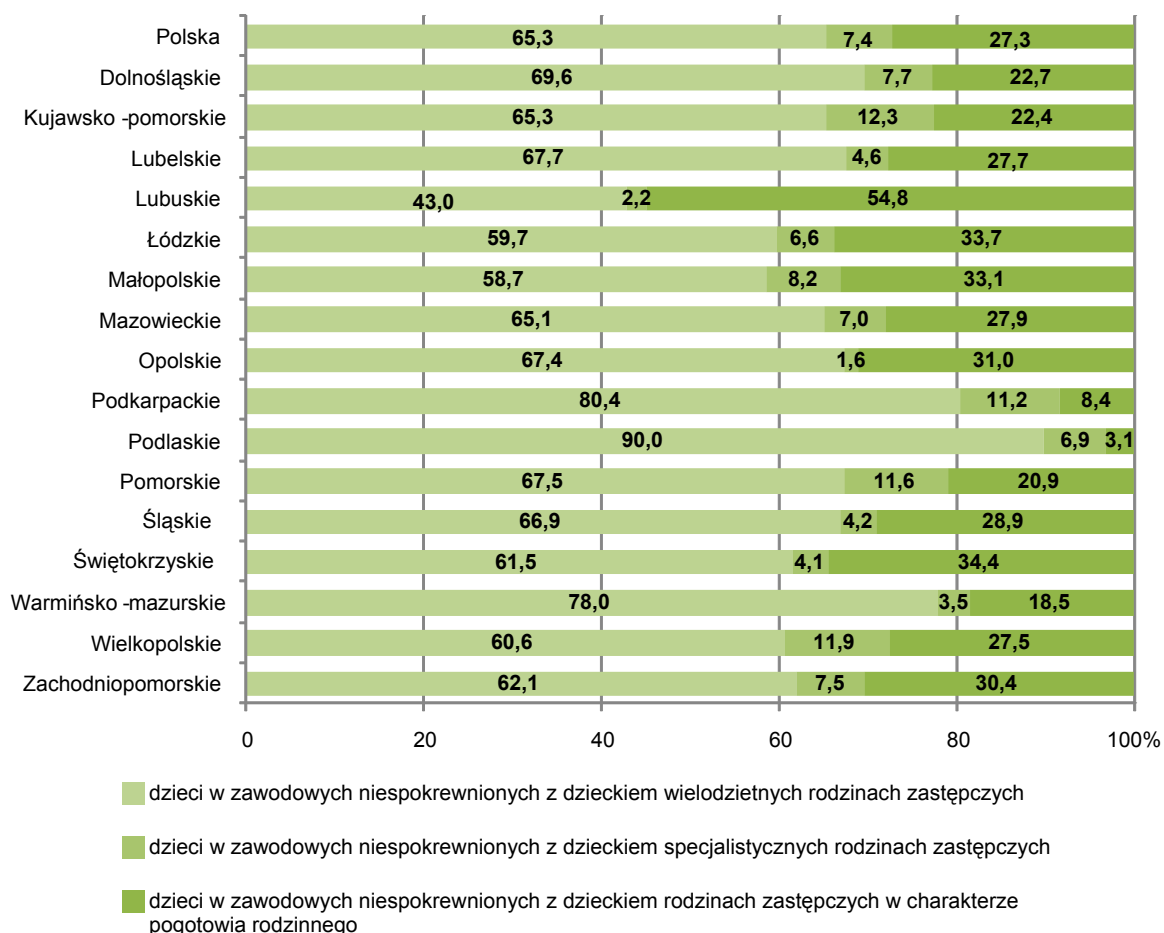
Wśród wychowanków niezawodowych rodzin zastępczych dominowały dzieci, nad którymi sprawowali opiekę ich krewni – 84,2%. Charakterystyka dokonana w podziale na województwa nie różniła się istotnie od struktury występującej w skali całego kraju. Uwagę zwróciło jedynie województwo wielkopolskie, gdzie wystąpił największy udział dzieci z rodzin zastępczych niespokrewnionych z dzieckiem, które stanowiły 23,9% ogółu wychowanków niezawodowych rodzin zastępczych. Ta kategoria najslabiej była reprezentowana w województwach: dolnośląskim (11,0%) oraz świętokrzyskim (11,5%).

Wykres 23. Struktura dzieci w niezawodowych rodzinach zastępczych w 2011 r.

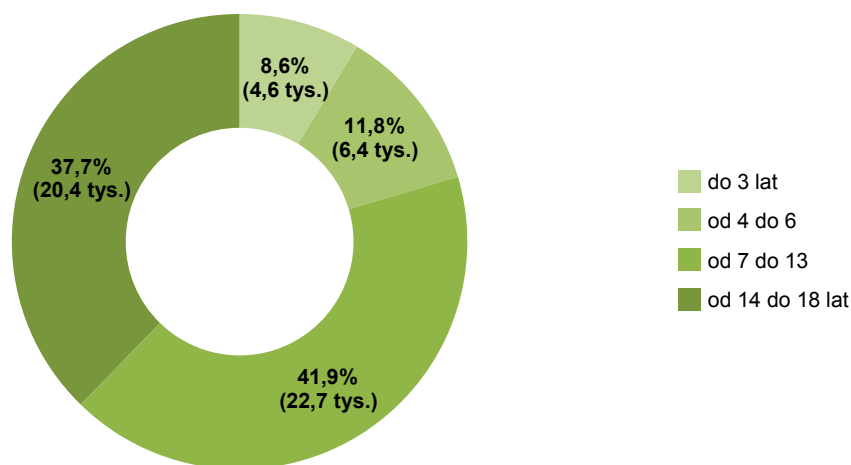
Struktura zbiorowości dzieci pozostających pod opieką zawodowych rodzin zastępczych była bardziej zróżnicowana. W skali kraju wyraźnie dominowała kategoria dzieci pozostających pod opieką rodzin wielodzietnych, obejmująca 65,3% ogółu. W porównaniu międzywojewódzkim wyraźnie wyróżniało się województwo lubuskie z dużym udziałem wychowanków z rodzin zastępczych o charakterze pogotowia rodzinnego (54,8%), przy relatywnie małym odsetku dzieci z wielodzietnych rodzin zastępczych (43,0%). Odwrotna sytuacja wystąpiła w województwie podlaskim: największy w kraju udział dzieci z rodzin wielodzietnych (90,0%) i jednocześnie najmniejszy w Polsce udział dzieci z rodzin w charakterze pogotowia zastępczego (3,1%). Grupa dzieci ze specjalistycznych rodzin zastępczych najsilniej reprezentowana była w województwie kujawsko-pomorskim (12,3%).

Wykres 24. Struktura dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych według województw w 2011 r.

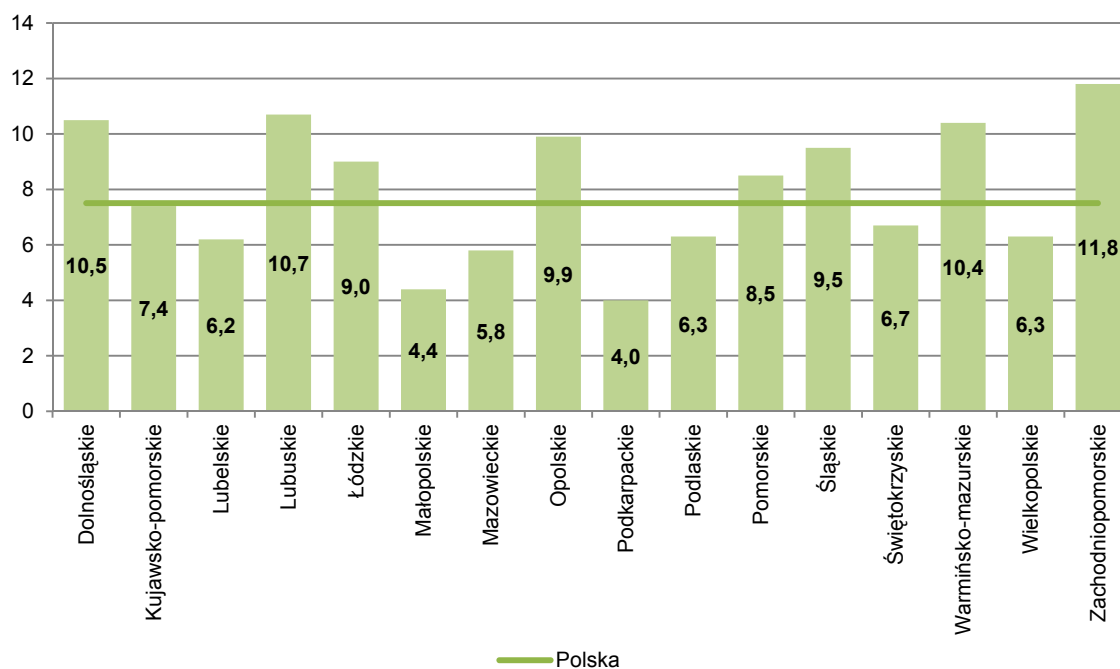
Wśród wychowanków rodzin zastępczych dominowały dzieci będące w wieku od 7 do 13 lat oraz od 14 do 18 lat. Znacznie mniej liczne były grupy dzieci z młodszych kategorii wiekowych: do 3 lat oraz od 4 do 6 lat. Taka struktura wiekowa, obserwowana w skali kraju, występowała także na poziomie województw. Wyjątkiem było województwo świętokrzyskie, gdzie dzieci w wieku 14-18 lat stanowiły 42,0% wychowanków rodzin zastępczych, a kategoria dzieci w wieku 7-13 lat – 38,0%.

Wykres 25. Struktura dzieci w rodzinach zastępczych według grup wieku w 2011 r.

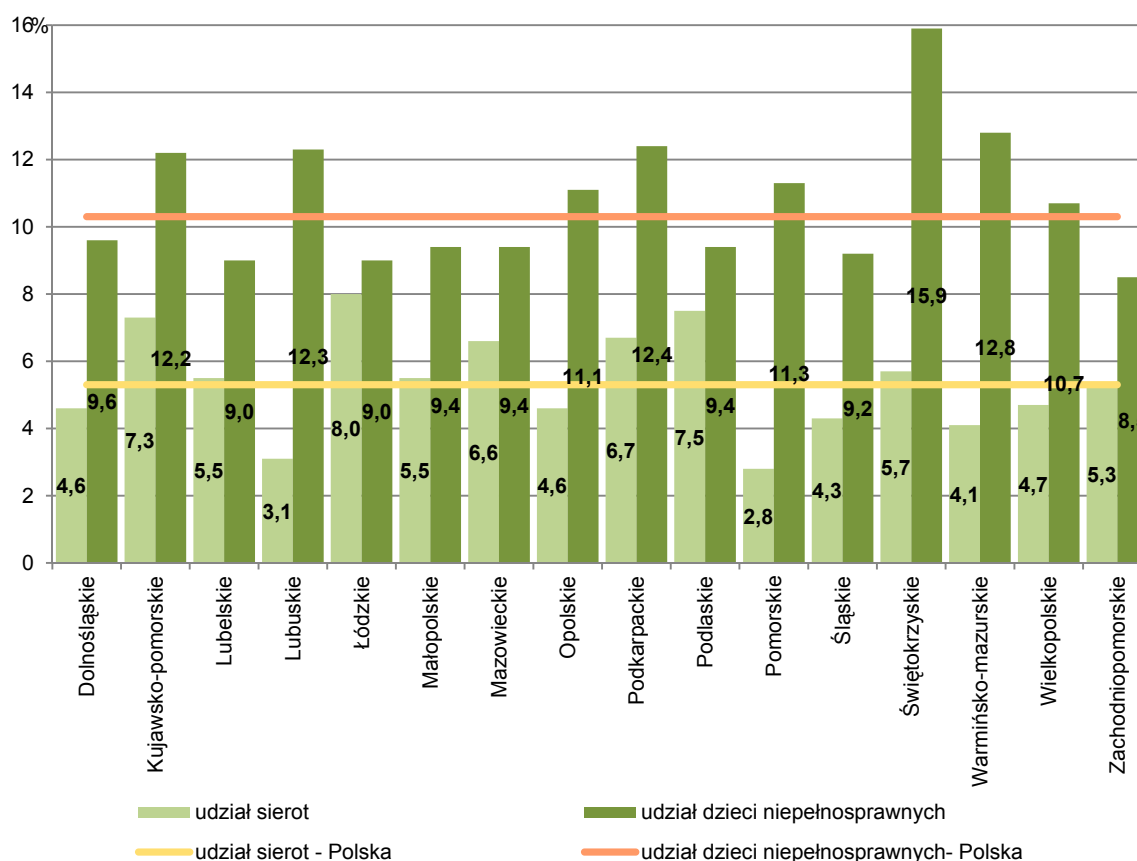
Wskaźnik liczby dziewcząt pozostających pod opieką rodzin zastępczych w przeliczeniu na 1 tys. dziewcząt w wieku poniżej 18 lat, wyniósł 7,5. Najwyższe wartości wystąpiły w województwach zachodnich, a najniższe we wschodniej części kraju. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w województwie zachodniopomorskim (11,8).

Wykres 26. Dziewczęta w rodzinach zastępczych na 1 tys. dziewcząt poniżej 18 lat według województw w 2011 r.

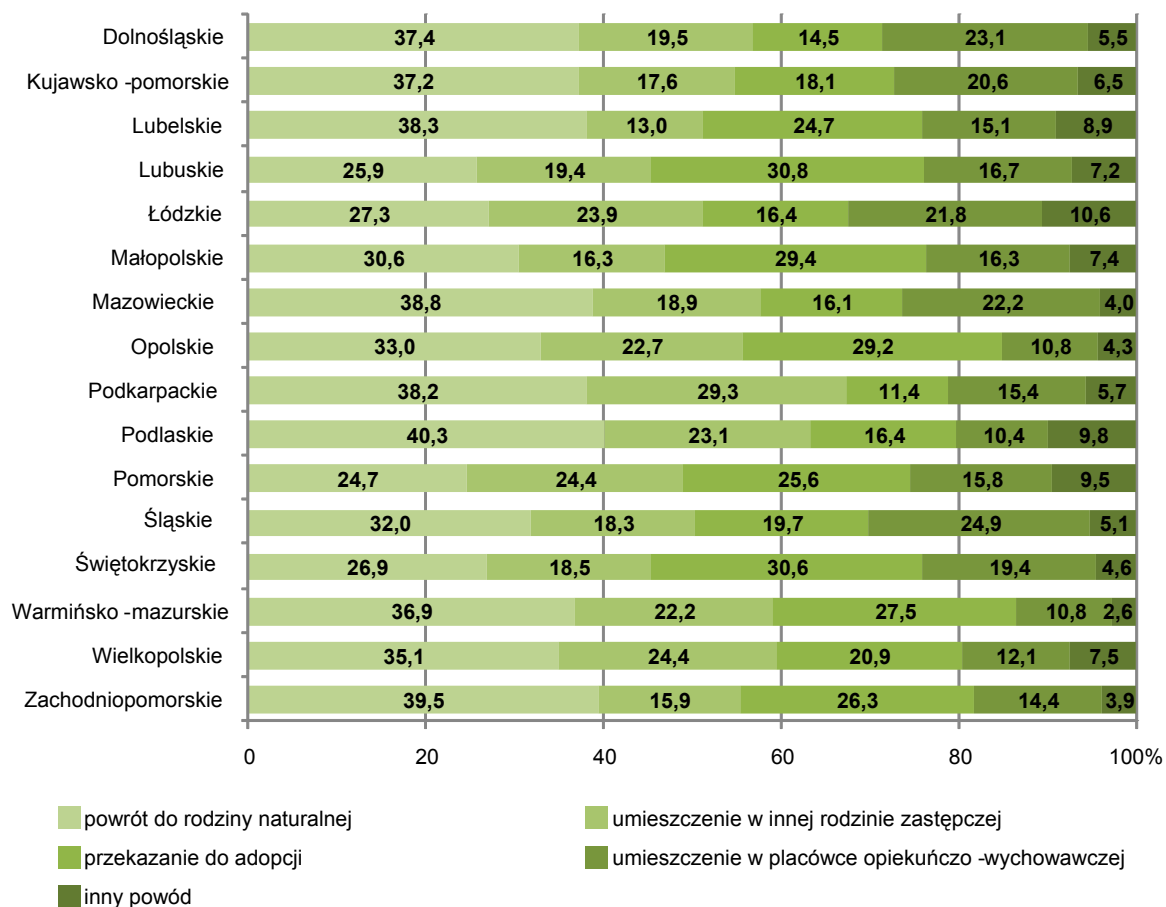
Udział dzieci niepełnosprawnych w ogóle dzieci przebywających w rodzinach zastępczych wyniósł w 2011 r. 10,3%. Grupa dzieci będących sierotami (których oboje rodzice nie żyją) stanowiła 5,3% ogółu. Uwzględnienie charakterystyki w postaci relacji wobec średniej krajowej dla obu analizowanych cech pozwoliło na wyodrębnienie czterech charakterystycznych grup województw.

Wykres 27. Udział sierot oraz dzieci niepełnosprawnych w ogólnej liczbie dzieci przebywających w rodzinach zastępczych według województw w 2011 r.

Obszary o niższym niż średnia krajowa udziale zarówno sierot jak i dzieci niepełnosprawnych stanowiły województwa: dolnośląskie i śląskie. Odsetek sierot przebywających w rodzinach zastępczych zamykał się w przedziale od 4,3% (śląskie) do 4,6% (dolnośląskie). Najwyższy odsetek sierot zaobserwowano w województwie łódzkim – 8,0%, a najniższy w pomorskim – 2,8% ogółu wychowanków rodzin zastępczych. Województwa, w których odnotowano wysoki udział obu kategorii wychowanków, to: podkarpackie, świętokrzyskie i kujawsko-pomorskie. Uwagę zwróciło województwo świętokrzyskie, które cechowało się najwyższym odsetkiem dzieci niepełnosprawnych pozostających w rodzinach zastępczych, równym 15,9%. W województwie zachodniopomorskim udział dzieci niepełnosprawnych przyjął wartość najniższą wśród wszystkich województw, która wyniosła 8,5%.

Wykres 28. Struktura dzieci według powodu opuszczenia rodziny zastępczej i województw w 2011 r.

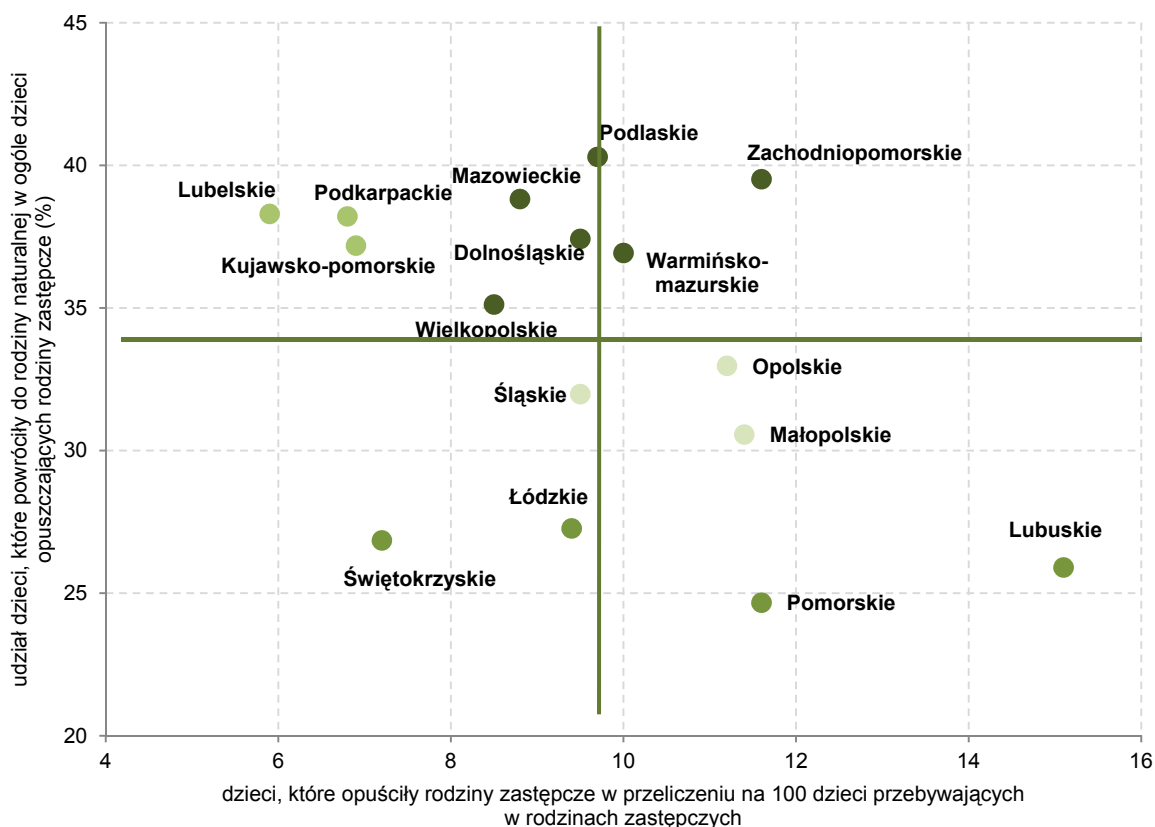

W 2011 r. rodziny zastępcze opuściło 5,2 tys. wychowanków. Znaczna ich część (33,5%) powróciła do swojej rodziny naturalnej. Porównywalną wielkością charakteryzowały się grupy dzieci, które opuściły rodziny zastępcze w związku z przekazaniem do adopcji (21,8%), umieszczeniem w innej rodzinie zastępczej (20,2%) lub też umieszczeniem w innej placówce wychowawczej (18,2%). 6,3% stanowiły dzieci, które opuszczały rodziny zastępcze z innych powodów.

Analiza międzywojewódzka pozwoliła na stwierdzenie, iż struktura występująca w skali kraju była charakterystyczna również dla większości województw. Wyjątek stanowiły trzy województwa. W przypadku województw: lubuskiego i świętokrzyskiego wyraźnie dominowały dzieci przekazane do adopcji (odpowiednio 30,8% i 30,6%). Także w województwie pomorskim ta właśnie kategoria była najbardziej liczna (25,6%), jednak różnica nie była już tak duża.

Zestawienie odsetka dzieci, które po opuszczeniu rodziny zastępczej powróciły do rodziny naturalnej, ze wskaźnikiem liczby dzieci, które opuściły rodziny zastępcze w przeliczeniu na 100 dzieci przebywających w rodzinach zastępczych, dało możliwość wyodrębnienia czterech grup województw.

Wykres 29. Dzieci, które opuściły rodziny zastępcze według województw w 2011 r.

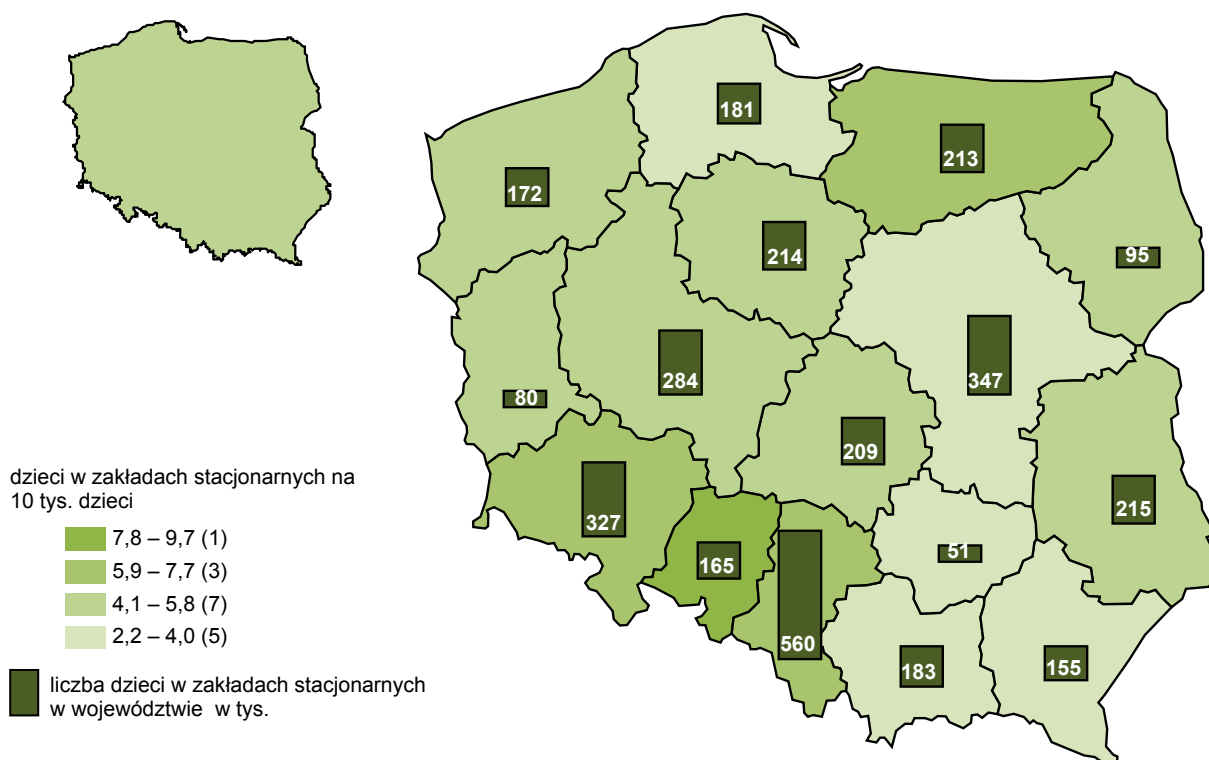
Województwa: lubelskie, podkarpackie oraz kujawsko-pomorskie stanowiły grupę charakteryzującą się wysokim udziałem dzieci, które powróciły do rodziny naturalnej i jednocześnie najniższym odsetkiem dzieci opuszczających rodziny zastępcze. W województwie lubelskim omawiany wskaźnik przyjął wartość najniższą - 5,9. Druga grupa obejmowała 6 województw, w których liczba dzieci opuszczających rodziny zastępcze oscylowała wokół średniej krajowej. W tym przypadku wskaźnik zamykał się w przedziale od 8,5 (wielkopolskie) do 11,6 (zachodniopomorskie). Udział dzieci powracających do rodzin naturalnych w każdym z województw przewyższał średnią krajową równą 33,5% (na wykresie oznaczoną linią poziomą), w województwie podlaskim osiągając nawet 40,3%. Nieco poniżej średniego udziału dzieci powracających do rodzin naturalnych znajdowało się kolejne skupienie obejmujące 3 województwa. Liczba dzieci, które opuściły rodziny zastępcze w województwie śląskim wyniosła nieco poniżej średniej krajowej (na wykresie oznaczonej linią pionową) wynoszącej 9,6 dziecka na 100 przebywających w rodzinach zastępczych, a w opolskim i małopolskim powyżej. Ostatnia grupa to 4 województwa o najniższych odsetkach dzieci powracających do rodzin zastępczych: świętokrzyskie, łódzkie, pomorskie i lubuskie. Wskaźnik dzieci opuszczających rodziny zastępcze był w tej grupie bardzo zróżnicowany. Przyjmował on wartości od 7,2 w świętokrzyskim do 15,1 lubuskim.

4.3. Dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej

Liczba mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej poniżej 18 lat wyniosła w 2011 r. 3,5 tys. osób. Najwięcej z nich pochodziło z województwa śląskiego (16,2%), a najmniej z województwa świętokrzyskiego (1,5%).

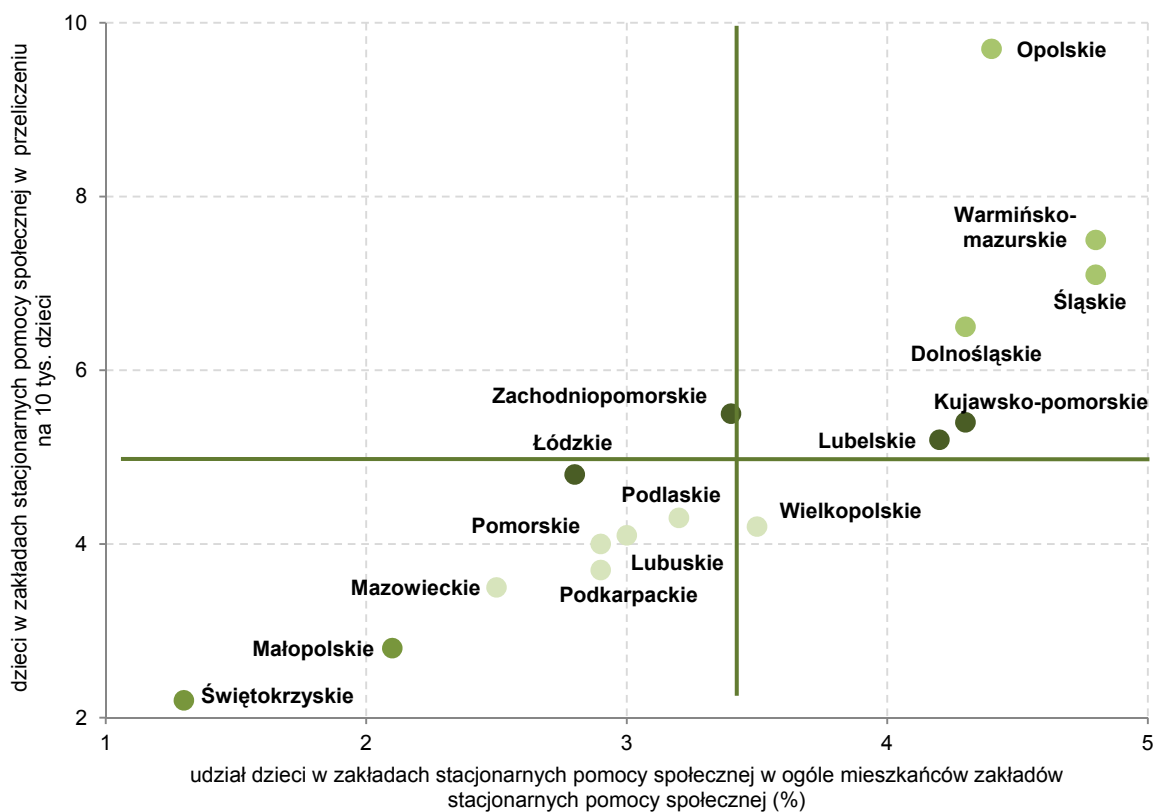
Na 10 tys. mieszkańców Polski w wieku poniżej 18 lat przypadało 4,8 dzieci przebywających w zakładzie stacjonarnym pomocy społecznej. Analizowany wskaźnik najwyższą wartość przyjął w województwie opolskim (9,7). Nieco niższe wartości wskaźnika odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim, śląskim i dolnośląskim. W siedmiu województwach wystąpiły wartości oscylujące wokół średniej krajowej. Najniższe liczebności dzieci w zakładach stacjonarnych analizowane w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku poniżej 18 lat odnotowano w pięciu województwach, przy czym w świętokrzyskim i małopolskim wyniosły one najmniej (odpowiednio 2,2 oraz 2,8).

Mapa 12. Dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej według województw w 2011 r.

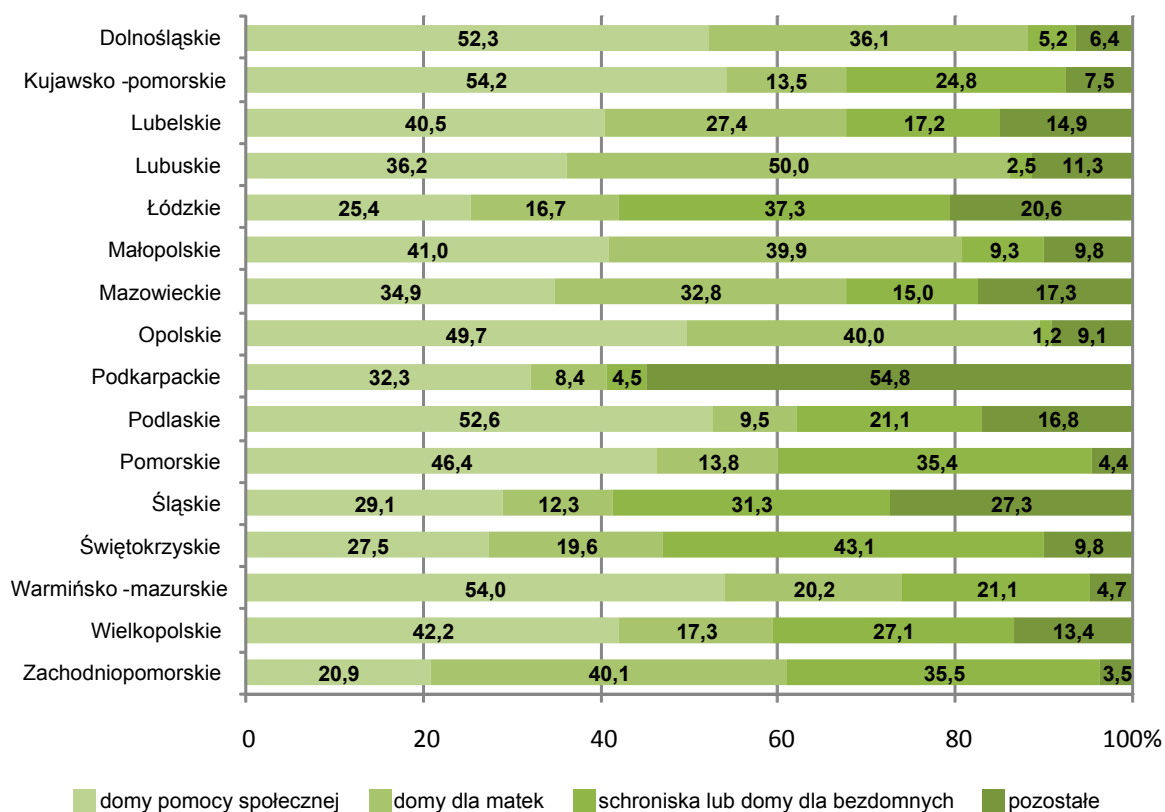
Dzieci przebywające w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej stanowiły w skali kraju średnio 3,4% wszystkich mieszkańców tego typu placówek (wartość oznaczona na wykresie 30 linią pionową). W poszczególnych województwach wskaźnik ten przyjmował wartości od 1,3% w świętokrzyskim, do 4,8% w warmińsko-mazurskim i śląskim. Charakterystyka województw uwzględniająca zarówno odsetek dzieci, jak i liczbę dzieci w zakładach w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku poniżej 18 lat pozwoliła na wydzielenie czterech grup (na mapie oznaczonych różnymi kolorami).

Wykres 30. Dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej według województw w 2011 r.

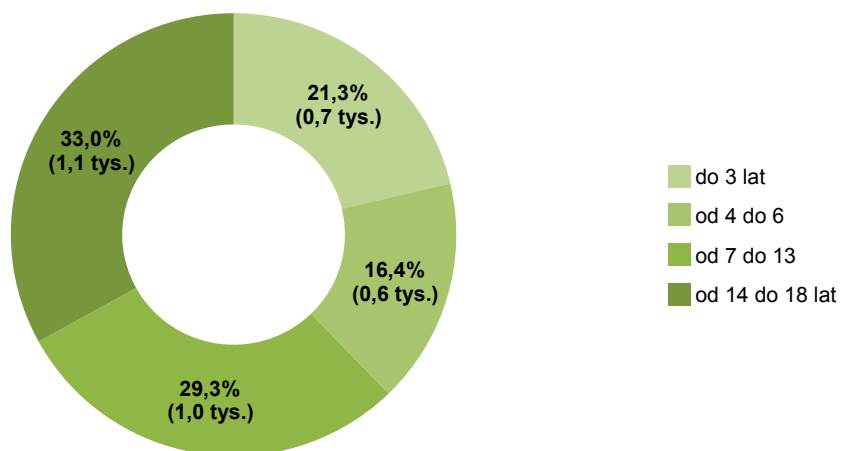
Pierwszą grupę stanowiły 4 województwa, w których odnotowano najwyższe wartości w zakresie obu porównywanych wymiarów: opolskie, warmińsko-mazurskie, śląskie oraz dolnośląskie. Druga kategoria to województwa w których liczba dzieci w zakładach w przeliczeniu na 10 tys. osób w wieku poniżej 18 lat była równa, lub nieco powyżej średniej krajowej równej 4,8 (na wykresie oznaczonej linią poziomą). Udział dzieci był tutaj dość zróżnicowany – od 2,8 (łódzkie) do 4,3 (kujawsko-pomorskie). Kolejne 6 województw cechowały niskie wartości obu analizowanych charakterystyk. Wyjątek stanowiło województwo wielkopolskie, w którym udział w ogóle mieszkańców zakładów wyniósł nieco powyżej średniej krajowej – 3,5%. Ostatnia grupa to województwa świętokrzyskie i małopolskie, gdzie wystąpiły najniższe wartości zarówno liczby dzieci w zakładach w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku poniżej 18 lat (odpowiednio 2,2 i 2,8), jak i udziału dzieci w ogóle mieszkańców (odpowiednio 1,3% i 2,1%).

Wykres 31. Struktura dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej według województw w 2011 r.

Wśród dzieci przebywających w zakładach stacjonarnych dominowała grupa mieszkańców domów pomocy społecznej. W porównaniu międzywojewódzkim widać duże zróżnicowanie. W województwie podkarpackim 54,8% stanowiły dzieci z pozostałych typów placówek. Z kolei w lubuskim 50,0% wychowanków przebywało w domach dla matek. Dzieci ze schronisk lub domów dla bezdomnych stanowiły zaledwie 1,2% analizowanej grupy w województwie opolskim.

Wykres 32. Struktura dzieci w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej według grup wieku w 2011 r.

W strukturze wiekowej dzieci przebywających w zakładach pomocy społecznej dominowały kategorie wieku najstarszych dzieci: od 7 do 13 lat oraz od 14 do 18 lat. Najmniejszy odsetek stanowiły dzieci w wieku od 4 do 6 lat. W poszczególnych województwach udziały grup wiekowych były zbliżone do tych obserwowanych w skali całego kraju.

PODSUMOWANIE

Fundusz ONZ na rzecz dzieci (UNICEF) opublikował w końcu maja 2012 r. raport „Ubóstwo dzieci w krajach rozwiniętych”²⁶, w którym wykorzystano m.in. wyniki Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia Ludności (EU-SILC) z 2009 r. Z raportu wynika, że w Polsce 14,5% dzieci w wieku poniżej 18 lat, czyli ok. 1050 tys., było zagrożonych ubóstwem względnym i ten wskaźnik sytuuje nasz kraj na 25 miejscu wśród 35 badanych krajów licząc od najniższej wartości tego wskaźnika 4,7%, w Islandii.

Za zagrożone ubóstwem względnym uznano dzieci żyjące w gospodarstwach domowych dysponujących dochodem, po uwzględnieniu rozmiaru i struktury rodziny, wynoszącym mniej niż 50% mediany rocznego ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji²⁷ w danym kraju.

W krajach Unii Europejskiej próg zagrożenia ubóstwem względnym jest nieco wyższy, gdyż został ustalony przez EUROSTAT na poziomie 60% mediany wyżej wspomnianego dochodu (np. dla rodziny z dwójką dzieci w Polsce było to ok. 24 tys. zł). Według tego kryterium, dzieci zagrożone ubóstwem w naszym kraju w 2009 r. stanowiły 23,0% populacji w wieku poniżej 18 lat, a w 2010 r. – 22,5%²⁸.

Z analiz ubóstwa wykorzystujących wyniki badań budżetów gospodarstw domowych w Polsce wynika, że w 2010 r. ok. 12% osób w wieku do lat 18 wchodziło w skład gospodarstw, w których poziom wydatków był niższy od ustawowej granicy ubóstwa²⁹. W 2011 r. ten udział zmniejszył się do 10,5%. W gospodarstwach, w których wydatki były niższe od minimum egzystencji³⁰, żyło w 2010 r. ponad 8% osób w wieku poniżej 18 roku życia, a rok później udział ten wynosił ponad 9%. W konsekwencji w 2010 r. dzieci i młodzież w wieku poniżej 18 lat stanowiły ok. 1/3 populacji zagrożonej skrajnym ubóstwem. W 2011 udział ten wynosił ok. 31%, podczas gdy w populacji ogółem do tej grupy wiekowej należała mniej więcej co piąta osoba³¹.

Na podstawie przedstawionej w 1 części analizy danych z Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych za 2011 r. i mając na uwadze, że ustalony w 2004 r. próg dochodowy uprawniający do zasiłku rodzinnego nie był aktualizowany do końca omawianego roku, można wnioskować, że zbiorowość dzieci zagrożonych ubóstwem materialnym, czyli żyjących w rodzinach, gdzie część podstawowych potrzeb może być niezaspokojona z powodów finansowych, jest relatywnie dość wysoka. W analizowanym roku rodziny otrzymywały zasiłek rodzinny na ok. 2,5 mln dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat, czyli niemal 35% populacji w wieku przedprodukcyjnym.

Opisane w 2 części wyniki analizy Zbioru Centralnego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej za 2011 r. wskazują, że wiele dzieci żyje w rodzinach nie tylko zagrożonych, ale wręcz dotkniętych ubóstwem materialnym, czyli w warunkach, gdzie elementarne potrzeby nie zostały w pełni zaspokojone z powodu problemów finansowych.

²⁶ Dostępny na www.unicef.pl

²⁷ Patrz uwagi metodyczne str. 20

²⁸ Za notatką informacyjną „Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU-SILC) w 2010 r. – http://www.stat.gov.pl/gus/5840_7556_PLK_HTML.htm

²⁹ Patrz uwagi metodyczne str. 21

³⁰ Patrz uwagi metodyczne str. 21

³¹ Za informacjami sygnalnymi – Ubóstwo w Polsce w 2010 r. i w 2011 r. – http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11813_PLK_HTML.htm, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_8292_PLK_HTML.htm

Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej w 2011 r. miały na utrzymaniu ponad 1136 tys. dzieci w wieku poniżej 18 lat, co stanowi blisko 16% ludności naszego kraju w wieku przedprodukcyjnym. W gospodarstwach, w których dochód na osobę nie przekraczał ustalonej w 2006 r. i dotąd nieaktualizowanej granicy dla wniosków o zasiłek z pomocy społecznej, określanej jako ustawowa granica ubóstwa, żyło prawie 831 tys. dzieci, czyli blisko 12% populacji w wieku przedprodukcyjnym.

Charakterystyczną cechą gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej jest fakt osiągania dochodu przez jedną osobę w gospodarstwie domowym. Ta specyfika, poza problemami na rynku pracy, może być także skutkiem dość silnie zakorzenionego w środowisku wiejskim tradycyjnego modelu funkcjonowania rodziny, w którym „matka zajmuje się domem i wychowaniem dzieci, a ojciec zdobywa środki na utrzymanie rodziny”. W 2011 r. w ok. 53% gospodarstw z dziećmi środki na utrzymanie zapewniała jedna osoba. Wskaźnik ten zawyżają rodziny niepełne, niemniej ten odsetek wśród rodzin z obojgiem rodziców, czyli gospodarstw małżeństw i konkubinatów z dziećmi, był także stosunkowo wysoki. W rodzinach z jednym dzieckiem wynosił ok. 50%, z dwojgiem dzieci – niemal 40%, a w rodzinach wielodzietnych, czyli z trojgiem i więcej dzieci wynosił prawie 33%.

Z 3 części opracowania wynika, że w omawianym roku ok. 272 tys. dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat posiadało orzeczenie o niepełnosprawności i uprawnienie do zasiłku pielęgnacyjnego. Ich udział w populacji ogółem w wieku przedprodukcyjnym wynosił 3,8%, a wraz z dziećmi niepełnosprawnymi przebywającymi w wyspecjalizowanych placówkach stacjonarnych, opisanych w 4 części był minimalnie wyższy.

Z przedstawionych w 4 części danych z badań Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że instytucjonalną formą opieki na koniec 2011 roku objętych było 18,2 tys. dzieci przebywających w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz 3,5 tys. dzieci przebywających w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej. W Polsce funkcjonowało również 2989 placówek wsparcia dziennego. Ich zadaniem jest wspieranie funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodziny. Opieką dzienną objęto blisko 80 tys. dzieci zapewniając im pomoc w nauce, rozwój zainteresowań czy też organizację czasu wolnego. Oprócz systemu instytucjonalnego opieki nad dziećmi w 2011 roku funkcjonowało 37,3 tys. rodzin zastępczych, które sprawowały opiekę nad 54,2 tys. dzieci.

W uzupełnieniu charakterystyki pomocy społecznej dla dzieci należy zwrócić uwagę na świadczenie z funduszu alimentacyjnego³².

Z prezentowanej przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej „Informacji o realizacji ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów w 2011 r.”³³ wynika, że w analizowanym roku świadczenia z funduszu alimentacyjnego pobierało ogółem 323,4 tys. osób, w tym niemal 83% to dzieci w wieku 0-17 lat. Wśród ogółu pobierających świadczenie, ponad 70% to dzieci z rodzin niepełnych, czyli wychowywane przez rodzica niepozostającego w związku małżeńskim, a prawie 14% dzieci było wychowywane przez rodzica pozostającego w związku małżeńskim z rodzicem będącym dłużnikiem alimentacyjnym.

³² Patrz uwagi metodyczne str. 23

³³ Patrz: <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/fundusz-alimentacyjny/swiadczenia-z-funduszu-alimentacyjnego/>

TABL. 1 RODZINY^a POBIERAJĄCE ZASIŁEK RODZINNY NA DZIECI ORAZ DZIECI W TYCH RODZINACH W 2011 R.

Wyszczególnienie	Rodziny z dziećmi	Dzieci na które pobierano zasiłek					
		ogółem	w tym w wieku przedprodukcyjnym				
			razem	poniżej 6 lat	6-12	13-15	16-17 lat
w tysiącach							
P O L S K A.....	1416,0	2767,8	2508,3	906,6	883,5	420,0	298,2
Centralny	255,4	497,2	450,9	160,1	159,8	76,4	54,6
Łódzkie	96,4	179,3	162,1	58,7	56,7	27,1	19,6
Mazowieckie	159,0	317,9	288,8	101,4	103,1	49,3	35,0
Południowy	241,1	480,9	438,6	163,0	154,9	71,1	49,6
Małopolskie.....	132,3	272,6	247,4	87,9	88,5	41,7	29,3
Śląskie	108,8	208,3	191,1	75,0	66,5	29,3	20,3
Wschodni.....	320,7	635,8	568,3	194,7	202,2	99,7	71,7
Lubelskie.....	103,6	203,6	182,7	64,5	64,6	31,1	22,5
Podkarpackie.....	104,7	211,6	189,1	63,6	68,0	33,7	23,8
Podlaskie	51,1	104,5	93,3	31,2	33,1	16,8	12,2
Świętokrzyskie.....	61,3	116,1	103,2	35,4	36,4	18,2	13,2
Północno-zachodni ...	245,0	466,7	424,9	158,4	147,7	69,3	49,5
Lubuskie	40,1	75,5	68,7	25,7	23,7	11,2	8,1
Wielkopolskie.....	140,7	271,0	246,8	92,4	86,3	39,9	28,2
Zachodniopomorskie	64,2	120,2	109,4	40,3	37,7	18,2	13,2
Południowo-zachodni	108,8	205,8	188,1	69,7	65,4	31,0	22,0
Dolnośląskie	82,0	154,1	141,0	52,6	48,9	23,1	16,4
Opolskie	26,7	51,7	47,0	17,1	16,5	7,9	5,5
Północny.....	245,1	481,5	437,6	160,7	153,5	72,6	50,8
Kujawsko-pomorskie	90,2	173,7	157,5	57,2	55,3	26,2	18,8
Pomorskie.....	84,9	172,1	157,6	59,5	55,1	25,6	17,4
Warmińsko-mazurskie ..	70,0	135,7	122,5	44,0	43,1	20,8	14,6

^a Szacunki na podstawie nieidentyfikowalnych danych jednostkowych z bazy Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych.

TABL. 2 UDZIAŁ DZIECI, NA KTÓRE RODZICE OTRZYMYWALI ZASIŁEK RODZINNY W POPULACJI DZIECI OGÓŁEM W GRUPACH WIEKU W 2011 R.

Wyszczególnienie	Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w % ogółu dzieci				
	w wieku przedprodukcyjnym ogółem ^a	w wieku			
		poniżej 6 lat	6-12	13-15	16-17 lat
P O L S K A	35,1	36,9	34,5	34,3	33,1
Centralny	31,7	31,6	31,5	32,6	31,6
Łódzkie	37,0	39,3	36,4	35,9	34,6
Mazowieckie	29,3	28,4	29,3	31,0	30,2
Południowy	30,3	32,6	29,9	28,8	27,3
Małopolskie	37,7	39,5	37,2	37,0	35,6
Śląskie	24,2	27,1	23,7	21,9	20,5
Wschodni	44,2	47,0	43,4	42,8	41,9
Lubelskie	44,5	48,2	43,5	42,1	41,5
Podkarpackie	44,8	47,2	43,9	43,8	42,9
Podlaskie	41,8	43,4	41,2	41,3	40,1
Świętokrzyskie	45,1	48,1	44,3	43,5	42,4
Północno-zachodni	35,9	38,4	34,9	34,5	33,5
Lubuskie	35,6	38,4	34,7	34,0	33,0
Wielkopolskie	36,4	38,6	35,6	35,1	34,1
Zachodniopomorskie	34,9	38,0	33,6	33,6	32,4
Południowo-zachodni	28,0	30,1	27,5	26,7	25,4
Dolnośląskie	28,1	29,8	27,7	27,2	25,8
Opolskie	27,6	31,1	26,9	25,4	24,2
Północny	38,5	41,0	37,6	37,2	35,7
Kujawsko-pomorskie	39,4	42,2	38,7	37,7	36,4
Pomorskie	34,7	36,9	33,8	33,9	32,2
Warmińsko-mazurskie	43,1	46,2	42,0	41,5	40,0

a Ludność w wieku przedprodukcyjnym i według grup wieku – stan w dniu 30 VI 2011 r.

TABL. 3 RODZINY WEDŁUG LICZBY DZIECI, NA KTÓRE POBIERAŁY ZASIŁEK RODZINNY W 2011 R.

Wyszczególnienie	Ogółem	Z liczbą dzieci w rodzinie			
		1	2	3	4 i więcej
w tysiącach					
P O L S K A	1416,0	552,1	541,6	219,1	103,2
Centralny	255,4	99,1	101,0	38,8	16,5
Łódzkie	96,4	40,1	38,6	13,1	4,6
Mazowieckie	159,0	59,0	62,4	25,8	11,9
Południowy	241,1	89,7	93,0	38,9	19,4
Małopolskie	132,3	45,1	50,9	23,7	12,6
Śląskie	108,8	44,6	42,1	15,3	6,8
Wschodni	320,7	117,7	121,8	54,1	27,1
Lubelskie	103,6	40,1	38,6	16,6	8,2
Podkarpackie	104,7	35,2	39,9	19,4	10,2
Podlaskie	51,1	17,4	19,3	9,4	5,0
Świętokrzyskie	61,3	24,9	24,0	8,8	3,7
Północno-zachodni	245,0	100,7	94,0	35,0	15,3
Lubuskie	40,1	17,3	14,9	5,5	2,4
Wielkopolskie	140,7	54,9	55,9	21,2	8,7
Zachodniopomorskie	64,2	28,5	23,2	8,3	4,1
Południowo-zachodni	108,8	46,1	40,7	15,2	6,7
Dolnośląskie	82,0	35,5	30,7	11,0	4,8
Opolskie	26,7	10,6	10,1	4,1	1,9
Północny	245,1	98,8	91,1	37,1	18,2
Kujawsko-pomorskie	90,2	37,3	34,0	13,0	6,0
Pomorskie	84,9	32,5	31,6	13,8	7,0
Warmińsko-mazurskie	70,0	29,1	25,5	10,3	5,1

TABL. 4 GOSPODARSTWA DOMOWE Z DZIEĆMI KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ I DZIECI W TYCH GOSPODARSTWACH W 2011 R.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe		Dzieci w gospodarstwach domowych w tys.				
	w tys.	w % ogółu gospodarstw z dziećmi ^a	ogółem	w wieku			
				poniżej 6 lat	6-12	13-15	16-17 lat
P O L S K A	538,2	11,8	1136,2	331,5	457,9	213,0	133,7
Miasta	237,7	8,9	459,3	155,9	177,7	76,6	49,0
Wieś	300,6	15,9	676,9	175,6	280,3	136,4	84,7
Centralny	98,0	10,7	204,8	57,3	84,5	39,1	24,0
Łódzkie	34,1	11,4	67,7	20,3	27,2	12,4	7,9
Mazowieckie	63,8	10,3	137,1	37,0	57,3	26,7	16,2
Południowy	78,8	8,5	171,5	50,9	69,7	31,5	19,5
Małopolskie	36,6	9,3	85,3	21,6	35,7	17,4	10,7
Śląskie	42,2	7,9	86,2	29,3	34,0	14,1	8,8
Wschodni	121,2	15,3	260,7	68,4	107,5	52,2	32,6
Lubelskie	36,6	14,5	80,0	22,0	33,0	15,4	9,6
Podkarpackie	40,2	16,1	88,3	21,6	36,8	18,4	11,4
Podlaskie	21,2	14,6	45,2	12,4	18,3	8,9	5,7
Świętokrzyskie	23,3	16,3	47,2	12,4	19,4	9,5	5,9
Północno-zachodni	89,9	12,0	185,9	57,9	72,8	33,6	21,6
Lubuskie	16,6	13,1	33,8	10,9	12,9	6,0	4,0
Wielkopolskie	44,4	10,6	93,6	28,9	37,0	17,1	10,6
Zachodniopomorskie	28,8	14,3	58,5	18,1	22,9	10,5	7,1
Południowo-Zachodni	40,6	8,9	83,5	27,0	32,7	14,4	9,4
Dolnośląskie	30,6	9,1	62,7	20,5	24,4	10,7	7,0
Opolskie	10,0	8,4	20,8	6,5	8,2	3,7	2,4
Północny	109,8	15,3	229,7	70,1	90,9	42,1	26,6
Kujawsko-pomorskie	41,3	15,9	84,5	26,1	33,2	15,3	9,9
Pomorskie	33,7	12,2	74,4	22,3	29,8	14,0	8,3
Warmińsko-mazurskie	34,8	19,2	70,8	21,6	27,9	12,8	8,4

^a Prognoza gospodarstw domowych na lata 2008-2035 www.stat.gov.pl.

TABL. 5 UDZIAŁ DZIECI Z GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ W POPULACJI DZIECI OGÓŁEM W GRUPACH WIEKU W 2011 R.

Wyszczególnienie	Udział dzieci korzystających z pomocy społecznej w % dzieci				
	w wieku przedproduk- cyjnym ogółem ^a	w wieku			
		poniżej 6 lat	6-12	13-15	16-17 lat
P O L S K A	15,8	13,6	17,8	17,1	14,4
Miasta	11,6	11,1	12,7	11,6	9,8
Wieś	21,0	17,0	23,9	23,2	19,8
Centralny	14,4	11,4	16,6	16,4	13,6
Łódzkie	15,4	13,6	17,3	16,0	13,6
Mazowieckie	13,9	10,5	16,3	16,5	13,6
Południowy	11,8	10,3	13,4	12,5	10,5
Małopolskie	12,9	9,8	14,9	15,2	12,7
Śląskie	10,8	10,7	12,1	10,3	8,6
Wschodni	20,1	16,5	22,8	22,0	18,5
Lubelskie	19,3	16,5	22,0	20,5	17,2
Podkarpackie	20,7	16,1	23,5	23,6	19,9
Podlaskie	20,0	17,2	22,6	21,4	18,1
Świętokrzyskie	20,4	16,9	23,3	22,2	18,4
Północno-zachodni	15,6	14,1	17,2	16,4	14,2
Lubuskie	17,4	16,3	18,8	17,8	15,9
Wielkopolskie	13,7	12,1	15,3	14,8	12,5
Zachodniopomorskie	18,5	17,1	20,3	18,9	17,0
Południowo-zachodni	12,3	11,7	13,7	12,2	10,6
Dolnośląskie	12,4	11,7	13,8	12,3	10,8
Opolskie	12,1	11,8	13,2	11,7	10,2
Północny	20,1	18,0	22,1	21,2	18,2
Kujawsko-pomorskie	21,0	19,3	23,1	21,6	18,6
Pomorskie	16,3	13,9	18,3	18,3	15,0
Warmińsko-mazurskie	24,7	22,8	27,0	25,0	22,3

a Ludność w wieku przedprodukcyjnym i według grup wieku – stan w dniu 30 VI 2011 r.

TABL. 6 GOSPODARSTWA DOMOWE Z DZIEĆMI KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG LICZBY DZIECI W 2011 R.

Wyszczególnienie	Ogółem	Z liczbą dzieci w gospodarstwie			
		1	2	3	4 i więcej
w tysiącach					
P O L S K A	538,2	192,3	190,6	97,3	58,0
Miasta	237,7	100,5	82,5	36,1	18,5
Wieś	300,6	91,8	108,0	61,2	39,5
Centralny	98,0	34,9	35,7	17,5	9,8
Łódzkie	34,1	13,3	12,4	5,7	2,8
Mazowieckie	63,8	21,7	23,3	11,9	7,0
Południowy	78,8	27,0	27,1	15,0	9,8
Małopolskie	36,6	11,1	12,1	7,7	5,7
Śląskie	42,2	15,9	15,0	7,3	4,1
Wschodni	121,2	40,6	43,8	23,2	13,6
Lubelskie	36,6	12,0	13,2	7,1	4,4
Podkarpackie	40,2	12,7	14,5	8,2	4,8
Podlaskie	21,2	7,4	7,4	4,0	2,4
Świętokrzyskie	23,3	8,6	8,8	3,9	2,0
Północno-zachodni	89,9	33,7	31,6	15,4	9,3
Lubuskie	16,6	6,5	5,7	2,8	1,6
Wielkopolskie	44,4	15,8	15,9	7,9	4,8
Zachodniopomorskie	28,8	11,4	10,0	4,7	2,8
Południowo-zachodni	40,6	15,9	13,9	6,7	4,0
Dolnośląskie	30,6	12,2	10,4	5,0	3,0
Opolskie	10,0	3,7	3,6	1,7	1,1
Północny	109,8	40,3	38,4	19,5	11,6
Kujawsko-pomorskie	41,3	15,7	14,7	7,0	3,9
Pomorskie	33,7	11,2	11,5	6,7	4,3
Warmińsko-mazurskie	34,8	13,4	12,2	5,8	3,4

TABL. 7 RODZINY Z DZIECKIEM NIEPEŁNOSPRAWNYM POBIERAJĄCE ZASIŁEK RODZINNY^a ORAZ DZIECI UPRAWNIONE DO ZASIŁKU PIEŁĘGNACYJNEGO^b W 2011 R.

Wyszczególnienie	Rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym pobierające zasiłek rodzinny ^c	Dzieci ^c z prawem do zasiłku pielęgnacyjnego	
		ogółem	w tym, w rodzinach otrzymujących zasiłek rodzinny
w tysiącach			
P O L S K A	156,0	271,2	168,2
Centralny	24,7	44,8	27,0
Łódzkie	8,9	15,5	9,9
Mazowieckie	15,8	29,4	17,1
Południowy	23,2	44,2	24,3
Małopolskie	11,7	18,3	11,5
Śląskie	11,5	25,9	12,8
Wschodni	37,2	53,9	36,5
Lubelskie	9,5	14,7	10,0
Podkarpackie	15,2	19,2	13,3
Podlaskie	4,4	6,3	4,2
Świętokrzyskie	8,1	13,7	9,0
Północno-zachodni	28,1	48,8	30,7
Lubuskie	5,7	9,8	6,0
Wielkopolskie	15,5	26,3	16,6
Zachodniopomorskie	6,9	12,9	8,1
Południowo-zachodni	11,6	23,1	13,2
Dolnośląskie	8,6	17,5	10,0
Opolskie	3,0	5,6	3,2
Północny	31,1	56,4	36,5
Kujawsko-pomorskie	12,1	21,5	14,3
Pomorskie	9,9	18,4	11,3
Warmińsko-mazurskie	9,1	16,5	10,9

a Zasiłek rodzinny w 2011 r. przysługiwał, jeżeli dochód na osobę w rodzinie z dzieckiem niepełnosprawnym nie przekraczał 583 zł.

b Zasiłek pielęgnacyjny jest przyznawany bez względu na wysokość dochodu na osobę w rodzinie.

c Szacunki na podstawie nieidentyfikowalnych danych jednostkowych z bazy Systemu Monitoringu Świadczeń Rodzinnych.

TABL. 8 GOSPODARSTWA DOMOWE Z DZIEĆMI CHORYMI LUB NIEPEŁNOSPRAWNYMI KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ I LICZBA TYCH DZIECI W GOSPODARSTWACH W 2011 R.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe z dzieckiem chorym lub niepełnosprawnym		Dzieci w tys.		
	w tys.	w % ogółu gospodarstw domowych z dziećmi ^a	chore	przewlekłe chore	posiadające orzeczenie o niepełności
P O L S K A	121,9	2,7	147,7	62,4	33,9
Miasta	58,0	2,2	70,1	28,0	16,3
Wieś	63,9	3,4	77,6	34,5	17,6
Centralny	22,2	2,4	26,8	11,5	5,3
Łódzkie	7,8	2,6	9,4	3,5	2,1
Mazowieckie	14,3	2,3	17,4	8,0	3,2
Południowy	17,8	1,9	21,8	8,9	5,6
Małopolskie.....	9,0	2,3	11,1	4,9	2,6
Śląskie	8,9	1,7	10,7	4,1	3,0
Wschodni	29,1	3,7	35,7	14,9	7,3
Lubelskie.....	8,2	3,3	10,0	3,9	2,5
Podkarpackie.....	10,7	4,3	13,3	5,8	2,6
Podlaskie	4,4	3,0	5,4	2,2	1,0
Świętokrzyskie	5,8	4,1	7,0	3,0	1,3
Północno-zachodni	20,2	2,7	24,2	10,7	5,5
Lubuskie	3,8	3,0	4,5	1,6	1,0
Wielkopolskie.....	11,1	2,6	13,5	6,6	2,7
Zachodniopomorskie	5,3	2,6	6,2	2,5	1,9
Południowo-zachodni	8,8	1,9	10,5	4,4	2,1
Dolnośląskie	6,7	2,0	8,1	3,3	1,5
Opolskie.....	2,1	1,8	2,5	1,1	0,5
Północny	23,8	3,3	28,7	12,1	8,1
Kujawsko-pomorskie	8,7	3,4	10,4	4,3	3,1
Pomorskie.....	8,8	3,2	10,8	4,7	3,0
Warmińsko-mazurskie	6,4	3,5	7,4	3,1	2,1

^a Prognoza gospodarstw domowych na lata 2008-2035 www.stat.gov.pl.

TABL. 9 CAŁODOBOWE PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE DLA DZIECI

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie a - placówki b - miejsca c - wychowankowie		2005	2007	2009	2011
P O L S K A	a	673	697	756	807
	b	21194	20348	20384	19799
	c	19402	19038	19135	18197
Centralny	a	106	111	133	145
	b	3981	3627	3584	3338
	c	3718	3586	3527	3237
Łódzkie	a	44	43	46	54
	b	1469	1372	1361	1335
	c	1486	1448	1330	1273
Mazowieckie	a	62	68	87	91
	b	2512	2255	2223	2003
	c	2232	2138	2197	1964
Południowy	a	129	129	135	159
	b	3676	3619	3659	3779
	c	3455	3386	3376	3532
Małopolskie	a	50	52	58	72
	b	1226	1235	1272	1316
	c	1090	1072	1134	1170
Śląskie	a	79	77	77	87
	b	2450	2384	2387	2463
	c	2365	2314	2242	2362
Wschodni	a	115	125	128	123
	b	3647	3482	3318	3196
	c	3168	3082	3002	2749
Lubelskie	a	33	37	37	37
	b	1335	1229	1213	1185
	c	1113	1177	1099	1064
Podkarpackie.....	a	35	36	36	36
	b	986	998	948	993
	c	858	864	878	835
Podlaskie.....	a	17	17	18	17
	b	743	610	510	486
	c	696	534	477	415
Świętokrzyskie.....	a	30	35	37	33
	b	583	645	647	532
	c	501	507	548	435
Północno-zachodni	a	98	104	112	124
	b	3359	3241	3073	3158
	c	3145	3055	2911	2823

TABL. 9 CAŁODOBOWE PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE DLA DZIECI (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie a - placówki b - miejsca c - wychowankowie		2005	2007	2009	2011
Lubuskie	a	12	14	18	22
	b	570	580	549	586
	c	521	546	516	539
Wielkopolskie	a	52	55	58	65
	b	1547	1410	1355	1237
	c	1383	1333	1237	1137
Zachodniopomorskie	a	34	35	36	37
	b	1242	1251	1169	1335
	c	1241	1176	1158	1147
Południowo-zachodni	a	109	98	102	106
	b	2955	2771	2863	2634
	c	2687	2685	2733	2464
Dolnośląskie	a	92	81	85	88
	b	2353	2149	2242	2082
	c	2143	2074	2172	1967
Opolskie	a	17	17	17	18
	b	602	622	621	552
	c	544	611	561	497
Północny	a	116	130	146	150
	b	3576	3608	3887	3694
	c	3229	3244	3586	3392
Kujawsko-pomorskie	a	41	44	47	47
	b	1329	1298	1342	1332
	c	1214	1195	1226	1233
Pomorskie	a	36	47	62	65
	b	1180	1229	1376	1283
	c	1031	1090	1270	1183
Warmińsko-mazurskie	a	39	39	37	38
	b	1067	1081	1169	1079
	c	984	959	1090	976

TABL.10 PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE WSPARCIA DZIENNEGO DLA DZIECI

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie a - placówki b - miejsca c - korzystający	2005	2007	2009	2011
P O L S K A				
a	2980	3535	3210	2989
b	100817	115247	105120	95887
c	101939	106294	93006	79821
Centralny				
a	521	558	542	509
b	18932	19334	18575	17039
c	18312	17923	16452	14187
Łódzkie				
a	196	197	188	165
b	6837	6450	5731	5344
c	5780	5701	5038	4209
Mazowieckie				
a	325	361	354	344
b	12095	12884	12844	11695
c	12532	12222	11414	9978
Południowy				
a	413	523	514	490
b	15599	18813	18644	17521
c	14561	17740	17208	15272
Małopolskie				
a	112	237	228	217
b	4311	8057	7647	7631
c	4404	7654	7372	6958
Śląskie				
a	301	286	286	273
b	11288	10756	10997	9890
c	10157	10086	9836	8314
Wschodni				
a	294	294	245	260
b	11096	12205	9544	10014
c	15402	11523	8710	8498
Lubelskie				
a	86	76	74	80
b	2522	2844	2730	2697
c	2294	2573	2579	2318
Podkarpackie.....				
a	66	66	53	63
b	2659	3023	2268	2768
c	3104	3304	2338	2487
Podlaskie.....				
a	77	85	74	71
b	2735	3084	2754	2671
c	2436	2619	2370	2166
Świętokrzyskie.....				
a	65	67	44	46
b	3180	3254	1792	1878
c	7568	3027	1423	1527
Północno-zachodni				
a	906	993	884	802
b	28093	29128	26018	22319
c	26307	25837	21489	18215

**TABL.10 PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE WSPARCIA DZIENNEGO DLA DZIECI
(dok.)**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie a - placówki b - miejsca c - korzystający	2005	2007	2009	2011
Lubuskie a	80	97	80	66
b	3039	2669	2043	1723
c	3137	2448	1870	1577
Wielkopolskie a	470	494	457	428
b	13681	14054	12929	11515
c	13083	12627	11164	9794
Zachodniopomorskie a	356	402	347	308
b	11373	12405	11046	9081
c	10087	10762	8455	6844
Południowo-zachodni a	204	334	296	257
b	8084	11534	10139	8330
c	7329	9897	8619	6555
Dolnośląskie a	91	189	174	153
b	4536	7074	6232	5360
c	4592	6539	5714	4346
Opolskie a	113	145	122	104
b	3548	4460	3907	2970
c	2737	3358	2905	2209
Północny a	642	833	729	671
b	19013	24233	22200	20664
c	20028	23374	20528	17094
Kujawsko-pomorskie a	282	295	261	239
b	8667	8662	8172	7373
c	9852	9494	7840	5999
Pomorskie a	331	501	434	396
b	9128	14255	12827	11981
c	9047	12640	11432	9924
Warmińsko-mazurskie a	29	37	34	36
b	1218	1316	1201	1310
c	1129	1240	1256	1171

TABL. 11 WYCHOWANKOWIE WEDŁUG WIEKU W CAŁODOBOWYCH PLACÓWKACH OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH W 2011 R.

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Ogółem	W wieku			
		0-3 lat	4-6	7-13	14-18 lat
P O L S K A	18197	1244	1216	6420	9317
Centralny	3237	306	262	1100	1569
Łódzkie	1273	97	116	451	609
Mazowieckie	1964	209	146	649	960
Południowy	3532	239	255	1199	1839
Małopolskie	1170	50	56	364	700
Śląskie	2362	189	199	835	1139
Wschodni	2749	164	168	1022	1395
Lubelskie	1064	65	73	386	540
Podkarpackie.....	835	47	41	326	421
Podlaskie.....	415	30	20	136	229
Świętokrzyskie.....	435	22	34	174	205
Północno-zachodni	2823	126	137	1047	1513
Lubuskie	539	14	21	185	319
Wielkopolskie	1137	57	57	416	607
Zachodniopomorskie	1147	55	59	446	587
Południowo-zachodni	2464	217	169	845	1233
Dolnośląskie	1967	208	147	649	963
Opolskie	497	9	22	196	270
Północny	3392	192	225	1207	1768
Kujawsko-pomorskie	1233	101	96	425	611
Pomorskie	1183	73	89	421	600
Warmińsko-mazurskie	976	18	40	361	557

TABL. 12 STRUKTURA WYCHOWANKÓW PLACÓWEK CAŁODOBOWYCH WEDŁUG TYPÓW PLACÓWEK W 2011 R.

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Wychowankowie w placówkach				
	ogółem	socjaliza- -cyjnych	rodzinnych	interwen- -cyjnych	wielofunk- -cyjnych
P O L S K A	18197	47,2	11,9	2,7	38,2
Centralny	3237	51,8	14,4	6,4	27,4
Łódzkie	1273	58,2	9,2	3,5	29,1
Mazowieckie	1964	47,6	17,8	8,2	26,4
Południowy	3532	49,1	10,4	4,2	36,3
Małopolskie	1170	57,0	16,2	10,0	16,8
Śląskie	2362	45,1	7,6	1,3	46,0
Wschodni	2749	45,3	13,2	1,4	40,1
Lubelskie	1064	39,4	17,6	1,8	41,2
Podkarpackie.....	835	68,8	5,0	1,2	25,0
Podlaskie.....	415	19,5	4,8	2,4	73,3
Świętokrzyskie.....	435	39,1	26,2	-	34,7
Północno-zachodni	2823	39,5	11,9	1,4	47,2
Lubuskie	539	21,3	7,5	-	71,2
Wielkopolskie	1137	55,2	11,7	3,5	29,6
Zachodniopomorskie	1147	32,3	14,2	-	53,5
Południowo-zachodni	2464	47,0	9,6	2,0	41,4
Dolnośląskie	1967	43,6	12,0	1,9	42,5
Opolskie	497	60,6	-	2,0	37,4
Północny	3392	49,2	11,3	0,3	39,2
Kujawsko-pomorskie	1233	53,6	7,9	-	38,5
Pomorskie	1183	50,0	18,3	1,0	30,7
Warmińsko-mazurskie	976	42,7	7,1	-	50,2

TABL. 13 STRUKTURA WYCHOWANKÓW PLACÓWEK WSPARCIA DZIENNEGO WEDŁUG TYPÓW PLACÓWEK W 2011 R.

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Wychowankowie w placówkach		
	ogółem	opiekuńczych	specjalistycznych
		w odsetkach	
P O L S K A	79821	83,7	16,3
Centralny	14187	88,7	11,3
Łódzkie	4209	78,0	22,0
Mazowieckie	9978	93,3	6,7
Południowy	15272	72,1	27,9
Małopolskie	6958	70,2	29,8
Śląskie	8314	73,7	26,3
Wschodni	8498	88,3	11,7
Lubelskie	2318	87,7	12,3
Podkarpackie.....	2487	88,7	11,3
Podlaskie.....	2166	91,6	8,4
Świętokrzyskie.....	1527	83,7	16,3
Północno-zachodni	18215	88,9	11,1
Lubuskie	1577	95,4	4,6
Wielkopolskie	9794	82,0	18,0
Zachodniopomorskie	6844	97,3	2,7
Południowo-zachodni	6555	76,2	23,8
Dolnośląskie	4346	76,3	23,7
Opolskie	2209	76,0	24,0
Północny	17094	85,1	14,9
Kujawsko-pomorskie	5999	78,8	21,2
Pomorskie	9924	89,2	10,8
Warmińsko-mazurskie	1171	81,9	18,1

TABL. 14 WYCHOWANKOWIE, KTÓRZY ODESZLI Z CAŁODOBOWYCH PLACÓWEK OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH W 2011 R.

Wyszczególnienie	Ogółem	Z tego w odsetkach						
		na stałe powrócili do rodziny naturalnej	przekazani do adopcji	umieszczeni w rodzinie zastępczej	umieszczeni w innej placówce opiekuńczo- wychowa- -wczej	umieszczeni w domu pomocy społecznej	zmarli	inny powód
P O L S K A	7584	31,3	13,6	16,3	26,3	1,2	0,2	11,1
Centralny	1610	29,3	15,3	14,7	24,6	0,9	0,1	15,1
Łódzkie	478	27,0	13,0	18,4	34,9	1,7	-	5,0
Mazowieckie	1132	30,3	16,3	13,1	20,3	0,6	0,1	19,3
Południowy	1597	32,1	11,5	18,1	26,0	0,5	0,1	11,7
Małopolskie	631	29,8	5,4	11,4	38,2	0,6	-	14,6
Śląskie	966	33,6	15,4	22,6	18,1	0,4	0,1	9,8
Wschodni	1179	25,8	15,1	12,9	26,8	1,2	0,2	18,0
Lubelskie	452	29,7	12,2	15,0	20,6	1,3	-	21,2
Podkarpackie.....	336	23,5	17,0	9,8	19,6	0,3	-	29,8
Podlaskie.....	249	24,9	14,5	7,2	47,4	2,4	0,8	2,8
Świętokrzyskie.....	142	21,1	21,1	23,3	27,5	0,7	-	6,3
Północno-zachodni	999	38,4	8,7	19,9	27,8	1,0	0,5	3,7
Lubuskie	163	32,5	8,0	11,1	37,4	1,2	0,6	9,2
Wielkopolskie	478	32,2	7,7	23,4	31,6	1,1	0,2	3,8
Zachodniopomorskie	358	49,2	10,3	19,3	18,5	0,8	0,8	1,1
Południowo-zachodni	967	35,4	16,3	18,9	21,0	2,0	0,2	6,2
Dolnośląskie	790	37,5	19,3	20,4	14,7	2,3	0,2	5,6
Opolskie	177	26,0	2,8	12,4	49,2	0,6	-	9,0

TABL. 14 WYCHOWANKOWIE, KTÓRZY ODESZLI Z CAŁODOBOWYCH PLACÓWEK OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH W 2011 R. (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Z tego w odsetkach						
		na stałe powrócili do rodziny naturalnej	przekazani do adopcji	umieszczeni w rodzinie zastępczej	umieszczeni w innej placówce opiekuńczo- wychowa- -wczej	umieszczeni w domu pomocy społecznej	zmarli	inny powód
Północny	1232	29,4	14,6	14,5	31,4	2,1	0,3	7,7
Kujawsko-pomorskie	469	33,5	14,7	11,9	32,4	3,4	-	4,1
Pomorskie	538	23,4	16,9	11,9	33,3	1,5	0,6	12,4
Warmińsko-mazurskie	225	35,1	8,9	26,2	24,9	0,9	-	4,0

TABL. 15 RODZINY ZASTĘPCZE

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie a - rodziny b - dzieci	2005	2007	2009	2011
P O L S K A				
a	36510	37349	37663	37344
b	49667	52729	54344	54160
Centralny				
a	6945	7050	7048	6929
b	9254	9610	9793	9681
Łódzkie				
a	2805	2964	2936	2946
b	3759	4058	4070	4112
Mazowieckie				
a	4140	4086	4112	3983
b	5495	5552	5723	5569
Południowy				
a	7377	7438	7536	7452
b	10152	10692	10892	10694
Małopolskie				
a	2324	2199	2163	2032
b	3227	3224	3182	2960
Śląskie				
a	5053	5239	5373	5420
b	6925	7468	7710	7734
Wschodni				
a	4835	5003	4982	4868
b	6753	7132	7262	7178
Lubelskie				
a	1772	1806	1819	1685
b	2444	2533	2614	2489
Podkarpackie				
a	1195	1257	1248	1288
b	1683	1815	1781	1810
Podlaskie.....				
a	891	894	915	904
b	1259	1305	1364	1380
Świętokrzyskie				
a	977	1046	1000	991
b	1367	1479	1503	1499
Północno-zachodni				
a	6198	6512	6676	6676
b	8442	9336	9931	9980
Lubuskie				
a	1264	1341	1369	1378
b	1768	1955	2095	2023
Wielkopolskie				
a	2617	2784	2877	2901
b	3539	3902	4249	4375
Zachodniopomorskie				
a	2317	2387	2430	2397
b	3135	3479	3587	3582
Południowo-zachodni				
a	4604	4658	4581	4813
b	6103	6395	6459	6815

TABL. 15 RODZINY ZASTĘPCZE (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie a - rodziny b - dzieci	2005	2007	2009	2011
Dolnośląskie a	3560	3558	3532	3725
..... b	4627	4801	4892	5159
Opolskie a	1044	1100	1049	1088
..... b	1476	1594	1567	1656
Północny a	6551	6688	6840	6606
..... b	8963	9564	10007	9812
Kujawsko-pomorskie a	2211	2155	2185	2095
..... b	2860	2837	2947	2867
Pomorskie a	2398	2523	2597	2450
..... b	3462	3822	4004	3882
Warmińsko-mazurskie a	1942	2010	2058	2061
..... b	2641	2905	3056	3063

TABL. 16 STRUKTURA RODZIN ZASTĘPCZYCH ORAZ DZIECI WEDŁUG TYPÓW RODZIN W 2011 R.

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie a - rodziny b - dzieci	Ogółem	Rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem	Rodziny zastępcze niespokrewnione z dzieckiem	Zawodowe rodziny zastępcze niespokrewnione z dzieckiem			
				wielodzietne	specjalistyczne	o charakterze pogotowia opiekuńczego	
w odsetkach							
P O L S K A	a	37344	82,0	13,5	2,5	0,6	1,4
	b	54160	74,1	13,9	7,8	0,9	3,3
Centralny	a	6929	84,0	12,5	1,8	0,5	1,2
	b	9681	78,6	12,1	5,9	0,6	2,8
Łódzkie	a	2946	83,9	12,2	1,7	0,6	1,6
	b	4112	78,7	12,1	5,5	0,6	3,1
Mazowieckie	a	3983	84,1	12,6	1,8	0,5	1,0
	b	5569	78,6	12,0	6,1	0,7	2,6
Południowy	a	7452	80,2	15,3	2,3	0,5	1,7
	b	10694	71,8	16,2	7,7	0,7	3,6
Małopolskie	a	2032	81,6	11,7	2,8	1,1	2,8
	b	2960	74,1	11,0	8,8	1,2	4,9
Śląskie	a	5420	79,6	16,7	2,2	0,3	1,2
	b	7734	70,9	18,2	7,3	0,4	3,2
Wschodni	a	4868	83,4	13,1	2,3	0,4	0,8
	b	7178	76,8	13,7	6,9	0,6	2,0
Lubelskie	a	1685	83,7	13,0	1,9	0,3	1,1
	b	2489	78,1	13,2	5,9	0,4	2,4
Podkarpackie.....	a	1288	80,0	16,7	2,3	0,6	0,4
	b	1810	74,4	17,7	6,3	0,9	0,7
Podlaskie.....	a	904	85,0	11,6	2,9	0,3	0,2
	b	1380	77,2	13,4	8,5	0,6	0,3

TABL. 16 STRUKTURA RODZIN ZASTĘPCZYCH ORAZ DZIECI WEDŁUG TYPÓW RODZIN W 2011 R. (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie a - rodziny b - dzieci	Ogółem	Rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem	Rodziny zastępcze niespokrewnione z dzieckiem	Zawodowe rodziny zastępcze niespokrewnione z dzieckiem		
				wielodzietne	specjalistyczne	o charakterze pogotowia opiekuńczego
w odsetkach						
Świętokrzyskie..... a	991	85,6	10,0	2,6	0,4	1,4
b	1499	77,0	10,0	8,0	0,5	4,5
Północno-zachodni a	6676	79,3	15,3	2,7	0,7	2,0
b	9980	69,8	15,9	8,2	1,2	4,9
Lubuskie a	1378	82,7	11,4	2,3	0,3	3,3
b	2023	72,3	12,1	6,7	0,3	8,6
Wielkopolskie a	2901	74,5	20,0	3,0	0,9	1,6
b	4375	65,4	20,5	8,5	1,7	3,9
Zachodniopomorskie a	2397	83,0	12,0	2,7	0,6	1,7
b	3582	73,7	12,5	8,6	1,0	4,2
Południowo-zachodni a	4813	85,1	11,2	2,1	0,5	1,1
b	6815	78,2	12,1	6,7	0,6	2,4
Dolnośląskie a	3725	86,3	9,8	2,2	0,6	1,1
b	5159	79,8	9,9	7,2	0,8	2,3
Opolskie a	1088	81,3	15,9	1,7	0,2	0,9
b	1656	73,2	19,0	5,3	0,1	2,4
Północny a	6606	81,4	12,5	3,5	1,1	1,5
b	9812	71,7	12,7	10,9	1,5	3,2
Kujawsko-pomorskie a	2095	84,0	12,1	2,1	0,8	1,0
b	2867	77,6	11,4	7,2	1,3	2,5
Pomorskie a	2450	76,7	15,0	4,5	1,9	1,9
b	3882	64,6	15,1	13,7	2,3	4,3
Warmińsko-mazurskie..... a	2061	84,4	10,0	3,7	0,4	1,5
b	3063	75,3	10,7	10,9	0,5	2,6

TABL. 17 DZIECI WEDŁUG WIEKU W RODZINACH ZASTĘPCZYCH W 2011 R.

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Ogółem	W wieku			
		0-3 lat	4-6	7-13	14-18 lat
P O L S K A	54160	4656	6373	22718	20413
Centralny	9681	713	1101	4132	3735
Łódzkie	4112	292	434	1797	1589
Mazowieckie	5569	421	667	2335	2146
Południowy	10694	880	1163	4581	4070
Małopolskie	2960	247	274	1269	1170
Śląskie	7734	633	889	3312	2900
Wschodni	7178	555	797	2996	2830
Lubelskie	2489	172	284	1026	1007
Podkarpackie.....	1810	140	199	765	706
Podlaskie.....	1380	109	149	635	487
Świętokrzyskie.....	1499	134	165	570	630
Północno-zachodni	9980	1001	1307	4082	3590
Lubuskie	2023	224	258	829	712
Wielkopolskie	4375	475	571	1754	1575
Zachodniopomorskie	3582	302	478	1499	1303
Południowo-zachodni	6815	622	784	2817	2592
Dolnośląskie	5159	432	569	2137	2021
Opolskie	1656	190	215	680	571
Północny	9812	885	1221	4110	3596
Kujawsko-pomorskie	2867	214	334	1251	1068
Pomorskie	3882	381	478	1553	1470
Warmińsko-mazurskie	3063	290	409	1306	1058

**TABL. 18 DZIECI W RODZINACH ZASTĘPCZYCH WEDŁUG WYBRANYCH CECH SPOŁECZNO-
-DEMOGRAFICZNYCH W 2011 R.**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Ogółem	Z ogółem		
		dziewczęta	sieroty	niepełno- -sprawne
P O L S K A	54160	26273	2855	5581
Centralny	9681	4679	700	893
Łódzkie	4112	1914	330	371
Mazowieckie	5569	2765	370	522
Południowy	10694	5080	492	985
Małopolskie	2960	1395	163	277
Śląskie	7734	3685	329	708
Wschodni	7178	3495	448	816
Lubelskie	2489	1249	138	223
Podkarpackie.....	1810	814	121	224
Podlaskie.....	1380	689	103	130
Świętokrzyskie.....	1499	743	86	239
Północno-zachodni	9980	4867	458	1024
Lubuskie	2023	1006	63	249
Wielkopolskie	4375	2062	205	469
Zachodniopomorskie	3582	1799	190	306
Południowo-zachodni	6815	3385	313	679
Dolnośląskie	5159	2561	237	496
Opolskie	1656	824	76	183
Północny	9812	4767	444	1184
Kujawsko-pomorskie	2867	1438	208	351
Pomorskie	3882	1884	110	440
Warmińsko-mazurskie	3063	1445	126	393

TABL. 19 DZIECI, KTÓRE OPUŚCIŁY RODZINY ZASTĘPCZE W 2011 R.

Wyszczególnienie	Ogółem	Z tego w odsetkach						
		powrócili do rodziny naturalnej	umieszczone w innej rodzinie zastępczej	przekazane do adopcji	umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej	umieszczone w domu pomocy społecznej	zmarłe	inny powód
P O L S K A	5185	33,5	20,2	21,8	18,2	0,3	0,5	5,5
Centralny	877	33,7	21,1	16,2	22,0	0,5	1,1	5,4
Łódzkie	385	27,3	23,9	16,4	21,8	0,3	1,5	8,8
Mazowieckie	492	38,8	18,9	16,1	22,2	0,6	0,8	2,6
Południowy	1075	31,5	17,7	22,7	22,2	0,2	0,5	5,2
Małopolskie	337	30,6	16,3	29,4	16,3	0,6	0,6	6,2
Śląskie	738	32,0	18,3	19,7	24,9	-	0,4	4,7
Wschodni	511	36,4	20,7	20,5	14,9	0,4	0,6	6,5
Lubelskie	146	38,3	13,0	24,7	15,1	0,7	-	8,2
Podkarpackie.....	123	38,2	29,3	11,4	15,4	-	1,6	4,1
Podlaskie.....	134	40,3	23,1	16,4	10,4	0,8	0,8	8,2
Świętokrzyskie.....	108	26,9	18,5	30,6	19,4	-	-	4,6
Północno-zachodni	1093	34,2	19,8	25,7	14,3	0,4	0,5	5,1
Lubuskie	305	25,9	19,4	30,8	16,7	0,3	1,6	5,3
Wielkopolskie	373	35,1	24,4	20,9	12,0	0,3	0,3	7,0
Zachodniopomorskie	415	39,5	15,9	26,3	14,4	0,5	-	3,4
Południowo-zachodni	674	36,2	20,3	18,6	19,7	-	0,3	4,9
Dolnośląskie	489	37,4	19,5	14,5	23,1	-	0,2	5,3
Opolskie	185	33,0	22,7	29,2	10,8	-	0,5	3,8

TABL. 19 DZIECI, KTÓRE OPUŚCIŁY RODZINY ZASTĘPCZE W 2011 R. (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Z tego w odsetkach						
		powróciły do rodziny naturalnej	umieszczone w innej rodzinie zastępczej	przekazane do adopcji	umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej	umieszczone w domu pomocy społecznej	zmarłe	inny powód
Północny	955	31,2	22,3	24,6	15,2	0,2	0,1	6,4
Kujawsko-pomorskie	199	37,2	17,6	18,1	20,6	-	0,5	6,0
Pomorskie	450	24,7	24,4	25,6	15,8	0,4	-	9,1
Warmińsko-mazurskie	306	36,9	22,2	27,5	10,8	-	-	2,6

TABL. 20 DZIECI W STACJONARNYCH ZAKŁADACH POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2005	2007	2009	2011
DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ				
P O L S K A	1960	1756	1636	1366
Centralny	221	208	200	174
Łódzkie	62	60	52	53
Mazowieckie	159	148	148	121
Południowy	320	296	266	238
Małopolskie	136	121	99	75
Śląskie	184	175	167	163
Wschodni	431	342	298	201
Lubelskie	159	120	128	87
Podkarpackie.....	158	133	103	50
Podlaskie.....	79	61	46	50
Świętokrzyskie.....	35	28	21	14
Północno-zachodni	257	227	209	185
Lubuskie	65	48	44	29
Wielkopolskie	115	115	113	120
Zachodniopomorskie	77	64	52	36
Południowo-zachodni	336	309	351	253
Dolnośląskie	212	199	244	171
Opolskie	124	110	107	82
Północny	395	374	312	315
Kujawsko-pomorskie	186	164	124	116
Pomorskie	65	75	69	84
Warmińsko-mazurskie	144	135	119	115

PLACÓWKI ZAPEWNIAJĄCE CAŁODOBOWĄ OPIEKĘ OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM,
PRZEWLEKLE CHORYM LUB OSOBOM W PODESZŁYM WIEKU W RAMACH DZIAŁALNOŚCI
GOSPODARCZEJ LUB STATUTOWEJ

P O L S K A	-	114	-	-
Południowy	-	1	-	-
Małopolskie	-	-	-	-
Śląskie	-	1	-	-
Wschodni	-	74	-	-
Lubelskie	-	-	-	-
Podkarpackie.....	-	-	-	-
Podlaskie.....	-	74	-	-

TABL. 20 DZIECI W STACJONARNYCH ZAKŁADACH POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW (cd.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2005	2007	2009	2011
Świętokrzyskie.....	-	-	-	-
Północno-zachodni	-	39	-	-
Lubuskie	-	-	-	-
Wielkopolskie	-	39	-	-
Zachodniopomorskie	-	-	-	-
ŚRODOWISKOWE DOMY SAMOPOMOCY				
P O L S K A	19	20	48	32
Centralny	4	3	30	32
Łódzkie	4	3	30	32
Mazowieckie	-	-	-	-
Północno-zachodni	15	17	18	-
Lubuskie	-	-	-	-
Wielkopolskie	-	-	18	-
Zachodniopomorskie	15	17	-	-
DOMY DLA MATEK				
P O L S K A	897	715	948	821
Centralny	339	107	284	149
Łódzkie	40	61	74	35
Mazowieckie	299	46	210	114
Południowy	136	105	148	142
Małopolskie	43	56	80	73
Śląskie	93	49	68	69
Wschodni	119	139	132	91
Lubelskie	61	83	57	59
Podkarpackie.....	1	12	8	13
Podlaskie.....	24	36	41	9
Świętokrzyskie.....	33	8	26	10
Północno-zachodni	92	133	157	158
Lubuskie	43	25	23	40
Wielkopolskie	31	34	53	49
Zachodniopomorskie	18	74	81	69
Południowo-zachodni	145	147	158	184
Dolnośląskie	62	83	94	118
Opolskie	83	64	64	66

TABL. 20 DZIECI W STACJONARNYCH ZAKŁADACH POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW (cd.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2005	2007	2009	2011
Północny	66	84	69	97
Kujawsko-pomorskie	21	24	7	29
Pomorskie	15	23	34	25
Warmińsko-mazurskie	30	37	28	43
NOCLEGOWNIE				
P O L S K A	21	32	36	20
Centralny	7	15	14	13
Łódzkie	-	-	-	-
Mazowieckie	7	15	14	13
Południowy	-	-	1	-
Małopolskie	-	-	-	-
Śląskie	-	-	1	-
Wschodni	-	-	-	2
Lubelskie	-	-	-	-
Podkarpackie.....	-	-	-	-
Podlaskie.....	-	-	-	2
Świętokrzyskie.....	-	-	-	-
Północno-zachodni	14	14	17	1
Lubuskie	5	-	-	-
Wielkopolskie	2	2	6	-
Zachodniopomorskie	7	12	11	1
Południowo-zachodni	-	1	-	3
Dolnośląskie	-	-	-	-
Opolskie	-	1	-	3
Północny	-	2	4	1
Kujawsko-pomorskie	-	-	-	1
Pomorskie	-	-	4	-
Warmińsko-mazurskie	-	2	-	-
SCHRONISKA LUB DOMY DLA BEZDOMNYCH				
P O L S K A	601	771	847	729
Centralny	121	131	184	130
Łódzkie	33	74	61	78
Mazowieckie	88	57	123	52

TABL. 20 DZIECI W STACJONARNYCH ZAKŁADACH POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW (cd.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2005	2007	2009	2011
Południowy	41	140	181	192
Małopolskie	5	30	20	17
Śląskie	36	110	161	175
Wschodni	127	112	91	86
Lubelskie	69	76	55	37
Podkarpackie.....	-	-	1	7
Podlaskie.....	23	24	28	20
Świętokrzyskie.....	35	12	7	22
Północno-zachodni	124	174	194	140
Lubuskie	-	-	-	2
Wielkopolskie	85	101	116	77
Zachodniopomorskie	39	73	78	61
Południowo-zachodni	36	34	24	19
Dolnośląskie	15	13	12	17
Opolskie	21	21	12	2
Północny	152	180	173	162
Kujawsko-pomorskie	151	86	99	53
Pomorskie	-	65	59	64
Warmińsko-mazurskie	1	29	15	45
	POZOSTAŁE			
P O L S K A	149	148	269	483
Centralny	24	8	28	58
Łódzkie	2	-	-	11
Mazowieckie	22	8	28	47
Południowy	31	41	122	171
Małopolskie	-	-	6	18
Śląskie	31	41	116	153
Wschodni	6	25	38	136
Lubelskie	6	3	3	32
Podkarpackie.....	-	8	29	85
Podlaskie.....	-	14	6	14
Świętokrzyskie.....	-	-	-	5
Północno-zachodni	62	51	58	52
Lubuskie	10	9	12	9

TABL. 20 DZIECI W STACJONARNYCH ZAKŁADACH POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPOW (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2005	2007	2009	2011
Wielkopolskie	31	42	43	38
Zachodniopomorskie	21	-	3	5
Południowo-zachodni	2	-	7	33
Dolnośląskie	2	-	-	21
Opolskie	-	-	7	12
Północny	24	23	16	33
Kujawsko-pomorskie	15	20	16	15
Pomorskie	-	-	-	8
Warmińsko-mazurskie	9	3		10

U w a g a. W stacjonarnych zakładach pomocy społecznej typu „rodzinny dom pomocy” brak dzieci. Pominięto regiony, w których brak dzieci.

**TABL. 21 DZIECI WEDŁUG WIEKU W STACJONARNYCH ZAKŁADACH POMOCY SPOŁECZNEJ
W 2011 R.**

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Ogółem	W wieku			
		0-3 lat	4-6	7-13	14-18 lat
P O L S K A	3451	733	567	1011	1140
Centralny	556	138	110	149	159
Łódzkie	209	52	43	56	58
Mazowieckie	347	86	67	93	101
Południowy	743	159	109	214	261
Małopolskie	183	50	35	48	50
Śląskie	560	109	74	166	211
Wschodni	516	105	76	176	159
Lubelskie	215	37	30	73	75
Podkarpackie.....	155	37	24	59	35
Podlaskie.....	95	18	9	30	38
Świętokrzyskie.....	51	13	13	14	11
Północno-zachodni	536	130	95	151	160
Lubuskie	80	20	12	25	23
Wielkopolskie	284	65	42	85	92
Zachodniopomorskie	172	45	41	41	45
Południowo-zachodni	492	87	78	129	198
Dolnośląskie	327	59	54	79	135
Opolskie	165	28	24	50	63
Północny	608	114	99	192	203
Kujawsko-pomorskie	214	39	28	75	72
Pomorskie	181	40	43	40	58
Warmińsko-mazurskie	213	35	28	77	73